

Innhold

Politiet er mest avgjørende i rettssystemet <i>Reid J. Stene</i>	2
Skilsmisser blant lesbiske og homofile partnere – hvem er mest stabile? <i>Turid Noack, Harald Fekjær og Ane Seierstad</i>	19
Folke- og boligtellingsen 2001 (FoB2001), foreløpige tall: Eldre, alene og bedre plass <i>Elisabeth Dalheim</i>	28
Barnefamilier ivrigst på Internett <i>Coen Hendriks</i>	33
Forløpsdatabasen-Trygd <i>Grete Dahl</i>	36
Uførepensjon: Varighet på pensjonen og tilgang til ordningen sist på 1990-tallet <i>Grete Dahl</i>	40
1990-tallet: Store forandringer for SSB Drømmejobben over <i>Hilde B. Jenssen</i>	44
Siden sist	48

Samfunnsspeilet

3/2002 – 16. årgang

Redaksjon: Johan-Kristian Tønder (ansv. red.), Dag Ellingsen (dae@ssb.no) (red.), Mads Ivar Kirkeberg, Trude Lappegård, Berit Otnes, Jorunn Ramm, Agnes Aall Ritland, Dag Roll-Hansen.

Redigering: Else Efstad, Liv Hansen, Anne Skarateppen, Åshild Vestaberg, Audhild Iren Øverby og Kirsten Aanerud.

Design/omslag: Siri E. Boquist.

Fotografi omslag: xxxxxxxxxx

Trykk: PDC Tangen. **Priser:** Pr. år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Internett: <http://www.ssb.no/>

ISSN 0801-7603. ISBN 82-537-5084-6 Trykt versjon. ISBN 82-537-5085-4 Elektronisk versjon.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet/Statistisk sentralbyrå.

Politiet er mest avgjørende i rettssystemet

Vi vet lite om hvem som begår alle tyveriene, og dette dominerer totalbildet av rettssystemets straffesaksbehandling. Den nye statistikken over straffesakskjeden sier oss også at anmeldte forseelser langt oftere enn forbrytelser fører til en rettslig sanksjon. Mange volds- og seksualforbrytelser ender med henleggelse eller frifinnelse. Færre enn hver sjette forbrytelse avgjøres av domstolene. Politiet prioriterer ulovlig befatning med rusmidler, og anmeldelser som inneholder narkotikaforbrytelser og promillekjøring oppklares og dømmes oftest.

Reid J. Stene

Om prosjektet Straffesakskjeden

Prosjektet har to målsettinger: Å utvikle nye typer kriminalstatistikk og å kvalitets sikre de allerede eksisterende offisielle kriminalstatistikkene. På oppdrag fra Justisdepartementet har SSB nå utviklet statistikk som viser hvordan det går med lovbrudd fra anmeldelse til ferdig avgjørelse i rettssystemet. Utgangspunktet er alle anmeldte lovbrudd i 1997. Ved hjelp av tidligere innsamlet datamateriale over ferdig etterforskede saker fra perioden 1997 til og med 2001, er det nå mulig å følge de aller fleste sakene gjennom straffesakskjeden. I den videre presentasjonen skal vi se hvordan lovbruddene er blitt vurdert og behandlet av politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Kartleggingen av de anmeldte lovbruddene i 1997 er den første fullstendige statistikken som gir en oversikt over hvordan det går med alle typer anmeldte lovbrudd i rettssystemet. SSB har tidligere utgitt foreløpige resultater fra prosjektet Straffesakskjeden i *Samfunnsspeilet* nr. 3, 2001: Seksualforbrytelser – skjebner i rettssystemet.

Da året 1997 ble oppsummert, offentliggjorde Statistisk sentralbyrå (SSB) at landets politidistrikter hadde registrert mer enn 430 000 anmeldte lovbrudd.¹ Dette er et stort omfang av handlinger, og tilsvarer nesten 1 200 nye lovbrudd hver eneste dag – i løpet av hele dette året.

Vinningskriminalitet dominerer det registrerte kriminalitetsbildet og utgjorde i 1997 mer enn halvparten av alle anmeldelsene. Trafikklovbrudd var den nest største lovbruddsgruppen med i underkant av 14 prosent. Av alle anmeldelsene var 8 prosent narkotikalovbrudd, 5 prosent voldslovbrudd og mindre enn 1 prosent seksuallovbrudd (se tabell 1).

Men hva har skjedd med alle disse handlingene – fire til fem år etter at rettssystemet fikk vite om dem?

På langt nær alle handlinger som loven beskriver som straffbare, ender opp i politiets register. Mange rapporterer ikke til politiet når de har sett, eller selv vært utsatt for, en straffbar handling. Det er også enkelte straffbare handlinger politiet har kjennskap til, men som av ulike grunner ikke blir en del av den offentlige kriminalstatistikken. Det er imidlertid svært mange handlinger i vårt samfunn som gjøres til gjenstand for en rettslig vurdering. En del av disse handlingene blir oppdaget gjennom politiets egne kontroller og etterforskning, men de fleste blir meldt til politiet fra andre. Som regel er det offeret som kommer til politiet og forteller hva som har skjedd (Gundersen 2000).

Rettssystemet oppdager og mottar meldinger om et svært variert utvalg av straffbare handlinger i løpet av et år. Hvordan disse handlingene følges opp av rettssystemet varierer også svært mye – og har ofte sammenheng med hvilken type handling som er anmeldt. I, og i tilknytning til, de mange lovene som beskriver straffbare handlinger, finnes det ulike rammer for hva politiet, påtalemyndigheten og domstolene skal gjøre når de blir kjent med at lovbrudd har skjedd. I tillegg til rammene i loven er det en rekke andre forhold som har betydning for hva de ulike aktørene i rettssystemet kan gjøre etter en anmeldelse av lovbrudd. Blant annet er det helt avgjørende for domstolene at politiet og påtalemyndigheten finner ut hvem som – juridisk sett – har gjort hva.

Reid J. Stene er kriminolog og prosjektleder i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (reid.jone.stene@ssb.no).

I denne artikkelen skal vi se nærmere på hva rettssystemet *har* gjort med de aller fleste av de mer enn 400 000 lovbruddene som politiet førte inn i sitt register i løpet av 1997 (se tekstboks om ukjente avgjørelser).

Hvem avgjør hva?

Lovbrudd kan grovt sagt avgjøres på to måter, enten med en henleggelse eller med en ileggelse av en reaksjon. Det er ca. 150 forskjellige avgjørelser politiet, påtalemyndigheten og domstolene kan bruke når de avslutter rettsforfølgelsen av lovbrudd. Hvis politiet og påtalemyndigheten vurderer at tiltale for domstolene er uaktuelt, står de igjen med nesten 60 ulike avgjørelsesmåter for de anmeldte forholdene. Til statistiske formål grupperes disse avgjørelsene i et mindre antall typer (se figur 1).

En avgjørelse tatt av politiet og påtalemyndigheten vil i de fleste tilfeller innebære en henleggelse, et tilbud om å vedta et forelegg eller en tiltalebeslutning. Slike påtalemessige avgjørelser vil – med mindre den endres etter en klage fra den fornærmede, eller er en beslutning om å ta ut tiltale – være den endelige avgjørelsen i straffesaken. I saker som omfatter grovere lovbrudd er det statsadvokatene eller riksadvokaten som har myndigheten til å foreta den endelige påtaleavgjørelsen.

Ukjente avgjørelser

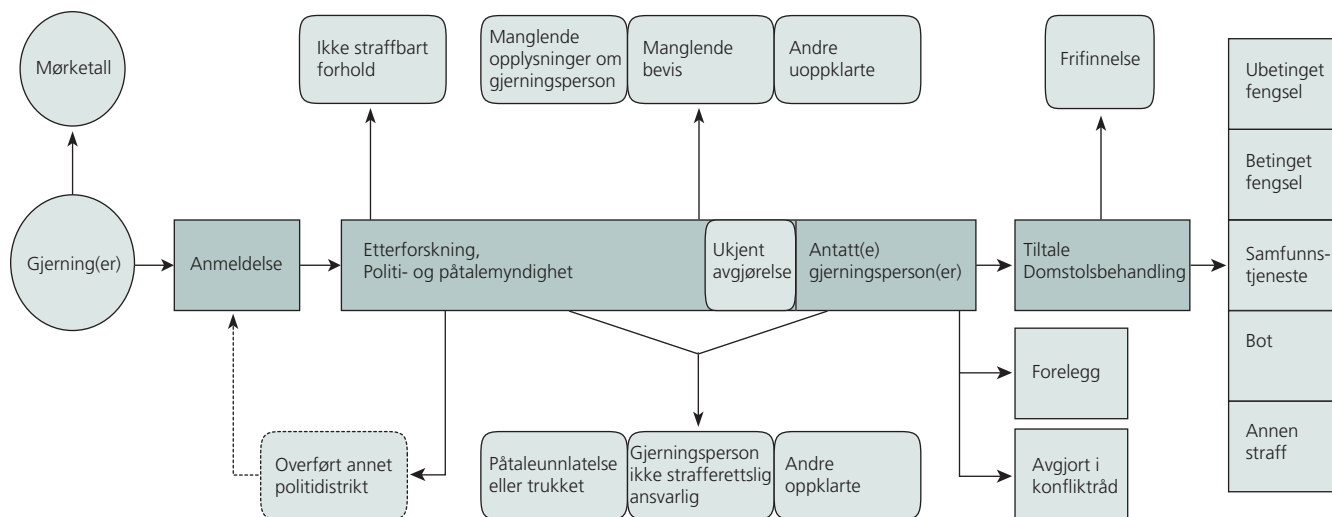
Selv om det er gått fire til fem år siden lovbruddene i denne undersøkelsen ble registrert av politiet, har ikke SSB oversikt over den endelige rettslige avgjørelsen til alle. Vi vet imidlertid hva som er det endelige resultatet av straffesaksgangen til 94 prosent av alle de anmeldelsene fra 1997 som presenteres her.

Det er med andre ord 6 prosent av sakene hvor avgjørelsene pr. 1.1.2002 var helt ukjente for SSB. Enkelte rettsprosesser tar mer enn fire-fem år, og noen av de anmeldte lovbruddene fra 1997 er fremdeles ikke avgjort. Det er imidlertid også grunn til å tro at noen av lovbruddene med ukjent avgjørelse ikke verserer i rettssystemet i dag – og at det er andre, mer tekniske, grunner til at disse forblir ukjente.²

I overkant av 2 prosent av de opprinnelig anmeldte lovbruddene er overført fra ett politidistrikt til ett annet – og den endelige avgjørelsen av disse er derfor ukjent for SSB.³ Ved slike overføringer registreres ett lovbrudd som flere anmeldelser, og disse 9 764 lovbruddene er derfor tatt ut av denne undersøkelsen.

Overførte saker og saker som av tekniske grunner blir stående med ukjent avgjørelse, har medført at både politiets og SSBs tidligere statistikk over anmeldte lovbrudd har inneholdt for mange lovbrudd. Disse forhold har ikke hatt betydning for andre kriminalstatistikker som publiseres av SSB.

Figur 1. Straffesakskjeden, fra anmeldelse til dom

Kilde: Kriminalstatistikk.

Tabell 1. Lovbrudd anmeldt 1997, etter lovbruddsgruppe og type. Prosent¹

	I alt	Forbrytelse	Forseelse
Lovbrudd i alt	100,0	100,0	100,0
Økonomisk kriminalitet	1,7	2,0	1,0
Annen vinningskriminalitet	54,3	69,7	15,8
Voldskriminalitet	4,8	6,6	0,2
Seksualkriminalitet	0,9	1,2	0,1
Narkotikakriminalitet	7,6	10,7	0,0
Skadeverk	6,6	7,1	5,6
Miljøkriminalitet	0,9	0,0	3,2
Arbeidsmiljøkriminalitet	0,3	0,0	1,0
Trafikkriminalitet	13,5	0,0	47,4
Annen kriminalitet	9,3	2,8	25,7
Antall	421 844	301 713	120 131

¹ Noen av de opprinnelig anmeldte lovbrudd i 1997 er ikke med i utvalget, jf tekstboks om ukjente avgjørelser.
Kilde: Kriminalstatistikk 1997. Statistisk sentralbyrå.

Politiet og påtalemyndigheten kan blant annet avgjøre at de anmeldte hendelsene ikke er å anse som straffbare forhold.⁴ Slike avgjørelser ble gitt for 4 prosent av de anmeldte forseelsene og for 2 prosent av de anmeldte forbrytelsene. Til sammen var det mer enn 11 000 handlinger som først ble registrert av politiet som lovbrudd – men hvor etterforskningen konkluderer med at det ikke har skjedd et straffbart forhold.⁵ Dette skjer i etterkant av mange ulike typer av anmeldelser – men noe oftere enn ellers etter anmeldelser av seksuallovbrudd (jf. Stene 2001).⁶

Når det tas ut tiltale er det ikke lenger påtalemyndigheten som beslutter

hva som blir det endelige resultatet av straffeforfølgelsen, men domstolene. Dette hadde, frem til 1. januar 2002, skjedd med 74 000 av lovbruddene som ble anmeldt i 1997.

Forseelser sanksjoneres

Skillet mellom forbrytelser og forseelser er i mange tilfeller vesentlig for rettssystemets behandling av straffesaker (se tekstboks om lovbrudd). De mindre alvorlige lovbruddene, forseelsene, utgjorde 28 prosent av alle anmeldte lovbrudd i 1997. Nesten halvparten av disse var trafikkforseelser, 26 prosent inngikk i kategorien Annen kriminalitet – som hovedsakelig består av ulike former for ordensforstyrrelser – og 16 prosent var mindre alvorlig vinningskriminalitet.

I de aller fleste forselessakene – enten det er naskeri, promillekjøring eller ordensforstyrrelse – blir gjerningspersonen tatt på stedet. Kun hver niende forseelse blir henlagt fordi gjerningspersonen er ukjent. De anmeldte skadeverkene skiller seg imidlertid ut i forhold til de fleste andre typer forseelser: I mindre enn 10 prosent av denne typen saker er gjerningspersonen kjent.

Tabell 2. Forseelser anmeldt 1997, etter lovbruddsgruppe og påtaleavgjørelse. Prosent

	I alt	Ikke straffbart forhold	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Andre uopklarte	Henlagt, siktede ikke straffrettslig ansvarlig	Påtale-unnlatelse eller trukket	Avgjort i konflikt-råd	Forelegg	Tiltale	Andre oppklarte	Ukjent	Antall
Forseelser i alt¹	100,0	4,4	11,2	11,6	2,2	2,9	9,0	0,7	31,2	19,3	0,8	6,8	120 131
Annen vinningsforseelse	100,0	1,8	3,2	5,9	3,2	8,8	27,1	3,3	25,9	16,5	0,8	3,6	18 953
Skadeverk	100,0	0,6	89,6	2,5	0,3	0,8	1,8	0,9	1,3	1,4	0,1	0,8	6 754
Trafikkforseelse	100,0	3,8	3,3	13,2	2,6	1,7	4,7	0,0	37,0	27,7	0,7	5,2	56 959
Annen forseelse	100,0	6,9	10,6	13,4	1,4	2,3	8,2	0,4	31,9	12,3	0,7	11,9	30 833

¹ Inneholder økonomisk forseelse (1 170), voldsforseelse (274), seksualforseelse (118), miljøforseelse (3 845) og arbeidsmiljøforseelse (1 225).
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

Politiet og påtalemyndigheten har en utvidet mulighet til å illegge forelegg til gjerningspersoner som tas for forseelser. Nesten en tredel av forseelsene endte da også med denne typen rettslig oppgjør, og over halvparten av disse var trafikkkforseelser.

Når gjerningspersonen og offeret er kjent, har politiet og påtalemyndigheten i mange forseelsessaker muligheten til å overføre saken til de kommunale konfliktrådene. Det var imidlertid i underkant av 1 prosent av alle de anmeldte forseelsene som resulterte i en løsning mellom offeret og gjerningspersonen i konfliktrådene.

Selv om forseelsene er å regne som mindre alvorlige lovbrudd, og det finnes utvidete muligheter for å anvende alternative løsninger som forelegg og mekling i konfliktråd, ender nesten hver femte forseelse i domstolene.

Av forseelsene som avgjøres i domstolene er det nesten 60 prosent som ender med en dom på ubetinget fengsel. Til sammen ender mer enn hver sjettede anmeldte forseelse med en fengselsdom, enten ubetinget eller betinget (se tabell 3). Vi vet også fra fengslingsstatistikken at brudd på forseelser er hovedårsaken til at mange må i fengsel for å sone straff. Personer som har begått forseelser mot veitrafikkloven, og da spesielt promillekjøring, utgjør alene en tredel av alle nyinnsatte i de norske fengslene hvert år.⁷

Når vi snakker om mindre alvorlige lovbrudd, er dette med andre ord ikke synonymt med at disse handlingene ikke blir møtt med en reaksjon. Til sammen endte halvparten av alle forseelsene med avtale i konfliktråd, forelegg eller straff i domstolene. Når en forseelse først blir anmeldt og registrert, er med andre ord sjansen relativt stor for at dette fører til en sanksjon fra rettssystemets side.

Lovbrudd - typer og definisjoner

Lovbrudd er i kriminalstatistikken definert som de handlinger loven til enhver tid beskriver som straffbare. Politiet har mer enn 600 forskjellige koder for klassifisering av lovbrudd. SSB grupperer disse ut fra to standarder i sin statistikk: De ti lovbruddsgruppene, og de mer spesifiserte "type lovbrudd" som stort sett følger inndelingene i lovverket. Inndelingene i statistikken over straffesakskjeden 1997-2001 er gjort ut fra standard gjeldene fra og med 1. januar 2002.

En *forbrytelse* er en straffbar handling som ut fra loven regnes å være av en grovere karakter enn en *forseelse*. Forbrytelser og forseelser mot straffeloven er omtalt i henholdsvis 2. og 3. del av loven. Straffbare handlinger beskrevet i andre lover er forbrytelser dersom de har en øvre strafferamme på mer enn tre måneders fengsel, med mindre annet er bestemt. Enkelte kategorier lovbrudd (for eksempel skadeverk) kan ut fra loven være både forbrytelse og forseelse. I forseelsessaker kan politiet avgjøre om det skal reises tiltale eller ikke, men i forbrytelsessaker er det statsadvokaten eller riksadvokaten som avgjør dette. Forseelser kan i større utstrekning enn forbrytelser avgjøres ved forelegg uten dom.

Tabell 3. Forseelser anmeldt 1997, etter lovbruddsgruppe og domsavgjørelse. Prosent

	Andel av anmeldelser med tiltale	Tiltale	Domstolsbehandlet						Antall med tiltale
			Bot	Samfunns- tjeneste	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Annen straff	Fri- finnelse	
Forseelser i alt¹	19,3	100,0	5,3	3,2	26,9	58,8	0,3	5,6	23 186
Annen vinningsforseelse	16,5	100,0	3,7	4,5	25,3	60,7	0,6	5,2	3 129
Skadeverk	1,4	100,0	7,3	6,3	17,7	51,0	2,1	15,6	96
Trafikkforseelse	27,7	100,0	3,7	2,9	28,1	60,9	0,0	4,4	15 805
Annen forseelse	12,3	100,0	10,9	3,5	23,3	52,0	0,7	9,6	3 781

¹ Inneholder økonomisk forseelse (187), voldforseelse (10), seksualforseelse (6), miljøforseelse (156) og arbeidsmiljøforseelse (16).
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

Hva skjer med forbrytelsene?

Over halvparten av alle forbrytelser henlegges fordi politiet ikke vet hvem som har gjennomført dem. Det er først og fremst vinningsforbrytelsene som bidrar til dette: Hele syv av ti anmeldte forbrytelser er tyveri eller annen vinningsforbrytelse – og 150 000 (70 prosent) av disse henlegges fordi politiet ikke har funnet en gjerningsperson. Politiet avsluttet en nesten like stor andel av skadeverkene uten at gjerningspersonene var tatt.

At gjerningspersonene er ukjente, er i liten grad et problem for rettssystemet i andre typer saker. For de fleste andre lovbruddsgrupper har politiet funnet frem til en antatt gjerningsperson – og spørsmålet om bevis og valg av reaksjon er da det mest sentrale for politiet og påtalemyndigheten å ta stilling til. Vold og seksualforbrytelser er de vanskeligste typer forbrytelser å bevise. Nesten en tredel av alle disse sakene ble avsluttet fordi politiet og påtalemyndigheten ikke kunne bevise skylden til den utpekte gjerningspersonen. I tillegg ble den anmeldte "frikjent" av påtalemyndigheten i 8 prosent av de anmeldte seksualforbrytelsene. Påtalemyndighetens konklusjon i disse sakene var at en straffbar handling ikke hadde skjedd.⁸

Under en halv prosent av alle anmeldte forbrytelser, det vil si 1 400 i antall, ble hindret fra en videre straffesaksbehandling fordi gjerningspersonen var under 15 år, den kriminelle lavalder. Nesten halvparten av disse var vinningsforbrytelser og nesten en tredel var skadeverk.

Antall lovbrudd overført fra politiet til konfliktrådene har vært stabilt i perioden fra 1996 til og med 2000.⁹ Av alle anmeldte forbrytelser i 1997 endte imidlertid kun 4 promille med mekling og avtale i konfliktrådene (se tabell 4).

I underkant av 17 prosent av alle de anmeldte forbrytelsene endte i domstolene. Kun hver tiende anmeldte vinningsforbrytelse ble tiltalt, men dette var likevel den største lovbruddsgruppen som ble avgjort med dom. Narkotikaforbrytelsene skiller seg imidlertid ut ved at over halvparten av alle anmeldelsene ble tiltalt. Til sammen utgjorde disse to lovbruddsgruppene nesten

Tabell 4. Forbrytelser anmeldt 1997, etter lovbruddsgruppe og påtaleavgjørelse. Prosent

	I alt	Ikke straffbart forhold	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Andre uopklarte	Henlagt, siktede ikke straffrettslig ansvarlig	Påtale-unnlatelse eller trukket	Avgjort i konflikt-råd	Forelegg	Tiltale	Andre oppklarte	Ukjent	Antall
Forbrytelser i alt¹ ...	100,0	2,0	55,6	9,2	0,9	1,2	3,4	0,4	4,4	16,8	0,4	5,7	301 713
Økonomisk forbrytelse	100,0	6,5	8,5	24,7	2,9	1,1	6,7	0,1	9,4	28,3	1,3	10,5	6 184
Annen vinningsforbrytelse	100,0	0,9	71,3	6,3	0,8	0,7	1,8	0,3	1,6	10,8	0,1	5,4	210 179
Voldsforbrytelse	100,0	4,1	7,4	29,1	0,8	3,5	11,0	1,4	8,2	27,5	1,9	5,0	19 780
Seksualforbrytelse	100,0	8,0	14,0	28,4	4,2	2,8	1,1	0,1	5,9	18,0	8,5	9,2	3 547
Narkotikaforbrytelse .	100,0	3,3	1,9	9,1	0,4	1,7	5,8	-	16,6	52,8	0,4	8,0	32 184
Skadeverk, forbrytelse	100,0	1,6	66,9	8,2	1,0	2,9	4,6	1,9	3,6	6,7	0,2	2,4	21 288
Annen forbrytelse	100,0	13,9	5,8	18,7	2,0	1,8	10,3	0,3	16,1	21,8	0,7	8,6	8 436

¹ Inkluderer 115 miljøforbrytelser, hvorav 10 resulterte i tiltale.
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

	Andel av anmeldelser med tiltale	Tiltale	Domstolsbehandlet						Antall med tiltale
			Bot	Samfunns- tjeneste	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Annen straff	Frifinnelse	
Forbrytelser i alt¹	16,8	100,0	1,8	5,5	24,7	57,5	0,3	10,3	50 820
Økonomisk forbrytelse	28,3	100,0	1,2	5,1	23,0	63,0	0,3	7,4	1 750
Annen vinningsforbrytelse	10,8	100,0	0,6	6,3	19,3	58,6	0,2	15,0	22 747
Voldsforbrytelse	27,5	100,0	3,8	2,7	20,8	56,7	1,2	14,9	5 430
Seksualforbrytelse	18,0	100,0	1,6	0,6	23,1	58,6	1,6	14,5	640
Narkotikaforbrytelse	52,8	100,0	2,3	5,6	32,2	57,1	0,1	2,7	16 982
Skadeverk, forbrytelse	6,7	100,0	3,6	4,8	30,9	45,4	1,9	13,5	1 420
Annen forbrytelse	21,8	100,0	5,1	4,1	31,4	52,6	0,2	6,6	1 841

¹Inneholder 10 miljøforbrytelser.
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

80 prosent av alle forbrytelsene som politiet og påtalemyndigheten sendte til avgjørelse i domstolsapparatet.

Antall dommer på samfunnstjeneste er gått noe ned etter årene 1993/1994.¹⁰ Av de anmeldte forbrytelsene i 1997 var det mindre enn 1 prosent som endte med denne type straff. Av alle tiltalte lovbrudd var det i underkant av 6 prosent som resulterte i en straff på samfunnstjeneste.

Når en forbrytelse først var til avgjørelse i domstolene, endte de fleste med en fengselsdom. Nesten 60 prosent av alle tiltalte forbrytelser førte til en straff på ubetinget fengsel. I tillegg var det en av fire som ble straffet med betinget fengsel. Når man er tiltalt, er sjansene for å få en fengselsdom høy for alle grupper forbrytelser. Statistikken over straffesakskjeden viser at sjansen er størst for narkotikaforbrytelser, hvor ni av ti tiltaler resulterte i en straff på enten betinget eller ubetinget fengsel. Sjansene for å få ubetinget fengsel er imidlertid like høy eller høyere hvis du er tiltalt for vold, seksualforbrytelse, økonomisk forbrytelse eller annen vinningsforbrytelse.

I den offentlige debatt gis det ofte et inntrykk av at mange seksualforbrytelser ender med frifinnelse. Det var da også nesten hver syvende tiltalte seksualforbrytelse som ble avgjort på denne måten. Det er imidlertid ikke uvanlig å frifinne i de norske domstolene, og frifinnelse ble gitt i minst like stor grad i saker med vinnings- og voldsforbrytelser. Narkotikaforbrytelser endte på den annen side svært sjelden med frifinnelse (kun 3 prosent av alle tiltaler). Totalt endte hver tiende tiltalte forbrytelse i domstolene med frifinnelse.

Vi har sett at halvparten av alle de anmeldte forseelsene endte med rettslige sanksjoner. For de mer alvorlige forbrytelsene var det imidlertid kun hver femte anmeldelse som resulterte i en sanksjon – enten forelegg, avtale i konfliktråd eller straff ilagt av domstolene – mot en eller flere gjerningspersoner. Når politiet først har registrert at en ulovlig handling er begått, ser det med andre ord ut til å være en større sjanse for at man må gjøre opp for seg hvis man har gjort en forseelse enn om man har gjort en forbrytelse.

Vi vet ikke hvem som stjeler

Tyverier er de minst oppklarte forbrytelsene vi har. Selv om det kan variere noe, er dette tilfellet for de aller fleste typer tyverier. Unntaket er butikk-

tyveriene, hvor kun hver tredje anmeldelse henlegges med ukjent gjerningsperson. Butikktyveriene endte også ofte i domstolene, og hver femte anmeldelse resulterte i at butikktyven ble dømt til ubetinget fengsel. At mange butikktyverier blir oppklart, har nok sammenheng med at gjerningspersonene ofte blir tatt på stedet. At disse ender med fengselsstraff kan imidlertid se ut til å ha en sammenheng med antall lovbrudd som butikktyver blir tatt for (jf. senere om gjerningspersoner).

For de aller fleste andre typer tyverier kan politiets register i veldig liten grad fortelle oss hvem som stjeler. Aller minst vet vi hvem som stjeler sykler. I 1997 ble det anmeldt over 24 000 sykkeltyverier, og i mer enn 90 prosent av disse tilfellene har politiet gitt opp å finne ut hvem som står bak.

Tyverier forbindes ofte med innbrudd og etterfølgende tyveri i boliger. Av alle vinningsforbrytelser er imidlertid kun hver sjette forbundet med bolig eller hytte – og det er mindre enn halvparten av disse hvor tyvene både har brutt seg inn og stjålet noe. I løpet av de siste årene er antallet av denne typen lovbrudd gått kraftig ned, og i 2001 var det litt over halvparten så mange anmeldelser som i 1996.¹¹ Denne nedgangen ser ikke ut til å skyldes en økt fare for at tyvene skal bli tatt. Oppklaringsprosenten har vært stabil i disse årene – og statistikken over straffesakskjeden viser at det er ca. 20 prosent sjans for at politiet finner frem til en mistenkt person når et slikt boligtyveri er anmeldt. I ett av ti tilfeller endte tyveriet i domstolene, og i hvert trettende tilfelle ble en gjerningsperson dømt til ubetinget fengsel.

Biler er oftere enn boliger utsatt for tyveri. I løpet av året 1997 ble det anmeldt over 50 000 tyverier fra og av biler.¹² Mer enn 41 000 av disse

Tabell 6. Annen vinningsforbrytelse anmeldt 1997, etter utvalgte typer lovbrudd og avgjørelser. Prosent

Type lovbrudd	I alt ¹	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Henlagt, siktede ikke straffesansvarlig	Påtaleunnlatelse eller trukket	Avgjort i konflikt-råd	Forelegg	Tiltale	Domstolsbehandlet					Antall i alt ¹
									Bot	Samfunns-tjeneste	Betinget fengsel	Ubetingset fengsel	Frifinnelse	
Alle vinningsforbrytelser¹	100,0	71,3	6,3	0,7	1,8	0,3	1,6	10,8	0,1	0,7	2,1	6,3	1,6	210 179
Tyveri	100,0	79,0	5,1	0,6	1,3	0,3	1,2	7,7	0,0	0,6	1,4	5,1	0,6	182 081
Simpelt tyveri	100,0	78,2	5,5	0,6	1,7	0,3	2,1	5,8	0,1	0,4	1,1	3,8	0,4	82 797
Fra butikk	100,0	32,6	7,8	3,3	6,7	1,5	10,0	31,0	0,2	3,3	5,8	20,5	1,3	4 875
Sykkeltveri	100,0	90,6	2,4	0,2	0,7	0,0	0,3	1,2	0,0	0,1	0,3	0,7	0,1	24 124
Fra leilighet, bolig- hus og hytte	100,0	61,3	14,3	1,3	3,9	0,5	1,5	9,4	0,0	0,5	1,7	6,1	1,0	6 361
Fra befordrings- middel	100,0	81,8	4,5	0,5	1,2	0,2	1,0	5,6	0,1	0,5	1,2	3,3	0,5	8 269
Grovt tyveri	100,0	81,6	4,5	0,6	0,9	0,2	0,5	8,5	0,0	0,7	1,5	5,7	0,6	79 690
Fra leilighet, bolig- hus og hytte	100,0	75,7	6,5	0,7	1,3	0,2	0,4	11,2	0,0	0,9	1,7	7,6	0,8	16 633
Fra befordrings- middel	100,0	88,9	3,0	0,3	0,4	0,1	0,2	4,7	0,0	0,5	0,8	3,0	0,3	31 281
Brukstyveri av bil	100,0	72,1	5,3	0,6	1,4	0,1	0,4	13,2	0,0	0,7	2,0	9,4	1,2	15 841
Innbrudd	100,0	68,6	8,4	1,7	2,4	1,0	1,8	10,8	0,2	0,8	2,2	6,3	1,2	4 365
Ran	100,0	59,3	13,4	2,4	0,5	0,3	0,7	17,0	-	0,9	2,4	11,1	2,5	870
Grovt ran	100,0	36,6	11,5	2,2	-	0,5	0,5	38,3	-	1,6	3,3	29,5	3,3	183

¹ Inneholder alle vinningsforbrytelser.

Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

anmeldelsene, blant annet 70 prosent av alle biltyverier, ble henlagt av politiet uten en mistenkt gjerningsperson. Biltyverier er imidlertid en av de mest oppklarte typer tyverier, og førte i ett av ti tilfeller til at biltyven måtte sone i fengsel.

Det har i de siste årene vært en økning i antall anmeldte ran. Økningen i antall ran kom i 1996 og fortsatte i årene frem til og med 2000. I forbindelse med denne økningen har det vært et sterkt fokus i media – og da spesielt på ulike ungdomskulturer hvor det begås ran. Politiets register og statistikk over straffesakskjeden kan imidlertid ikke si oss mye om hvem som begikk alle ranene som ble anmeldt i 1997. Statistikken forteller oss at de fleste som anmelder ran, er ranet av fremmede – og at de fleste ranerne også forblir fremmede etter at politiet og påtalemyndigheten er ferdig med etterforskningen: Nærmere 60 prosent av alle ran ble henlagt uten en mistenkt gjerningsperson. I underkant av 16 prosent av ranene endte med en rettslig sanksjon mot raneren. De grove ranene ble imidlertid oppklart oftere – og hver tredje anmeldelse endte med en fengselsdom.

Om vi ikke vet hvem som begår de anmeldte tyverier, så vet vi mer om de som anmeldes for narkotikaforbrytelser. Nær sagt alle narkotikaforbrytelser anmeldes av politiet selv (Gundersen 2000), og det er svært sjelden at politiet ikke har en eller flere mistenkte gjerningspersoner når de avdekker en narkotikaforbrytelse.

Hver femte narkotikaforbrytelse mot legemiddeloven, som stort sett omfatter bruk og besittelse av en mindre mengde narkotika, resulterte i et forelegg. I tillegg endte ca. halvparten av disse anmeldte narkotikaforbrytelsene med straff i domstolene. Nesten 90 prosent av alle tiltaler for bruk og besittelse av narkotika resulterte i betinget eller ubetinget fengselsstraff. Narkotikaforbrytelse mot straffeloven omfatter blant annet omsetting og besittelse av en større mengde narkotika. Av disse anmeldelsene var det omtrent 60 prosent som ble overført til domstolene, og mer enn halvparten førte til

Type lovbrudd	I alt ¹	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Henlagt, siktede ikke straffettslig ansvarlig	Påtaleunnlatelse eller trukket	Avgjort i konflikt-råd	Forelegg	Tiltale	Domstolsbehandlet					Antall i alt ¹
									Bot	Samfunns-tjeneste	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Frifinnelse	
Alle narkotikaforbrytelser¹	100,0	1,9	9,1	1,7	5,8	-	16,6	52,8	1,2	3,0	17,0	30,1	1,4	32 184
Narkotikaforbrytelse mot straffeloven	100,0	1,4	9,2	1,6	5,4	-	11,8	58,6	1,1	3,4	18,7	33,6	1,7	15 140
Narkotikaforbrytelse	100,0	1,5	9,0	1,7	5,6	-	12,5	58,2	1,2	3,4	19,8	32,2	1,6	13 993
Grov narkotikaforbrytelse	100,0	1,0	9,6	1,4	1,7	-	0,9	69,6	-	4,7	4,3	55,8	4,5	993
Narkotikaforbrytelse mot lov om legemidler	100,0	2,3	9,0	1,8	6,2	-	20,9	47,6	1,3	2,6	15,5	27,0	1,1	17 044
Narkotika, bruk	100,0	0,2	7,5	1,8	5,6	-	21,5	51,3	1,4	2,8	17,2	28,9	0,9	10 195
Narkotika, besittelse	100,0	0,5	10,4	1,7	7,9	-	22,0	46,2	1,3	2,5	14,3	26,6	1,6	5 918

¹ Inneholder alle narkotikaforbrytelser.
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

betinget eller ubetinget fengselsstraff. Av de nesten 1 000 grove narkotikaforbrytelsene som ble anmeldt i 1997, var det 70 prosent som endte med tiltale og mer enn halvparten som ble staffet med ubetinget fengsel.

Anmeldte narkotikaforbrytelser er mange i antall, de oppklares og tiltales ofte, og blir i stor grad straffet med ubetinget fengsel – sammenliknet med de aller fleste andre forbrytelser. Dette ser vi også i fengslene, hvor narkotikadømte utgjør nesten en tredel av alle som til enhver tid sitter i norske fengsler.¹³ Vi ser med andre ord at politiets arbeide bidrar til at narkotikaforbrytelsene blir en mer sentral del av justissektorens saksområde jo lengre ut i straffesakskjeden vi kommer.

Vold og bevis

En av de viktigste årsakene til at rettssystemet ikke gir sanksjoner i volds- og seksualsaker, er at politiet og påtalemyndigheten har problemer med å bevise skyld. Vi har sett at nesten en tredel av alle anmeldte volds- og seksualforbrytelser resulterer i en henleggelse på grunn av dette.

Det kan være flere grunner til at det er vanskelig å bevise skyld i voldssaker. Ut fra Levekårsundersøkelsene vet vi at en relativt stor andel av volden skjer i eller ved boligen til offeret – og at det i en tredel av alle tilfeller er en nær bekjent eller medlem av familie eller slekt som har utført volden (Ellingsen 2001). Det er grunn til å tro at en del av denne volden skjer uten innsyn fra andre enn de involverte – og at ord kan stå mot ord når politiet mottar de ulike virkelighetsbeskrivelsene fra offeret og den anmeldte.

Andre undersøkelser viser at en del av de som anmelder vold også er anmeldt for å ha utøvd vold selv (Gundersen 2000). Dette kan for eksempel

Tabell 8. Voldsforbrytelse anmeldt 1997, etter utvalgte typer lovbrudd og avgjørelser. Prosent

Type lovbrudd	I alt ¹	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Henlagt, siktede ikke straffet eller rettslig ansvarlig	Påtaleunnlatelse eller trukket	Avgjort i konfliktråd	Forelegg	Tiltale	Domstolsbehandlet					Antall i alt ¹
									Bot	Samfunns-tjeneste	Betinget fengsel	Ubetingset fengsel	Frifinnelse	
Alle voldsforbrytelser¹	100,0	7,4	29,1	3,5	11,0	1,4	8,2	27,5	1,0	0,7	5,7	15,6	4,1	19 780
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred ..	100,0	8,2	27,5	3,0	11,0	1,7	10,3	27,2	1,2	0,8	5,7	15,4	3,9	12 945
Legemsfornermelse	100,0	7,4	28,8	3,1	12,3	2,0	12,1	23,4	1,3	0,7	5,6	12,3	3,3	10 006
Legemsbeskadigelse	100,0	11,4	23,6	2,4	6,1	0,7	4,1	40,4	0,6	0,9	6,2	26,3	5,9	2 555
Grov legemsbeskadigelse	100,0	6,5	25,8	3,2	-	-	3,2	58,1	-	3,2	9,7	38,7	6,5	31
Drapsforsøk	100,0	2,0	12,2	4,1	4,1	-	-	67,3	-	-	2,0	42,9	18,4	49
Drap	100,0	-	-	10,5	-	-	-	84,2	-	-	2,6	60,5	5,3	38
Uaktsomt drap	100,0	-	16,7	8,3	-	-	-	69,4	2,8	-	5,6	50,0	11,1	36
Trusler	100,0	5,8	35,9	4,1	12,6	0,9	4,0	23,1	0,7	0,5	4,6	12,6	4,4	5 565
Vold mot offentlig tjenestemann	100,0	1,1	7,7	5,5	3,1	0,1	6,1	68,2	1,1	2,0	16,3	41,7	6,3	741
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	100,0	23,8	19,5	17,8	3,2	0,5	3,8	24,9	2,7	0,5	5,9	11,4	2,2	185

¹ Inneholder alle voldsforbrytelser.

Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

være tilfellet i forbindelse med et slagsmål hvor flere har slått – og senere anmeldt – hverandre. Vi vet også at en betydelig andel av vold skjer når enten begge eller en av de involverte er i ruspåvirket tilstand (se blant andre Olaussen 1995). Etter uklare hendelser, på grunn av flere deltagere og påvirkning av rus, kan det være vanskelig å avklare hvem som er den skyldige – og resultatet kan bli at ingen av de anmeldte straffes.

Rettsprosessen overfor mer enn hver tiende anmeldte voldsforbrytelse ble avbrutt av politiet og påtalemyndigheten gjennom en påtaleunntatelse, eller fordi den som anmeldte forholdet trakk sin påtalebegjæring. Etterforskningen ble avbrutt på denne måten overfor spesielt mange anmeldte legemsfornærmelser og trusler – de mindre grove voldsforbrytelsene.

De tette relasjonene mellom offer og gjerningsperson, lukkede arenaer, et sterkt innslag av rus og en manglende offentlig påtaleplikt for mindre grove voldsforbrytelser – er antakelig alle medvirkende til at så mange voldsforbrytelser med kjent gjerningsperson henlegges eller på annen måte avsluttes uten sanksjon.

Selv om noen svært grove voldsforbrytelser også blir henlagt på grunn av manglende bevis, blir de oppklart i langt større grad enn de fleste andre voldsforbrytelsene. Omtrent alle drap oppklares, men ikke alle ender med ubetinget fengselsstraff. Av de 38 drapene som ble registrert i 1997 resulterte seks i rene sikringsdommer og fire ble avsluttet fordi den som drepte var død.

SSB har tidligere redegjort for resultatet av politiets, påtalemyndighetens og domstolens arbeide med de groveste seksualforbrytelsene (Stene

Tabell 9. Seksualforbrytelser anmeldt 1997, etter utvalgte typer lovbrudd og avgjørelser. Prosent

Type lovbrudd ¹	I alt ²	Henlagt, manglende opplysning om gjerningsperson	Henlagt, manglende bevis	Henlagt, siktede ikke straffet, rettslig ansvarlig	Påtaleunntatelse eller trukket	Avgjort i konflikt-råd	Forelegg	Tiltale	Domstolsbehandlet					Antall i alt ²
									Bot	Samfunns-tjeneste	Be-tinget fengsel	Ube-tinget fengsel	Frifinnelse	
Alle seksualforbrytelser²	100,0	14,0	28,4	2,8	1,1	0,1	5,9	18,0	0,3	0,1	4,2	10,6	2,6	3 547
Voldtekt	100,0	13,7	48,1	1,4	0,5	-	0,2	17,2	0,5	-	0,7	11,1	4,7	424
Voldtektsforsøk	100,0	33,7	22,1	1,2	1,2	-	3,5	24,4	1,2	-	9,3	10,5	3,5	86
Incest	100,0	0,7	36,6	2,0	0,7	-	-	16,3	-	-	2,0	10,5	3,9	153
Seksuell omgang														
med barn	100,0	2,9	26,5	4,8	0,6	-	0,8	35,1	-	0,3	6,3	22,9	4,8	630
Under 10 år	100,0	2,3	27,9	8,2	0,5	-	-	27,4	-	-	4,1	19,6	3,7	219
Under 14 år	100,0	2,7	26,1	3,4	0,8	-	1,5	34,9	-	-	5,4	21,5	6,1	261
Under 16 år	100,0	4,0	25,3	2,0	0,7	-	0,7	46,7	-	1,3	11,3	30,0	4,0	150
Seksuell handling														
med barn under														
16 år	100,0	9,5	28,0	6,8	1,1	-	4,2	30,3	-	-	9,1	17,0	4,2	264
Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd	100,0	36,8	16,6	3,6	2,0	0,1	15,4	15,9	0,6	0,3	5,3	7,8	1,4	787
Pornografi	100,0	3,3	24,0	0,3	1,1	0,1	5,8	3,9	0,3	-	2,0	1,4	0,3	799

¹ Type lovbrudd er gruppert etter ny lov om seksualforbrytelser (gjeldende fra 11.08.2000).

² Inneholder alle seksualforbrytelser.

Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

2001). Resultatene fra den foreløpige undersøkelsen er i overensstemmelse med de resultatene som presenteres her: En stor andel av anmeldelsene blir avvist av rettssystemet – og dette skjer med voldtekter og incest i større grad enn med andre grove seksualforbrytelser.

Seksualforbrytelsene er skilt ut som en egen gruppe forbrytelser ved siden av voldsforbrytelsene. Selv om det også finnes klare skiller, har disse handlingene mange likhetstrekk ved seg. Når vi nå kan se seksualforbrytelsene i lys av andre typer anmeldte forbrytelser – ser vi at det også finnes likheter i rettssystemets behandling av de to gruppene forbrytelser: Spørsmålet om bevis er sentralt – og mange saker henlegges eller frifinnes i domstolene på grunn av dette.

Det er imidlertid en betydelig større andel av de grove voldsforbrytelsene som ender i domstolene, sammenliknet med de grove seksualforbrytelsene. Dette ser vi klart hvis vi sammenlikner de anmeldte legemsbeskadigelsene med de anmeldte voldtektene: Det var nesten like stor andel med mistenkte gjerningspersoner i disse sakene, men det var en mer enn dobbelt så stor andel av legemsbeskadigelsene som endte i domstolene. Når sakene først var overført til domstolene, var det til gjengjeld en dobbelt så stor andel av de tiltalte voldtektene som endte med frifinnelse – sammenliknet med legemsbeskadigelsene.

Tyveri- og narkotikasaker omfatter oftest flere lovbrudd

Til nå er det de enkelte anmeldte lovbruddene vi har fulgt gjennom rettssystemet. Mange anmeldelser, for eksempel de fleste innbrudd og sykkeltyverier, blir da også behandlet av politiet og påtalemyndigheten som enkeltvis lovbrudd. I statistikken over straffesakskjeden er det med dette utgangspunktet at saksgangen beskrives.

Men det er også slik at politiet, påtalemyndigheten og domstolene behandler flere anmeldte lovbrudd, gjerne av ulik type, som en samlet sak. Dette skjer først og fremst når det finnes en mistenkt gjerningsperson. At flere lovbrudd inngår i et større sakskompleks får betydning for avgjørelsene til de enkelte typer lovbrudd. For statistikken over avgjørelser er det de mindre alvorlige lovbruddene som i størst grad ser ut til å bli påvirket av dette: Vi har tidligere sett at hvert femte simple tyveri fra butikk endte med straff på ubetinget fengsel. Det er grunn til å tro at ett simpelt butikktyveri alene ikke fører til en slik reaksjon. Det virker mer sannsynlig at de fleste butikktyverier som resulterte i ubetinget fengsel var en del av større straffesaker hvor de dømte gjerningspersonene hadde begått flere, gjerne andre typer, lovbrudd.

Statistikken over straffesakskjeden har lovbrudd som hovedenhet, og det finnes ikke en oversikt over alle typer sakskompleks. Vi kan derfor ikke gi en detaljert fremstilling av sammenhengen mellom de ulike sakskompleksene og avgjørelsene. Statistikken kan imidlertid si oss hvor mange som ble tatt for de anmeldte lovbruddene i 1997 – og hvor mange av de anmeldte lovbruddene de ble tatt for. Med bakgrunn i denne oversikten får vi antydninger om hvilke typer lovbrudd som oftere enn andre inngikk i større sakskompleks.

Av alle lovbrudd anmeldt i 1997 viser statistikken over straffesakskjeden at i overkant av 150 000 var oppklart innen 1. januar 2002. Politiet og påtale-

Tabell 10. Antatte gjerningspersoner for forbrytelser anmeldt 1997, etter lovbruddsgruppe og antall lovbrudd. Prosent og antall ¹								
	Antall lovbrudd							Antall i alt
	I alt	1	2	3	4-5	6-8	9-	
Antatte gjerningspersoner i alt²	100	49	17	9	9	6	9	30 340
Lovbruddsgruppe								
Økonomisk forbrytelse	100	49	19	10	9	5	8	1 572
Annen vinningsforbrytelse	100	42	14	8	10	9	16	11 768
Voldsforbrytelse	100	54	18	9	8	6	5	5 559
Seksualforbrytelse	100	65	15	8	6	4	3	773
Narkotikaforbrytelse	100	46	19	13	12	6	4	6 803
Skadeverk, forbrytelse	100	66	18	7	5	2	1	1 895
Annen forbrytelse	100	64	16	8	6	3	3	1 940
Antall i alt ²	30 340	14 896	5 090	2 874	2 868	1 969	2 643	

¹ For definisjonen av antatt gjerningsperson, se "Om statistikken" for etterforskede lovbrudd: <http://www.ssb.no/03/05/lovbrudde/>. ² Inneholder 30 antatte gjerningspersoner med miljøforbrytelse som hovedlovbrudd.
Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001. Statistisk sentralbyrå.

myndigheten var da kommet frem til at det var mer enn 72 000 forskjellige gjerningspersoner som hadde begått disse lovbruddene. De som ikke var tatt for forbrytelser, men kun forseelser, ble i de aller fleste tilfeller kun tatt for én forseelse i løpet av 1997. Av de som ble tatt for forbrytelser, var det imidlertid mer enn halvparten som ble utpekt som gjerningspersoner for flere lovbrudd. I tabell 10 ser vi at de som ble tatt for vinnings- og narkotikaforbrytelser oftest ble tatt for mange lovbrudd. Av de antatte gjerningspersonene med vinningsforbrytelse som sitt alvorligste lovbrudd, var det hele 16 prosent som ble tatt for ni eller flere av de anmeldte lovbruddene i 1997. Det ser med andre ord ut til å være langt mer vanlig at narkotika- og vinningsforbrytelser inngår i større sakskompleks – sammenliknet med andre forbrytelser.

At flere lovbrudd inngår i større sakskompleks, kan også ha betydning for saksbehandlingstiden. Om det er vanskelig å si hvilken konkret betydning sammenslåingen av flere lovbrudd har for avgjørelsene, virker det enda mer uklart hvilken betydning dette har for saksbehandlingstiden: På den ene side virker det mer effektivt å etterforske og domstolsbehandle mange lovbrudd sammen. På den annen side kan det være enkelte typer lovbrudd som ville tatt kortere tid å etterforske og domstolsbehandle hvis de ble behandlet alene. Det kan imidlertid være grunn til å tro at saker med et større antall lovbrudd ofte tar lengre tid enn saker med et mindre antall lovbrudd – og at behandlingstiden til mange narkotika- og vinningsforbrytelsene derfor, relativt sett, blir noe lengre enn for en del andre lovbruddsgrupper.

Men hvor lang tid tar det egentlig for politiet, påtalemyndigheten og domstolene å komme frem til en avgjørelse etter at et lovbrudd er anmeldt?

Tiden er et mål

Justissektoren har i de siste årene selv fokusert mye på den tiden det tar å gjennomføre etterforskningen og domstolsbehandlingen av lovbrudd. Å redusere tiden fra anmeldelse til dom er nå et hovedmål, og dette er blant annet understreket av Justisdepartementet¹⁴ – og Riksadvokaten:

Behandlingstid

- *Rettskraftig tid* er totaltiden i rettssystemet, dvs. tiden fra registrert anmeldelse til endelig rettskraftig avgjørelse.
- *Påtaletid* er tiden fra registrert anmeldelse til påtalemessig avgjørelse gjort av politiet og påtalemyndigheten.
- *Domstid* er tiden fra påtalemessig avgjørelse og frem til endelig dom i domstolene.

En rettskraftig avgjørelse kan bli gitt av politiet og påtalemyndigheten (henleggelse, forelegg osv.) og vil da være den samme avgjørelsen som den påtalemessige avgjørelsen. Rettskraftig tid og påtaletid vil da være identiske. Lovbrudd som ender med tiltale får sin rettskraftige avgjørelse først når domstolene har ferdigbehandlet saken.

I beregningen av gjennomsnitt og median er kun lovbruddene med kjent og "reell" behandlingstid tatt med. I beregningen av påtaletiden er saker overført annet politidistrikt også med i utvalget. Ukjente avgjørelser og avgjørelsestidspunkt, samt lovbrudd med kjent avgjørelse og avgjørelsestidspunkt som utelates av kvalitetshensyn, medfører at de beregnede behandlingstidene med stor sannsynlighet er minimumstall (jf. figur 2 og 3).

Median: Den verdi som deler en ordnet fordeling i to like deler, det vil si verdien til den enhet som ligger midt i rekken av enheter når de er ordnet etter stigende verdi (i dette tilfellet har halvparten av seksualforbrytelsene kortere og halvparten lengre behandlingstid enn medianen).

"Den viktigste utfordringen for straffesaksbehandlingen i 2001 er å redusere saksbehandlingstiden uten at dette går på bekostning av oppklaring og kvalitet."¹⁵

I statistikken over straffesakskjeden er tre tidsperioder beregnet: Totaltiden det tar fra anmeldelse til det foreligger en endelig avgjørelse i saken, tiden fra anmeldelse og frem til politiet og påtalemyndigheten har tatt sin avgjørelse, og tiden det tar fra påtalemyndigheten har bestemt seg for tiltale og frem til domstolene er ferdig med saken (se tekstboks om behandlingstid).

Det tar i gjennomsnitt fem og en halv måned fra en forbrytelse anmeldes og til rettssystemet er kommet frem til en endelig avgjørelse. Halvparten avgjøres i løpet av tre måneder (me-

median lik 91 dager). Saksbehandlingstiden varierer imidlertid svært mye. Blant annet er spørsmålet om anmeldelsen ender til behandling i domstolene eller ikke, av stor betydning for hvor lang tid det totalt tar før rettssystemet er kommet frem til en avgjørelse.

Etterforskningstiden avhenger av type lovbrudd

Påtaletiden, den tid det tar fra politiet registrerer en anmeldelse og frem til det foreligger en avgjørelse gjort av politiet og påtalemyndigheten, blir brukt som mål for hvor lang tid det tar å etterforske et lovbrudd. Vi har sett at det ofte er en sammenheng mellom type lovbrudd, lovbruddets grovhet og hvor stor andel av anmeldelsene som ender i domstolene. Om politiet og påtalemyndigheten tar ut tiltale eller ikke, ser ut til å ha betydning for etterforskningstiden. Hvilken lovbruddsgruppe anmeldelsen tilhører og hvor grovt lovbruddet er, ser imidlertid ut til å være viktigere enn spørsmålet om tiltale (se figur 2).

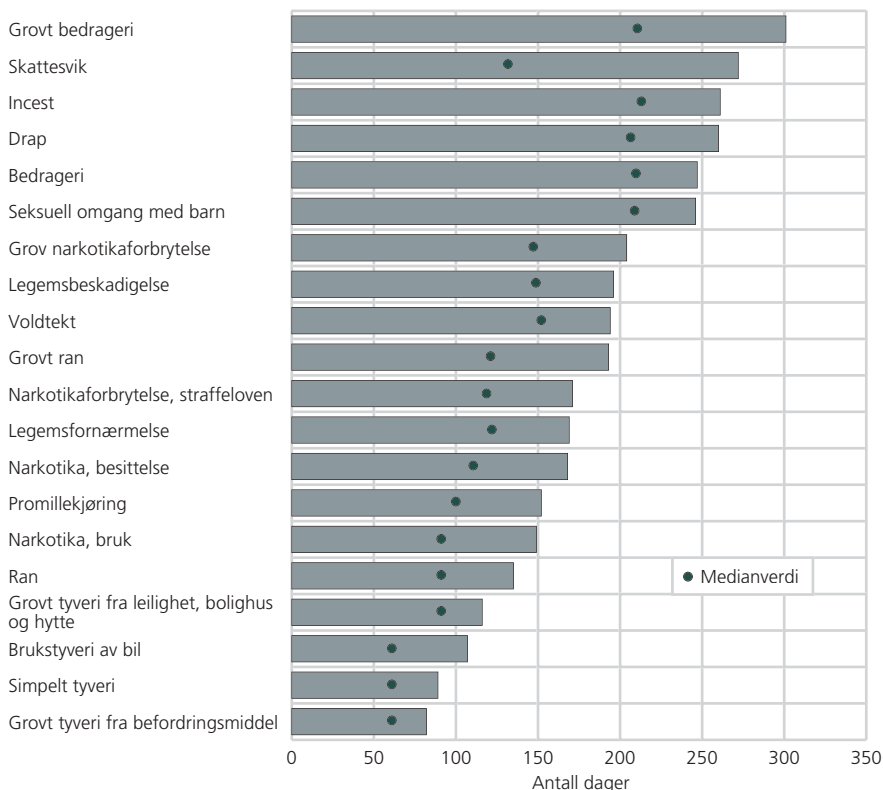
Det er type lovbruddsgruppe som ser ut til å bety aller mest, og tyverier og andre vinningsforbrytelser etterforskes hurtigst. De groveste vinningsforbrytelsene, ran og grove tyverier fra bolig, tar lengre tid enn grove tyverier fra biler og simple tyverier. Halvparten av alle simple tyverier og tyverier av og fra biler er ferdig etterforsket innen to måneder. De fleste boligtyveriene med ukjent gjerningsperson henlegges imidlertid også innen to måneder (median lik 61 dager).

Etter tyveriene er det narkotikasakene som krever minst tid hos politiet og påtalemyndigheten. Narkotikaforbrytelse er den lovbruddsgruppen som i størst grad ender med tiltale, sammenliknet med andre lovbruddsgrupper. Dette ser imidlertid ikke ut til å ha en vesentlig betydning for påtaletiden i og med at denne er kortere for narkotikaforbrytelsene enn for mange andre typer forbrytelser. Den korte påtaletiden har sannsynligvis sammenheng med at det for politiet – allerede på anmeldelsestidspunktet – ofte forelig-

ger både bevis og en kjent gjerningsperson. Også for narkotikaforbrytelsene er det slik at jo grovere forbrytelsen er, jo lengre tid bruker politiet og påtalemyndigheten på etterforskningen.

Vi har sett at politiet og påtalemyndigheten ofte har problemer med å skaffe juridisk holdbare bevis mot mistenkte i volds- og seksualsaker. Med bakgrunn i den gjennomsnittlige påtaletiden, ser det ut til at de bruker betydelig tid på dette arbeidet. I gjennomsnitt tok det for eksempel seks og en halv måned å etterforske legemsbeskadigelse, og i overkant av åtte måneder når det anmeldte forholdet var seksuell omgang med barn. Lengst tid tok det å etterforske incest, som i relativt få tilfeller ender i domstolene – og drap, som i de fleste tilfeller ender i domstolene. Vi ser også her at forbrytelsens grovhet har noe å si for etterforskningstiden, men at denne sammenhengen ikke er like tydelig blant de groveste volds- og seksualforbrytelsene.

Figur 2. Påtaletid, etter type lovbrudd anmeldt i 1997. Gjennomsnitt og median

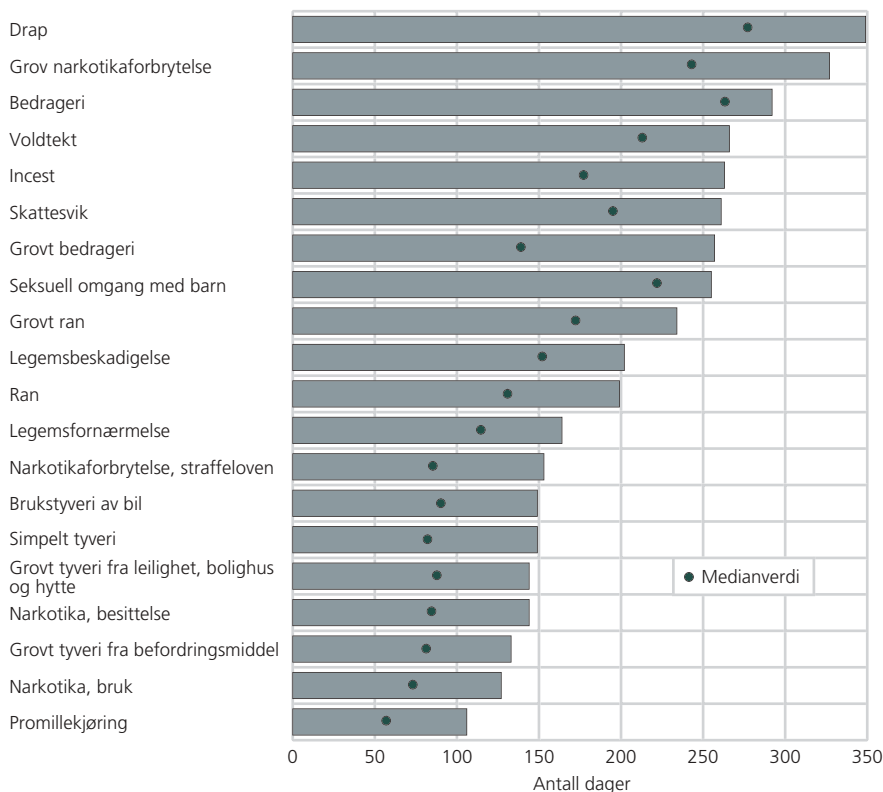

Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001.

I vår oversikt er det økonomiske forbrytelser som tar aller lengst tid å etterforske. Av de fem typene lovbrudd som tar lengst tid, finner vi både skattesvik, bedrageri og grovt bedrageri. Det tar i gjennomsnitt mer enn ti måneder å etterforske en anmeldelse av grovt bedrageri. De relativt mange økonomiske forbrytelsene som inntil 1. januar 2002 ikke var avgjort, antyder at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden til de anmeldte økonomiske forbrytelsene i realiteten er enda høyere (jf. tabell 4). Undersøkellesperioden på fire til fem år ser rett og slett ut til å være for kort for en del av denne typen saker.

De økonomiske forbrytelsene – og da særlig skattesvik og bedrageri – er i noen henseende spesielle typer straffesaker. Dette ser vi blant annet ut fra etterforskningstiden til skattesvik: Halvparten av alle anmeldelsene er avgjort i løpet av snau fire og en halv måned, mens den gjennomsnittlige etterforskningstiden er mer enn dobbelt så lang (se figur 2). I noen saker med økonomiske forbrytelser blir enkeltpersoner anmeldt for et meget stort antall lovbrudd – et antall som er langt høyere enn i alle andre typer straffesaker. De fleste lovbruddene i slike store sakskompleks blir etterforsket og avgjort samlet. Lovbruddene vil da få en felles avgjørelse og en lang behandlingstid – selv om etterforskningen av de enkelte lovbruddene hver for seg ikke tok lang tid. Det er først og fremst slike enkeltsaker som er bakgrunnen for at skattesvik og bedragerier blir de forbrytelsene som har lengst gjennomsnittlig etterforskningstid.

Figur 3. Domstid, etter type lovbrudd anmeldt i 1997. Gjennomsnitt og median

Kilde: Kriminalstatistikk 1997-2001.

Tid i domstolene avhenger av lovbruddets grovhet

Kompleksiteten og omfanget av antall lovbrudd er også et spesielt trekk ved de økonomiske sakene når de blir behandlet i domstolene: Domstiden for bedragerier og skattesvik er lang, sammenliknet med de fleste andre type lovbrudd. Ser vi bort fra disse økonomiske forbrytelsene er lovbruddsgruppen for mindre betydning for saksbehandlingstiden i domstolene. Tiden brukt til domstolsbehandlingen har, i større grad enn etterforskningstiden, en sammenheng med lovbruddets grovhet. Med unntak av de nevnte typene økonomiske forbrytelsene er det, i stigende rekkefølge, seksuell omgang med barn, incest, voldtekt, grove narkotikaforbrytelser og drap som tar lengst tid å behandle i domstolsapparatet (se figur 3).

Hvis en anmeldelse ender for domstolene, må offeret og den anmeldte gjerningspersonen regne med at det tar relativt lang tid før en endelig dom foreligger. For mange typer lovbrudd går det gjennomsnittlig lengre tid å få en avgjørelse i domstolene enn det gjør å få en avgjørelse av påtalemyndigheten. Dette er blant annet tilfellet for de groveste volds- og seksualforbrytelsene som er med i vår oversikt (jf. figur 2 og 3). Ser vi på alle etterforskede forbrytelser, og sammenlikner med alle forbrytelser behandlet i domstolene, er det faktisk slik at både gjennomsnittet og medianverdien er høyere for domstiden enn for påtaletiden. Dette betyr at de fleste anmeldte forbrytelser ikke en gang er kommet halvveis i rettsprosessen når påtalemyndigheten tar ut tiltale.

brudd går det gjennomsnittlig lengre tid å få en avgjørelse i domstolene enn det gjør å få en avgjørelse av påtalemyndigheten. Dette er blant annet tilfellet for de groveste volds- og seksualforbrytelsene som er med i vår oversikt (jf. figur 2 og 3). Ser vi på alle etterforskede forbrytelser, og sammenlikner med alle forbrytelser behandlet i domstolene, er det faktisk slik at både gjennomsnittet og medianverdien er høyere for domstiden enn for påtaletiden. Dette betyr at de fleste anmeldte forbrytelser ikke en gang er kommet halvveis i rettsprosessen når påtalemyndigheten tar ut tiltale.

Det straffbare – fra anmeldelse til dom

Gjennom utviklingen av statistikken over straffesakskjeden kan SSB for første gang gi en oversikt over hva som skjer i rettssystemet med alle de lovbruddene som anmeldes i løpet av ett år.

Statistikken viser at 120 000 av de totalt 422 000 anmeldte lovbruddene i 1997 medførte en rettslig reaksjon fra politiet, påtalemyndigheten eller domstolene – og at de anmeldte forseelsene sanksjoneres relativt mye oftere enn de anmeldte forbrytelsene. Mindre enn hver sjettede anmeldelse ble avgjort av domstolene. Konfliktråd og samfunnstjeneste, som begge ble en permanent del av vårt rettssystem på begynnelsen av 1990-tallet, brukes i svært liten grad i forhold til andre sanksjoner. I underkant av 10 prosent av alle anmeldte forbrytelser i 1997 endte i en dom på ubetinget fengsel. Når politiet og påtalemyndigheten har tatt ut tiltale er det imidlertid nesten 60 prosent sjanse for at forbrytelsen resulterer i ubetinget fengselsstraff.

Som resultat av anmeldelsene i 1997 er totalt 72 000 forskjellige personer og foretak utpekt av politiet og påtalemyndigheten som gjerningspersoner. 37 400 av disse fikk forelegg og 19 500 ble straffet av domstolene.

Vi har sett at tyver forblir ukjente – og at dette bidrar til at de fleste anmeldte lovbrudd ikke fører til en reaksjon fra rettssystemets side. For andre typer anmeldte lovbrudd finnes det som regel en mistenkt gjerningsperson, men i mange av disse tilfellene vegrer politiet og påtalemyndighetene seg for å føre saken for domstolene. At hver tiende tiltalte forbyrte ender med frifinnelse – og at behandlingstiden i domstolene ofte er vel så lang som etterforskningstiden – kan være noe av bakgrunnen for at mange forbyrte henlegges selv om det finnes en mistenkt gjerningsperson. Volds- og seksualforbrytelsene ender i større grad enn andre typer forbyrte med å henlegges på grunn av manglende bevis eller frifinnelse i domstolene. Narkotikaforbrytelse blir derimot sjelden henlagt, og tiltaler i domstolene resulterer nesten aldri i frifinnelse.

Statistikken over straffesakskjeden har også vist oss at det først og fremst er lovbruddsgruppen som er avgjørende for hvor lang tid politiet og påtalemyndigheten bruker til å etterforske en anmeldelse. Lovbruddets grovhet har også innvirkning på etterforskningstiden, men ser ut til å bety mer for tiden som brukes i domstolene.

Prioriteringer i rettssystemet

Ut fra statistikken over straffesakskjeden kan det være grunn til å stille seg spørsmålet om rettssystemet, når et lovbrudd først har skjedd, gjør de rette prioriteringer. Dette er da også et spørsmål som politiet, påtalemyndigheten og domstolene ofte blir konfrontert med i den offentlige debatten. Mange mener mye om hva rettssystemet, med sin myndighet til å bruke makt, bør eller ikke bør gjøre noe med i vårt samfunn.

Men hva kan statistikken over straffesakskjeden si oss om prioriteringene som gjøres i dagens rettssystem?

Statistikken sier blant annet at politiet bruker relativt kort tid på å henlegge de uoppklarte tyveriene. Statistikken sier også at politiet, påtalemyndigheten og domstolene bruker relativt kort tid på å oppklare og dømme narkotikaforbrytelse og promillekjøring. Rettssystemet bruker lang tid på økonomiske forbrytelse, og en god del av disse oppklares. Det brukes også lang tid på rettsprosesser med volds- og seksualforbrytelse, men disse oppklares og sanksjoneres relativt mye sjeldnere. Statistikken sier oss også at ulovlig befatning med rusmidler utgjør hver tiende anmeldelse – men ender opp med å være 25 prosent av alle lovbrudd som sanksjoneres, og mer enn 31 prosent av alle lovbrudd som straffes med ubetinget fengsel.¹⁶

Det kan være mange grunner til hvorfor rettssystemet har denne fordelingen av saker og reaksjoner. Det er imidlertid liten tvil om at politiets prioriteringer er av stor betydning. Det kan være mange årsaker til at politiet gjør, eller blir satt til å gjøre, sine prioriteringer. Mange lovbrudd som begås direkte mot personer, som for eksempel tyverier og vold, kan relateres til bruk av rusmidler. Dette kan være en av årsakene til at rettssystemet kontrollerer, anmelder og sanksjonerer ulovlig befatning med rusmidler i så stort omfang.

Litteratur:

Ellingsen, Dag (2001): *Kriminalitet og rettsvesen. 4. utgave 2001*, Statistiske analyser nr. 48, Statistisk sentralbyrå.

Gundersen, Frants (2000): *Innvandrere som ofre, i: Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*, Rapport 2000/18, Statistisk sentralbyrå.

<http://www.ssb.no/03/05/>

<http://www.ssb.no/03/05/fengsling/>

<http://www.ssb.no/03/05/lovbrudda/>

<http://www.ssb.no/03/05/lovbrudde/>

<http://www.ssb.no/03/05/straff/>

Justis- og Politidepartementet (2000a): *Tempo i straffesaksbehandlingen. Perioden fra anmeldelse til påtalevedtak i politiet*, Prosjekt hurtigere straffesaksbehandling – Arbeidsgruppe I, Justis- og Politidepartementet, juni 2000.

Justis- og Politidepartementet (2000b): *Perioden fra påtalevedtak til fullbyrdelse*, Prosjekt hurtigere straffesaksbehandling – Arbeidsgruppe II, Justis- og Politidepartementet, juni 2000.

Larsson, Paul og Jane Dullum (2001): *Fra samfunnsjeneste til samfunnsstraff. i: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap nr. 2 2001*, s.154-168. De nordiske kriminalistforeninger.

Olaussen, Leif Petter (1995): *Beruseelse, utelivsdeltakelse og utsatthet for vold*, PHS Forskning nr. 3 1995, Politihøgskolen, Oslo.

Rundskriv fra Riksadvokaten (1988): *Enkelte henleggelsesformer*, R.3650/88, Del II nr. 3/1988, Oslo.

Riksadvokaten (2001a): *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet - 2001*, Rundskriv nr. 1/2001, Oslo.

Riksadvokaten (2001b): *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen ved statsadvokatembetene - 2001*, Rundskriv nr. 2/2001, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (1999): *Kriminalstatistikk 1997*, Norges offisielle statistikk C 528.

Stene, Reid J. (2001): *Seksualforbrytelse – skjebner i rettssystemet, i: Samfunnsspeilet 3,2001 s. 2-12*, Statistisk sentralbyrå.

St.prp.nr. 1 (2000-2001) *For budsjetterminen 2001*, Det kongelige justis- og politidepartement, 15. september 2000.

Vi har sett at justissektoren selv ønsker å bli bedre gjennom å redusere behandlingstiden i straffesaker – uten at det går utover oppklaringen og kvaliteten. Den enkleste måten å redusere den totale saksbehandlingstiden i dagens rettssystem er antakelig å forsterke de prioriteringer som allerede gjøres: Tyverier kan henlegges enda hurtigere – og rusrelaterte lovbrudd kan kontrolleres og sanksjoneres enda oftere og hurtigere enn i dag. Slik vil rettssystemet relativt enkelt kunne redusere saksbehandlingstiden, og sannsynligvis øke oppklaringen, til de aller fleste anmeldte forbrytelser.

Vi har sett at folk går til politiet først og fremst fordi de har vært utsatt for tyveri, skadeverk, vold og seksualforbrytelser. Vi har også sett at det er disse lovbruddene som i størst grad henlegges av politiet eller påtalemyndigheten. De lovbruddene som ikke har et direkte offer, og som politiet selv kontrollerer og anmelder, blir i større grad overført og straffet i domstolene.

Dette er prioriteringer som ligger innebygd i dagens rettssystem. Vi har sett at ønsket om å redusere saksbehandlingstiden lett kan føre til at disse prioriteringene forsterkes i fremtiden. At et lovbrudd oppklares og behandles relativt hurtig, er viktig når vi vurderer kvaliteten av rettssystemets saksbehandling. Men kvaliteten til et rettsapparat handler også om hvordan dette apparatet imøtekommer folks uttrykte behov for hjelp til å forebygge og løse sine konflikter. Og som justissektoren selv antyder: Om rettssystemet oppnår dette målet, kan da avhenge av flere midler enn tiden og straffen.

1. <http://www.ssb.no/03/05/lovbrudda/>

2. Årsaker til ukjent avgjørelse kan være at: 1) etterforskningen eller domstolsprosessen ikke er avsluttet pr. 1.1.2002, 2) politiets register innehar svakheter som medfører mangelfull rapportering til SSB, 3) SSB har svakheter i sine rutiner for bearbeiding av de data som mottas fra politiets register.

3. Dette skyldes en svakhet i politiets register over straffesaker, STRASAK. En omlegging av registeret vil medføre at denne feilkilden ikke forekommer i statistikken over anmeldte lovbrudd fra og med statistikåret 2002. Se "Om statistikken" for statistikken over anmeldte lovbrudd, på SSBs webside: <http://www.ssb.no/03/05/lovbrudda/>. Statistikk over straffesaksjeden til alle anmeldte lovbrudd 1997, inkludert alle ukjente, er tilgjengelig på SSBs hjemmeside for kriminalstatistikk: <http://www.ssb.no/03/05/>.

4. Anmeldelser som politi- og påtalemyndighet avviser å være lovbrudd, henlegges enten fordi anmeldelsen anses som "åpenbar grunnløs", "forholdet ikke er straffbart", "ikke rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold" eller "intet straffbart forhold bevist" (som skiller seg fra henleggelse på grunn av bevisets stilling, jf. note 8).

5. Disse anmeldte forholdene blir ikke regnet som lovbrudd i statistikken over etterforskede lovbrudd,

og er derfor ikke å finne i denne kriminalstatistikken utgitt av SSB, jf. www.ssb.no/03/05/lovbrudda/

6. Statistikken over straffesaksjeden viser resultatet av det anmeldte lovbruddet i 1997 slik lovbruddene var registrert ved årets slutt. I løpet av straffesaksgangen kan lovbrudd, i tillegg til å bli definert til ikke å være et straffbart forhold, bli endret slik at det omfatter et annet juridisk forhold enn det som først ble registrert ved anmeldelsen. Totalt ble 1,3 prosent av både forseelsene og forbrytelsene endret (etter 1.1.1998). Det skjedde oftere med grove volds- og seksualforbrytelser enn med andre lovbrudd. Spesielt mange drapsforsøk ble endret til å være en annen forbrytelse. Avgjørelsene er gjort ut fra det lovbruddet som er angitt i saken ved avsluttet etterforskning, og kan derfor avvike fra de minimumsstraffer som gjelder for det opprinnelig anmeldte lovbruddet.

7. <http://www.ssb.no/03/05/fengsling/>

8. Jf. note 4 og Rundskriv fra Riksadvokaten (1988) som sier om de forskjellige henleggingsgrunnene at: "Åpenbart grunnløs" [...] brukes der hvor etterforskning ikke iverksettes eller hvor ubetydelig etterforskning er foretatt. Hvor det er gjennomført en mer ordinær etterforskning og bevisene med særlig styrke taler mot at det er foretatt et straffbart forhold, bør avgjørelsen være "henleggelse fordi intet straffbart

forhold anses bevist". [...] Ellers skal formuleringen "henleggelse etter bevisets stilling" benyttes."

9. SSB Kriminalstatistikk 1996-2000, <http://www.ssb.no/03/05/lovbrudda/>

10. Larsson og Dullum (2001) og Kriminalstatistikk 1996-2000. Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/03/05/straff>

11. Kriminalstatistikk 1996-2001. Statistisk sentralbyrå, jf.: <http://www.ssb.no/03/05/lovbrudda/>

12. Tyveri fra bil utgjør mer enn halvparten av alle Simpelt tyveri fra befordringsmiddel og nesten alle Grovt tyveri fra befordringsmiddel. Jf. tabell 6.

13. <http://www.ssb.no/03/05/fengsling/>

14. St.prp. nr. 1 (2000-2001). Se også Justis- og Justis- og Politidepartementet (2000a og 2000b).

15. Sitatet er hentet fra Riksadvokaten (2001b, s.2). Se også Riksadvokaten (2001a).

16. "Ulovlig befattning med rusmidler" omfatter her narkotikaforbrytelser mot straffeloven, forbrytelser mot legemiddelloven, drukkenskap under løsgjengerloven, promillekjøring under veitrafikkloven og alkohollovens bestemmelser som omfatter omsetting og hjemmehemming.

Skilsmisser blant lesbiske og homofile partnere – hvem er mest stabile?

Lesbiske par utgjør en stadig større andel av par som inngår registrert partnerskap. Disse parene har en større skilsmisserisiko enn partnerskap som består av to menn. Andre partnerskap der skilsmisserisikoen er spesielt stor, er par der den ene kommer fra land i den tredje verden.

Ved utgangen av 2000 var det inngått totalt 1 089¹ partnerskap i Norge siden lov om registrert partnerskap trådte i kraft i 1993 (se ramme om registrerte partnerskap). De har fått mye oppmerksomhet, og spesielt partnere med barn blir hyppig omtalt og presentert i media. Og skal vi tro en avis rett, står vi overfor en homofil babyboom (Dagbladet 2000).

Studier av hvordan den nye samlivsformen har fungert, er fåtallige. Veien frem til partnerskapsloven ble endelig vedtatt, er imidlertid analysert av flere (se blant andre Halvorsen 1995, Størksen 2000). Slike analyser er også gjort i Danmark, det landet som var først ute med å innføre registrerte partnerskap (Søland 1998).

Ulike former for regulering av homofile og lesbiske parforhold drøftes for tiden i en rekke land. Mange av de løsningene som er valgt, er på langt nær så ekteskapslike som den linjen de nordiske landene har lagt seg på. Best kjent er kan hende utviklingen i Frankrike. Etter en mangeårig og opphetet debatt har *alle* par, enten de er av samme eller motsatt kjønn, fått like muligheter til å inngå såkalte *sivile solidaritetsavtaler* (PACS). At ordningen også kom til å omfatte heterofile par var i stor grad en strategisk løsning i en situasjon der motstanden mot å gi nye rettigheter til par av samme kjønn var betydelig (Digoix 2002). PACS gir imidlertid langt fra samme rettigheter og forpliktelser som et registrert partnerskap, og mange sider av hva slike avtaler i praksis vil innebære, synes fortsatt uavklart (Martin og Théry 2001).

Demografiske analyser av utviklingen i registrerte partnerskap slik vi her presenterer, finnes knapt. I de få landene der partnerskap i en eller annen form er innført, er ordningen gjennomgående så ny at muligheten for å studere utviklingen over tid er svært begrenset. Danmark fikk sin lov i 1989, men har ikke laget egne analyser av oppløsningene. De øvrige nordiske landene var senere ute enn Norge. Frankrike står nok en gang i en særstilling. Der er adgangen til å produsere statistikk over PACS sterkt begrenset. Det er derfor ukjent hvor mange par av henholdsvis samme og motsatt kjønn som har inngått slike avtaler (Festy 2001).

Nederland er foreløpig det eneste landet som har innført *ekteskap for par av samme kjønn*. Det skjedde i 2001. Homofile og lesbiske ektepar kan ikke adoptere barn fra oversjøiske land, men dette er også den eneste forskjellen fra ekteskap slik loven er utformet (Partners 2002).

*Turid Noack, Harald Fekjær
og Ane Seierstad*

Registrerte partnerskap

Et registrert partnerskap gir etter norsk lov nær de samme rettigheter og plikter som en ekteskapsinngåelse. Registrerte partnere har imidlertid ikke adgang til kirkelig vigsel, assistert befruktning eller adopsjon. Unntaket er såkalt stebarnadopsjon som det ble åpnet for i 2002. Det har bare vært gjort mindre justeringer i loven fra den trådte i kraft 1. august 1993. Kravet om at minst en av partene måtte være norsk statsborger (eller ha statsborgerskap i et av de øvrige nordiske land der registrert partnerskap var innført) er moderert. Med virkning fra 2001 er det tilstrekkelig at en av partene har hatt bopel i Norge i de siste to år før registreringen.

Turid Noack er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (turid.noack@ssb.no).

Harald Fekjær er forsker i Seksjon for medisinsk statistikk, Universitetet i Oslo (harald.fekjar@basalmed.uio.no).

Ane Seierstad er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (ane.seierstad@ssb.no).

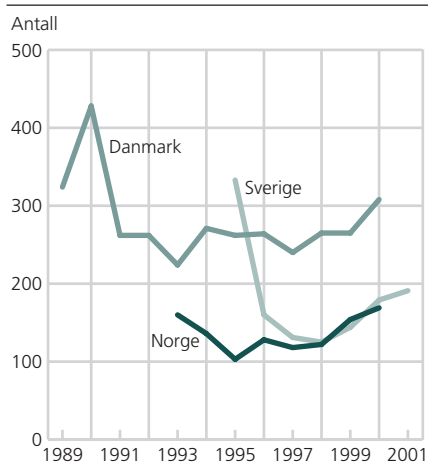
Om datamaterialet

Analysen bygger på registerdata over 1 089 registrerte partnerskap inngått fra august 1993 til utgangen av 2000. Per 31. desember 2000 var 87 av disse partnerskapene oppløst ved skilsmisse, og det var tatt ut 153 separasjoner.

Registerdata

Opplysninger om personenes alder, bostedskommune, statsborgerskap og tidligere sivilstand er basert på registeropplysninger. Samtlige variabler beskriver situasjonen på det tidspunktet partnerskapet ble inngått. I tillegg finnes det opplysninger om fødselsdato for eventuelle barn.

Figur 1. Inngått registrerte partnerskap i Danmark¹, Norge² og Sverige³. 1989-2001. Antall

¹ Fra og med 1. august 1993.

² Fra og med 1. oktober 1989.

³ Omfatter kun personer bostedsregistrert i Sverige. Totalt antall inngåtte partnerskap vil være noe høyere.

Kilde: Befolkningsstatistikk.

Partnerskapsprosjektet

Denne artikkelen gjengir de første resultatene fra partnerskapsprosjektet², en demografisk analyse av utviklingen i registrerte partnerskap 1993-2000 (se ramme om datamaterialet). Vi har valgt å omtale menn som homofile og kvinner som lesbiske, i motsetning til en tidligere artikkel (Noack 2000) der homofil ble brukt som et fellesbegrep for både menn og kvinner.

Første del av artikkelen redegjør for utviklingen i partnerskap, og gir en nærmere beskrivelse av partnerne som gruppe. De fem første parene som inngikk partnerskap, ble avbildet samlet i Oslo rådhus. Blant disse var også Kim Friele, leder og senere generalsekretær for Det norske forbundet av 1948. Nyhetens interesse, ispedd kjente personer, ga naturlig nok ekstra oppmerksomhet rundt saken. Men hva har skjedd i årene som fulgte? Har stadig flere inngått partnerskap, eller har det vært lite endring å spore etter at køen av dem som hadde ventet lenge på dette tilbudet, var avvirket? Vi skal også se på hvor mange partnere som har barn, og om de har fått barna mens de levde i partnerskap. Et annet spørsmål er hvor mange av partnerne som allerede hadde et ekteskap bak seg.

Andre del av artikkelen dreier seg om skilsmisserisikoen. Er for eksempel de aller første partnerskapene også de mest stabile, eller er risikoen for brudd den samme enten en tilhører pionerene eller senere kull? Og hvordan har det gått med de tverrnasjonale partnerskapene sammenliknet med forhold der begge er norske? Betyr store forskjeller i kulturell bakgrunn skjøre forhold enn der paret har en mer ensartet bakgrunn? Det er heller ikke gitt at skilsmisserisikoen er den samme for henholdsvis lesbiske og homofile par, men blir forholdene mest varige der to kvinner flytter sammen, eller er det mannsparene som holder best sammen?

Mange har reist spørsmål om partnerskapene er like stabile som ekteskap. Foreløpige beregninger tyder på at det er liten forskjell mellom de to samlivsformene (St.melding. nr. 25 2000-2001, side 48). I disse beregningene har vi imidlertid ikke tatt hensyn til at partnerne gjennomgående er eldre enn ekteparene, en faktor som må antas å gi lavere skilsmissehyppighet. I motsatt retning trekker det faktum at partnerskap er et utpreget storbyfenomen. At partnerne langt sjeldnere bor sammen med barn enn hva ektepar gjør, taler også for at skilsmisserisikoen kan tenkes å være større enn for ektepar. En mer omfattende analyse av skilsmisserisikoen i henholdsvis partnerskap og ekteskap vil bli presentert i en senere artikkel.

Oppgang i de senere år

Som i våre naboland ble det inngått forholdsvis mange partnerskap rett etter at ordningen trådte i kraft³. Deretter flatet tallene ut på et noe lavere nivå, for så å øke igjen fra 1999 (figur 1). Sett i forhold til innbyggertallet er det noe mer vanlig å inngå partnerskap i Danmark enn i Norge.

Atypiske pionerer

Gjennomgående ser det ut til at pionerene avviker fra dem som fulgte etter, på flere måter (tabell 1). Med en gjennomsnittsalder på 40 mot 37 år var de som inngikk partnerskap de første 12 månedene⁴, signifikant eldre enn dem som fulgte etter. Mange av pionerene hadde antakelig hatt et langvarig ønske om å legalisere forholdet, slik at målgruppen både var blitt eldre og akkumulert opp gjennom årene.

Aldersdifferansen i parforholdet er gjennomgående atskillig større blant partnere enn i ekteskap. For partnere er den gjennomsnittlige aldersdifferansen på 6-7 år, uten nevneverdig forskjell mellom pionerparene og dem som fulgte etter.

I seks av ti av de partnerskapene som ble inngått det første året, var en eller begge bosatt i Oslo, men hovedstadsdominansen har avtatt med årene (tabell 1). Det er også uforholdsmessig mange av partnerne som kommer fra de øvrige storbyene iberegnet omegnskommunene. Lae (2000) har påpekt at "Siden inngåelse av partnerskap er en offisiell og "synlig" handling, bidrar loven til å forsterke og vedlikeholde den positive holdningsendringen som har skjedd i de senere år". Gitt at dette er tilfelle, har det rimeligvis også blitt lettere å inngå partnerskap selv på steder der den uformelle sosiale kontrollen er tettere enn i Oslo.

I nærmere hvert femte partnerskap har minst en av de to vært gift. Av partnerskap inngått mellom en som aldri har vært gift og en tidligere gift person, er det i syv av ti tilfeller den eldste som er førgift. Å være førgift var noe mer vanlig blant pionerparene enn i partnerskapene fra de senere årene. For en ganske stor gruppe av partnerne mangler vi imidlertid opplysninger om tidligere sivilstand. Dette vil for det meste være personer som var utenlandske statsborgere.

Andelen lesbiske par har økt fra år til annet, fra 27 prosent det første året til 47 prosent i 2000. Denne utviklingen, som vi også har sett i våre naboland, har vi ikke noen sikker forklaring på. Blant en del aktive lesbiske var det imidlertid åpen motstand mot innføring av en partnerskapslov (Søland 1998). Det ble blant annet hevdet at å innføre adgang til å formalisere samlivet på like linje med heterofile par, kunne tolkes som et forsøk på "normalisering". Slike røster synes ikke å være like fremtredende i dag.

Mange tverrnasjonale partnerskap

Nesten hvert tredje partnerskap som har blitt inngått, har vært tverrnasjonalt. Det vil si at den ene partneren var utenlandsk statsborger og den andre norsk ved inngåelsen⁵. Til sammenlikning var bare hvert sjettede ekteskap inngått 1993-2000 tverrnasjonalt. Da er ikke ekteskap mellom to utenlandske statsborgere regnet med.

Andelen tverrnasjonale partnerskap har vært relativt stabil fra år til annet. Av utenlandske partnere er det flest fra USA, Sverige og Thailand med henholdsvis 35, 32 og 29 personer. Disse tre landene står alene for godt og vel en fjerdedel av de tverrnasjonale partnerskapene⁶. Av de øvrige landene er det bare to land (Danmark og Storbritannia) som oppviser et tosifret antall partnere.

Det ser ut til at det i særlig grad er menn som inngår tverrnasjonale partnerskap. 41 prosent av de homofile partnerskapene har blitt inngått mellom

Tabell 1. Pionerpartnerskap sammenliknet med senere inngåtte partnerskap

Karakteristika ved inngåelsen	Pionerene (partnerskap inngått august 1993-t.o.m. juli 1994)	Partnerskap inngått august 1994 t.o.m. 2000	Alle
År			
Gjennomsnittsalder	39,8	37,1	37,7
Gjennomsnittlig aldersdifferanse i parforholdet	6,5	7,0	6,9
Prosent			
Andel med en/begge bosatt i Oslo	60	56	57
Andel med en/begge tidligere gifte	22	18	19
Andel lesbiske par	27	41	38
Andel tverrnasjonale partnerskap	28	33	32

en norsk og en utenlandsk statsborger⁷. Det tilsvarende tallet for de lesbiske partnerskapene er 18 prosent.

18 registrerte partnere har så langt fått barn

Påstander om homofil babyboom (Dagbladet 2000) har lite rot i virkeligheten. Vår analyse viser at det bare er 18 kvinner og menn som har blitt foreldre mens de levde i partnerskap. Det tilsvarer 0,8 prosent av dem som har inngått partnerskap. Til sammen har de fått 20 barn⁸. Hvor mange barn som er født mens foreldrene levde i samboerskap med en person av samme kjønn, finnes det ikke presise tall for. Om mønsteret er som blant heterofile par, kan det være vel så mange barn som de 20 som er født i partnerskap, men noe stort antall barn kan det vanskelig være snakk om.

Siden de fleste partnerskapene har vart relativt kort, er det rimelig å regne med at flere kan komme til å bli foreldre etter hvert. Av dem som ble intervjuet i NOVA-undersøkelsen om lesbiske og homofiles levekår, oppga omtrent hver tredje yngre barnløse kvinne og mann at de ønsket seg barn (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Ønsket om barn synes likevel å være betydelig lavere enn blant yngre barnløse generelt (Noack og Østby 1996). Ønsker og forventninger om fremtidig barnetall har også begrenset prediksjonsverdi for senere fruktbarhet. Gjennomgående ligger slike forventninger godt over antallet barn en til syvende og sist ender opp med (Noack og Østby 2002).

Selv om det er få som har fått barn i partnerskap, er ganske mange partnere foreldre til ett eller flere barn. I 16 prosent av de inngåtte partnerskapene hadde en eller begge barn. Det er imidlertid et mindretall som bor sammen med barna. I noen tilfeller er barna voksne, i andre tilfeller bor barna hos den andre av sine foreldre. Av partnerskapene som var intakte ved inngangen til 2001, var det bare 5 prosent som hadde barn i husholdningen. Av disse var det 30 barnefamilier, mens 11 par bare hadde voksne barn boende sammen med seg. Til sammen var det 44 barn (0-17 år) som levde i en partnerskapsfamilie⁹. De aller fleste av disse barna bodde sammen med mor og hennes partner. Bare tre barn bodde sammen med far og fars partner. I NOVA-undersøkelsen av lesbiske og homofile oppga åtte av ti av dem som hadde egne barn, at barnet stammet fra et heterofilt samliv (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999).

Skilsmisser i registrerte partnerskap

Registrert partnerskap kan som ekteskap oppløses ved død eller skilsmisse, og reglene for skilsmisse og separasjon er som for ekteskap. Det vil si at det vanligvis kreves minst ett års separasjon før skilsmissebevilling blir gitt enten paret er enige om å gå fra hverandre eller ikke.

I likhet med ekteskap forekommer skilsmisser sjeldent i de to første årene etter inngåelsen (figur 2¹⁰). De som blir skilt så raskt, vil normalt ha flyttet fra hverandre senest ett år etter inngåelsen. Fra det andre og til og med det syvende året øker skilsmisene ganske jevnt. Mange av parene har ganske sikkert bodd sammen lenge før de inngikk partnerskap, men den totale varigheten av forholdet har vi ikke muligheter for å fange opp.

Etter fire og seks år er sannsynligheten for at partnerskap har endt med skilsmisse beregnet til henholdsvis 8 og 16 prosent. Det er ikke tegn til noe typisk kriseår, det vil si at et bestemt år har høyere skilsmisserisiko enn de

øvrigt årene. Når det gjelder ekteskap, er sjuårskrisen et begrep. Skilsmissetall gir ikke utvetydig støtte for at dette er riktig, men skilsmissehyppighetene er høyest 4-8 år etter vigselen (Mamelund, Brunborg og Nock 1997).

Store variasjoner i skilsmisse-sannsynligheten

Så langt har vi presentert tall som beskriver viktige karakteristika ved dem som inngår partnerskap. I resten av artikkelen ønsker vi å se på om disse karakteristiske trekkene kan ha betydning for risikoen for skilsmisse.

I første omgang ser vi på resultater for enkeltvariabler, uten å ta hensyn til effekten av de andre. Det var relativt store variasjoner mellom ulike grupper av partnere. Blant annet kunne det se ut som om pionerparene, det vil si de som inngikk partnerskap det første året etter at ordningen var innført, hadde lavere sannsynlighet for brudd enn partnerskap inngått i senere år.

Høy alder ved inngåelsen, her målt ved parets gjennomsnittsalder, ga mer stabile forhold sammenliknet med dem som var under 30 år.

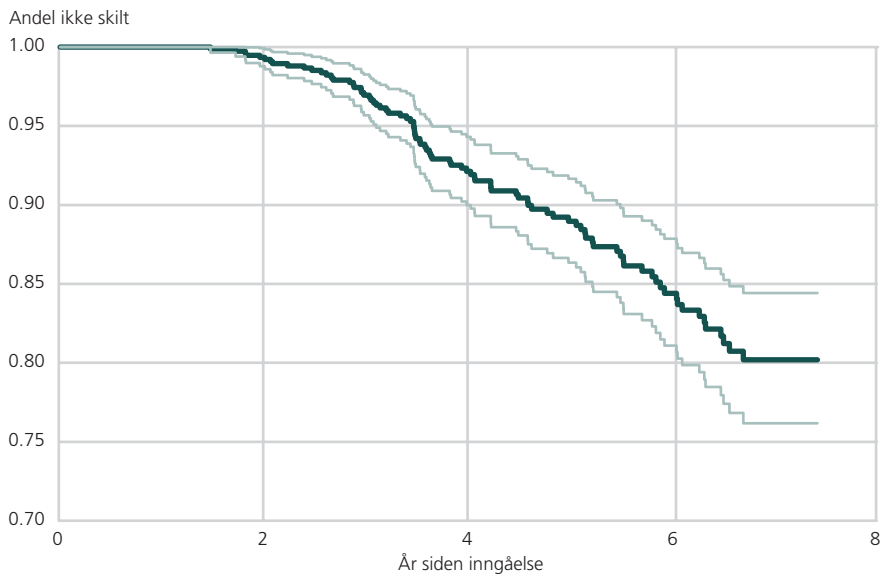
Dersom ingen av de to hadde vært gift tidligere, var det større sannsynlighet for at partnerskapet besto sammenliknet med par der den ene eller begge hadde et ekteskap bak seg.

Sammenlikning av Oslo-partnerskap (minst en av de to bosatt i Oslo ved inngåelsen) og par fra landet for øvrig viste derimot ingen signifikant forskjell, men her er datagrunnlaget noe tynt. Det samme gjaldt når vi delte partnerskapene inn etter aldersdifferansen mellom yngste og eldste partner.

Lesbiske partnerskap ender oftere med skilsmisse enn de homofile

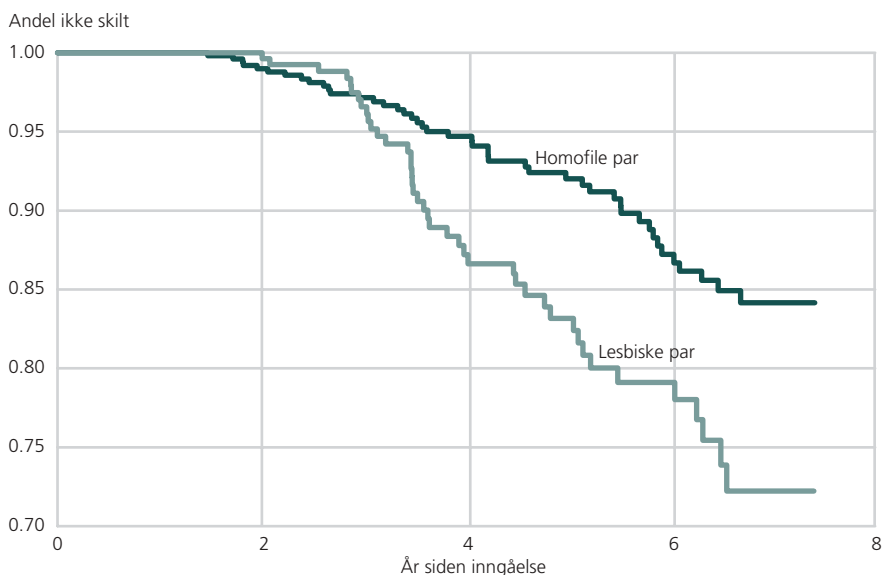
Homofile og lesbiske parforhold fremstilles ofte som nokså forskjellige av natur. Det var derfor nærliggende å se på skilsmissesannsynligheten avhengig av om det var to kvinner eller to menn som hadde inngått partnerskap. I de første

Figur 2. Sannsynlighet for at partnerskapet består, etter varighet¹

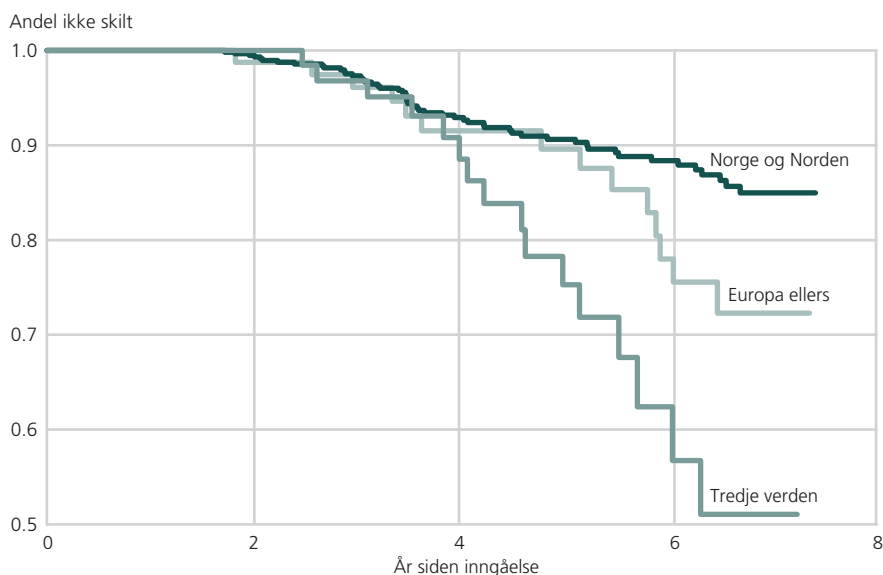

¹ De tynne, lysegrønne kurvene representerer 95-prosent konfidensintervall.

Figur 3. Sannsynlighet for at partnerskapet består, etter varighet for homofile/lesbiske partnere

Figur 4. Sannsynlighet for at partnerskapet består, etter varighet og statsborgerskap

nerskap hadde etter seks år en beregnet skilsmisseandel som var langt høyere enn for de norske/nordiske partnerskapene. Dersom en av partnerne kom fra Europa eller USA¹¹ var det også større skilsmissehyppighet, men mønsteret for denne gruppen ligger nærmere de nordiske enn gruppen fra den tredje verden (figur 4).

Forskjellen mellom de enkelte gruppene ser først ut til å bli merkbart etter fire år. Etter så lang tid vil partnere med utenlandsk statsborgerskap normalt være sikret opphold i landet selv om de blir skilt. Som for ekteskap, kan en spørre om tverrnasjonale partnerskap også gir rom for enkelte proforma inngåelser, det vil si partnerskap inngått for å sikre den ene part opphold i Norge. Vår analyse tyder ikke på at dette skjer i nevneverdig grad. Om så hadde vært tilfelle, ville vi forventet en klar økning i skilsmisene rett etter det fjerde året, men det er det ikke tegn til (figur 4).

Resultatene fra den multivariate analysen av skilsmisserisikoen

Til slutt ønsket vi å se på om effekten av de enkelte variablene endret seg, dersom vi inkluderte dem alle i en og samme modell. Tabell 2 gir en forenklet oversikt over signifikante funn fra denne analysen. Her er det relativ risiko sammenliknet med et referansepar som er gitt. Referanseparet er et homofilt par der ingen hadde vært gift tidligere og begge var nordiske statsborgere ved inngåelsen.

Ingen pionereffekt om vi kontrollerer for kjønn og alder ...

Uforholdsmessig mange mannlige par og høy gjennomsnittsalder ser ut til å ha vært utslagsgivende for pionerparenes lavere skilsmissehyppighet. Kontrollert for disse to faktorene finner vi ikke lenger en selvstendig effekt av det å tilhøre pionerene, det

Tabell 2. Relativ risiko for skilsmisse

Variabel	Effekt	95 prosent konfidensintervall	P-verdi
Gjennomsnittsalder (per ti år)	0,3	(0,2 - 0,5)	<0,0001
Kvinner	2,4	(1,4 - 4,0)	0,0008
Europa og USA	1,4	(0,7 - 2,8)	0,17
Tredjeverden-land	2,8	(1,4 - 5,7)	0,0002
Ukjent land	0,3	(0,0 - 2,6)	0,40
Tidligere gift	2,2	(1,3 - 3,8)	0,006
Ukjent tidligere sivilstand	1,5	(0,8 - 2,8)	0,24

vil si å ha inngått partnerskap det første året etter at ordningen trådte i kraft.

... men forskjellen mellom lesbiske og homofile partnerskap består

Forskjellen mellom de homofile og lesbiske partnerne styrkes ytterligere når vi kontrollerer for de andre variablene som inngikk i analysen (gjennomsnittsalder, statsborgerskap, tidligere sivilstand og bostedskommune ved inngåelsen). De lesbiske partnerne har 2,4 ganger så stor risiko for skilsmisse som de homofile (tabell 2).

Sammenlikninger mellom homofile og lesbiske parforhold er tatt opp i en rekke studier. Forestillingen om at par av samme kjønn blir ekteskapslike fordi de gjerne er sammensatt slik at den ene ivaretar de karakteristiske trekkene ved kvinnerollen, mens den andre blir bæreren av mansrollen, får liten støtte (Patterson 2000). Gjennomgående er det imidlertid enighet om at det er viktige forskjeller mellom lesbiske og homofile par, selv om det ikke alltid er enighet om hvilke særtrekk det dreier seg om. Tidligere forskning gir heller ikke noen entydig svar på hvilke som er mest stabile, de lesbiske eller homofile samlivene.

Ifølge Prieur mfl. (1988) ønsker mange homofile menn å leve i parforhold, men trekk ved mansrollen gjør slike forhold ekstra sårbare fordi begge gjerne vil dominere. Det er også vanlig å anta at menn har større evne til å frikoble seksualitet fra kjærlighet, og at de derfor ikke er like monogame i sine forhold. Om dette nødvendigvis fører til flere skilsmisser er en annen sak. Det har også vært anført at større toleranse for sidesprang kan bidra til å sikre stabiliteten i forholdet.

Mange av studiene er, som mye av forskningen rundt homofile og lesbiske, basert på relativt små og lite representative utvalg. Vårt prosjekt styrer unna dette problemet fordi det omfatter alle som har inngått partnerskap, ikke bare et utvalg. Når vi konkluderer med at homofile partnere holder vesentlig bedre sammen enn lesbiske partnere, er vi derfor på rimelig trygg grunn. Noe annet er at disse funnene ikke nødvendigvis kan overføres til å gjelde homofile eller lesbiske parforhold generelt. Til det vet vi for lite om hvilke par som tar skrittet over i partnerskap, og hvem som foretrekker å forbli samboere eller ikke bo sammen i det hele tatt.

Betydningen av statsborgerskap bekrefte

De multivariate analysene bekreftet også at tverrnasjonale partnerskap er vesentlig mer utsatte for skilsmisser enn andre partnerskap. Der en av partnerne hadde statsborgerskap i et tredjeverden-land, var risikoen for skilsmisse 2,8 ganger større enn partnerskap der bare nordiske statsborgere inngår (tabell 2). Også partnerskap der den ene er fra USA eller et europeisk land utenfor Norden har noe høyere oppløsningsrisiko.

Vi har brukt statsborgerskap (ved inngåelse av partnerskapet) som en indikator på hvor godt integrert en person er i det norske samfunnet, men dette vil ikke være riktig i alle tilfeller. Noen kan ha bodd her i årevis, men har ønsket å beholde sitt opprinnelige statsborgerskap. Andre har kommet til landet nettopp fordi de skulle inngå partnerskap, og har foreløpig ikke hatt mulighet for å søke om statsborgerskap. For å få norsk statsborgerskap kreves normalt sju års botid. Mye tyder på at borgere fra den tredje verden i

Referanser

Dagbladet (2000): Homofil babyboom. Artikkel i Magasinet 28. oktober.

Digoix M. (2002): Personlig meddelelse.

Festy P. (2001): The "Civil Solidarity Pact" (PACS) in France: an impossible evaluation. *Population & Sociétés*. NO 369. Institut national d'études démographiques, Paris.

Halvorsen R. (1995): *Å verdsette likheter og forskjeller. Om innføring av partnerskapsloven i Norge*. Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.

Hegna K., H. W. Kristiansen og B. U. Moseng (1999): Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn. *Rapport 1/99*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.

Lae E. (2000): Partnerskap og samfunn. *Familia* nr. 4.

Mamelund S-E., H. Brunborg og T. Noack (1997): Skilsmisser i Norge 1886-1995 for kalenderår og ekteskapskohorter. *Rapporter 97/19*, Statistisk sentralbyrå.

Martin C. og I. Théry (2001): The PACS and Marriage and Cohabitation in France. *International Journal of Law, Policy and the Family*, volum 15, number 1, 135-158.

Noack T. (2000): Registrerte partnerskap: 1993-1998. *Samfunnsspeilet* 2000, 3, 24-29.

Noack T. og L. Østby (1996): Fertility and Family Surveys in Countries of the ECE Region Standard Country Report Norway. *Economic Studies* No 10a, United Nations Economic Commission for Europe, United Nations, New York and Geneva.

Noack T. og L. Østby (2002): Free to choose - but unable to stick with it? In Klijzing E. and Corinij M. (in press): *Fertility and partnership in Europe: findings and lessons from comparative research*. Volume II. Geneva/New York: United Nations. Forthcoming.

Partners (2002): Partners Task Force for Gay and Lesbian Couples. <http://www.buddybuddy.com/mar-neth.html>. 23.04.2002.

Patterson C. H. (2000): Family Relationships of Lesbians and Gay Men. *Journal of Marriage and the Family*, 62:1052-1069.

Prieur A. mfl. (1988): *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*, Pax forlag, Oslo.

Stortingsmelding nr. 25 (2000-2001): Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge. Barne- og familiedepartementet.

Størksen I. (2000): Homofili og politikk. En komparativ analyse av verdiendringer og meningskoalisjoner bak vedtaket av partnerskapsloven i Danmark og Norge. Hovedoppgave ved Institutt for sammenlignende politikk, Universitet i Bergen.

Søland B. (1998): A Queer Nation? The Passage of the Gay and Lesbian Partnership Legislation in Denmark, 1989. *Social Politics*, Spring, 48-69.

stor grad ønsker overgang til norsk statsborgerskap når de får muligheter til det. Det er grunn til å tro at de fleste partnerne fra tredjeverden-land har kort eller ingen oppholdstid i Norge før de inngikk partnerskap.

Kulturforskjeller trenger ikke være den eneste grunnen til at de tverrnasjonale partnerskapene, og spesielt de partnerskapene der personer fra den tredje verden er involvert, oftere ender med skilsmisse. Kanskje kommer noen av disse partnerskapene litt raskt på. De som ikke har oppholdstillatelse før partnerskap er inngått, har ikke samme mulighet til å prøve ut forholdet som der begge bor i landet. Så lenge adgangen til å inngå partnerskap bare finnes i noen få land, vil også de aller fleste av de utenlandske partnerne, gitt at de ønsker å bo der samlivet vil være gyldig, være henvist til å være bosatt i Norge. De kan altså ikke som ektepar i samme situasjon, like fritt ta hensyn til den enkeltes ønsker og behov.

Førgifte partnere og partnere med barn

Partnerskap der en eller begge hadde vært gift tidligere, hadde 2,2 ganger større risiko for oppløsning sammenliknet med dem der ingen av de to hadde vært gift før. En mulig forklaring er at de som tidligere har etablert og formalisert et heterofilt samliv, ikke er like klare i sin seksuelle legning. Men det kan like gjerne være en effekt av større aksept for samlivsbrudd, nærmere bestemt at de som allerede har en skilsmisse bak seg, vil ha lavere terskel for å oppløse et samliv som fungerer dårlig. Hva som teller mest, gir vårt datasett ingen muligheter for å si noe om.

Til slutt undersøkte vi også betydningen av at den ene eller begge partnerne hadde barn ved inngåelsen av partnerskapet. Effekten av denne variabelen er det imidlertid ikke mulig å si noe sikkert om, siden gruppen av partnere med barn var relativt liten, og vi samtidig manglet opplysninger om antall barn for de utenlandske partnerne som ikke var bosatt i Norge ved inngåelsen.

Oppsummering og konklusjon

Etter en forbigående nedgang har det i de senere år vært en svak vekst i antallet inngåtte partnerskap. De som inngår partnerskap har også endret seg noe siden partnerskapsloven trådte i kraft i 1993. Andelen lesbiske par har gått betydelig opp, Oslo-dominansen har blitt noe mindre, og gjennomsnittsalderen er gått ned. I om lag hvert femte par har en eller begge et ekteskap bak seg. I hvert sjette par er en eller begge foreldre, men langt færre lever med barn og enda færre har til nå fått barn i partnerskap.

Som for ekteskap er det få som rekker å skille seg i de to første årene. Deretter er det en jevn økning i skilsmissesannsynligheten, og etter seks år er skilsmissesannsynligheten beregnet til 16 prosent. Enkelte grupper skiller seg langt hyppigere enn andre. Partnerskap mellom kvinner har 2,4 ganger så stor risiko for å ende med skilsmisse som partnerskap mellom to menn. En annen gruppe med spesielt stor risiko er partnerskap der den ene er norsk og den andre fra et tredjeverden-land. Disse parene har 2,8 ganger så stor risiko for skilsmisse som par der begge er norske. Partnerskap der en eller begge har vært gift før, har også større risiko for skilsmisse enn partnerskap der begge var ugifte ved inngåelsen.

Våre resultater kan i liten grad sammenholdes med andre land. Bare et fåtall land har innført registrert partnerskap eller lignende ordninger, og Dan-

mark er det eneste landet med lenger erfaring enn oss. En svak vekst i inngåtte partnerskap etter en forbigående nedgang, økende andel lesbiske partnerskap og mindre storbydominans karakteriserer imidlertid også utviklingen i Danmark.

Skilsmisseanalyser tilsvarende den vi har gjort, finnes foreløpig ikke fra andre land. Om den klare forskjellen i skilsmisserisiko mellom lesbiske og homofile par vil bli bekreftet fra andre land, gjenstår derfor å se. Studier av lesbiske og homofile parforhold er det riktignok mange av, men stabiliteten lar seg ikke uten videre sammenlikne med en skilsmisseanalyse etter det mønsteret vi har brukt. Det er heller ikke gitt at atferden i partnerskap vil være parallell til homofile og lesbiske samboer- og kjæresteforhold. De som velger å inngå registrert partnerskap, er ikke nødvendigvis representative for alle som lever i slike parforhold.

Fra studier av ekteskap vet vi at skilsmisserisikoen går kraftig ned med lengre varighet og etter hvert som paret blir eldre. Med de data vi har hatt til rådighet i partnerskapsprosjektet, har den maksimale varigheten ikke kunnet komme opp i mer enn godt og vel syv år. Det er langt fra gitt at partnerne vil oppføre seg likedan i de neste syv årene.

Det ser ut til at homofile oftere går inn i parforhold i dag enn bare for noen få år siden. Dette er en utvikling som ventelig vil fortsette (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Større synliggjøring av homofile, et mer differensiert samlivsmønster og mer vektlegging av individuelle valg trekker i denne retningen. I analysen har vi omtalt partnerskapene inngått i det første året som pionerpar. I en viss forstand har vi imidlertid utelukkende sett på pionerer, det vil si partnerskap inngått tidlig i lovens historie. Mye kan komme til å endre seg etter hvert som flere lever i partnerskap.

Vi har konkludert med at det til dels er betydelige forskjeller i skilsmisserisikoen mellom ulike partnerskapsgrupper. En nærmere analyse av hva disse forskjellene kan komme av, forutsetter andre data enn det registrene alene rår over. En demografisk analyse gir imidlertid et godt utgangspunkt for å formulere nye hypoteser og skreddersy mer detaljerte analyser.

1. Partnerskap inngått til og med 2000. Den løpende befolkningsstatistikken tar bare med inngåelser der den eldste partneren var bosatt i Norge. Det gir et noe lavere tall, nærmere bestemt 1 044.

2. Prosjektet er gjennomført med støtte fra Barne- og familiedepartementet.

3. Når det gjelder partnerskapsinngåelser, omfatter den svenske statistikken bare personer folkeregistrert i Sverige. Siden det ikke finnes tall for hvor mange personer bosatt utenfor Sverige som har inngått partnerskap med en person bosatt i Sverige, har en heller ikke det totale antallet partnerskap inngått per år. De tallene som finnes, er imidlertid høyest det første året (1995), halveres det påfølgende året for så å øke igjen fra 1999. Det kan tyde på at nedgangen fra det første til det andre året var spesielt stor i Sverige.

4. Fra august 1993 og til og med juli 1994 ble det inngått 236 partnerskap. De utgjør 20 prosent av alle partnerskap inngått til og med 2000.

5. Statsborgerskap viser til situasjonen da partnerskapet ble inngått. De utenlandske statsborgerne vil bestå av alle som har oppholdt seg så kort i Norge, at de ennå ikke hadde hatt mulighet for å få innvilget norsk statsborgerskap. I tillegg kommer et ukjent antall som har kunnet, men ikke ønsket å søke overgang til norsk statsborgerskap.

6. I disse beregningene inngår ikke 53 personer med utenlandsk statsborgerskap, men der landet var ukjent, samt noen få der opplysninger om statsborgerskap manglet.

7. Blant de tverrnasjonale, homofile partnerskapene ble 13 prosent inngått mellom en norsk og en nordisk statsborger, 35 prosent mellom en norsk og en europeisk eller amerikansk statsborger og 37 prosent mellom en norsk statsborger og en statsborger fra et tredjeverden-land. For de resterende 15 prosent av disse parene, kjenner vi ikke til hvilket land den utenlandske statsborgeren kommer fra.

8. Inkluderer alle fødsler til og med 2000.

9. Det har vært anslått at 20 000 norske barn har homofile foreldre (Dagbladet 2000). Om dette er å forstå som om så mange barn bor sammen med foreldre som lever i homofile/lesbiske parforhold, er uklart. Regnestykket skiller heller ikke mellom *barn* og *voksne barn*. Tallet 20 000 synes å være fremkommet ved å redusere et svensk anslag i tråd med folkemengden i Norge. Andre beregninger har basert seg på at 3 prosent av befolkningen (20-60 år) er homofile og at de som har barn, gjennomsnittlig har 1,8 barn. Da kommer en frem til i underkant av 14 000 barn. Slike regnestykker må nødvendigvis bli usikre siden verken andelen homofile og lesbiske eller deres barnetall er kjent. Tall i nevnte størrelsesorden vil nødvendigvis måtte ligge svært langt fra antallet mindreårige barn som for tiden vokser opp i lesbiske/homofile familier.

10. Figuren viser andelen partnerskap som ennå ikke er oppløst ved skilsmisse (med Kaplan-Meier-korreksjon for antall under risiko). De multivariate analysene er basert på Cox-modellen og viser relative risikoer.

11. I denne gruppen inngår også noen få partnere fra Canada og Australia.

Eldre, alene og bedre plass

Vi lever litt lenger enn før. Stadig flere bor alene. Fra 1990 til 2001 økte antallet husholdninger og boliger med over 11 prosent. Antallet boliger der det kun bor én person, økte med nesten 20 prosent. Det bor færre personer i hver bolig, samtidig som andelen boliger med fem rom eller flere øker.

I Norge har vi hatt folketellinger omtrent hvert tiende år siden 1769. I den aller første folketellingen i Norge var det presten som gikk fra dør til dør og telte folk. I det som skal være den aller siste folketellingen, er det husholdningene selv som har gjort jobben ved å gi opplysninger om seg selv og sin bolig ved å fylle ut spørreskjema. Og hvordan bor vi egentlig? Her kommer noen smakebiter fra de foreløpige resultatene fra Folke- og boligtellingsen 2001.

Tallene gir oversikt over antall husholdninger og beskriver boligene som husholdningene bor i. Med husholdning mener vi de personer som bor i samme bolig. Det er derfor like mange husholdninger og boliger. Til sammen finnes det 1 955 000 bebodde boliger og husholdninger i Norge 3. november 2001. Det er vel 200 000 flere husholdninger enn i 1990.

Stadig flere bor alene

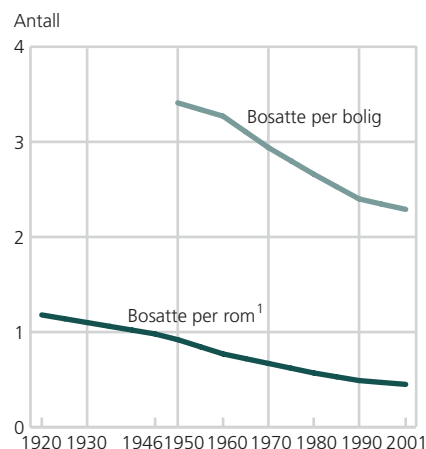
Sammenlignet med tidligere folketellinger er det stadig flere som bor alene. 37 prosent av husholdningene i Norge består av bare én person. Dette er en økning fra 34 prosent i 1990, og i 1980 besto 28 prosent av husholdningene av én person. Til sammenligning var det i folketellingen i 1930 bare 10 prosent av husholdningene som besto av én person.

Tallene viser at nesten 720 000 personer bor alene. Dette svarer til 16 prosent av befolkningen. Denne andelen har økt siden 1990, da 14 prosent bodde alene. 61 prosent av de bosatte som er 80 år eller eldre bor alene, mot 55 prosent i 1990. Grunnen til at vi kan bo så lenge alene, kan være at vi har bedre helse, og at mange har mulighet til å bo lenger i egen, tilrettelagt bolig. Alders- og trygdeboliger blir telt som egne boliger. Det finnes også borettslag som spesialisere seg på boliger tilpasset eldre.

Andelen aleneboere har spesielt økt i aldersgruppen 40-59 år. Her er det en økning på nesten 30 prosent fra 1990 til 2001. Kanskje er det vanskeligere å finne en partner å starte på nytt igjen med, sammenlignet med situasjonen til de yngre på "partnermarkedet"? Solheim (2002) peker på at andelen aleneboende kvinner øker mer enn andelen aleneboende menn i aldersgruppen 50-59 år. Det kan kanskje tyde på at menn i denne alderen i større grad enn kvinner er villig til å starte på nytt, eller at det er vanskeligere for kvinnene etter hvert som de blir eldre, å finne partnere de vil ha. I denne aldersgruppen flytter eventuelle barn ut, slik at mødre som har hatt omsorg for barn også blir aleneboere hvis de ikke finner en ny partner å bo sammen med. Samlet bidrar den økte andelen aleneboende i aldersgruppen 30-59 år til den sterke veksten av aleneboende. Tendensen er uansett at andelen aleneboende har økt i alle aldersgruppene over 20 år fra 1990 til 2001.

Elisabeth Dalheim

Figur 1. Bosatte per bolig 1950-2001. Bosatte per rom (medregnet kjøkken) 1920-2001

¹ Medregnet kjøkken.

Kilde: Folke- og boligtellingsene.

Elisabeth Dalheim er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for folke- og boligtellingsen (elisabeth.dalheim@ssb.no).

Antall samboere fordoblet på ti år

28 prosent av husholdningene består av to personer. Mens antallet gifte har gått litt ned siden 1990, er antallet samboere mer enn fordoblet fra 1990 til 2001. I 1990 var om lag ett av ti par samboere, mens to av ti par var samboere i 2001. 424 000 personer i Norge lever som samboere. I Vest-Agder er andelen samboerpar minst (13 prosent), mens andelen er størst i Finnmark, hvor nær et av tre par er samboere.

Færre bosatte per bolig

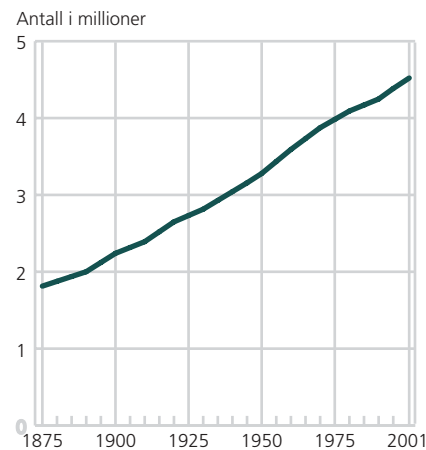
Det er i gjennomsnitt 2,3 bosatte per bolig. Ser vi på utviklingen de siste ti-årene, har antall bosatte per bolig gått ned for hver folketelling, fra 3,3 i 1960 til 2,3 i 2001 (se figur 1). I 1960 var det klare regionale forskjeller i antall personer per bolig, mens forskjellen mellom fylkene i 2001 er liten. Oslo skiller seg ut fra resten av landet, med 1,9 bosatte per bolig. Oslo er for øvrig det eneste fylket som ikke har hatt nedgang i antall bosatte per bolig siden 1990. Kanskje kan det være høy innflytting kombinert med lav boligbygging som gir høye boligpriser, og som igjen er med på å holde igjen nedgangen av antall bosatte per bolig i Oslo? Rogaland og Sogn og Fjordane har i 2001 gjennomsnittlig flest bosatte per bolig (2,5).

Tar vi antall rom og deler på antall bosatte, får vi det gjennomsnittlige tallet for bosatte per rom. I 1920 var det 1,18 bosatte per rom. Antallet bosatte per rom har gått ned ved hver folketelling siden, og i 2001 er vi nede i 0,45 bosatte per rom. Dette viser at hver bosatt i gjennomsnitt har bedre plass enn noen gang tidligere.

Flere eldre

Andelen av befolkningen som er 80 år og over har økt betraktelig siden folketellingen i 1920, hvor de utgjorde 1 prosent av folke mengden, og til folketellingen i 2001 hvor de utgjør 5 prosent av befolkningen. I folketellingen i 1900 var en av ti 60 år og over, mens i 2001 er to av ti 60 år og over. Fra 1990 til 2001 har det vært en svært stor økning i antall personer i aldersgruppene 50-59 år og over 80 år. I disse gruppene er det også mange aleneboende. Sammenlignet med tidligere tellinger har vi altså blitt eldre. Grunner til dette er blant annet at vi gjennomsnittlig lever lenger, og det samtidig blir født færre. FNs prognoser over forventet levealder fram til 2005 (FN 2000) viser at nordmenn vil fortsette å ha en av de høyeste levealderne i hele verden.

Figur 2. Folkemengde ved folketellingene 1875-2001. Millioner

Kilde: Folke- og boligtellingsene.

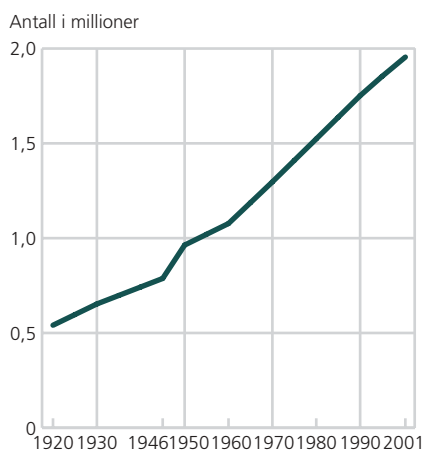
I november fikk alle husholdninger i Norge folke- og boligtellingskjema med spørsmål om hvordan de bor. Svært mange har latt seg telle ved å svare på skjemaene enten via post eller internett, og dermed er vi i stand til å lage et bilde av Norge anno 3. november 2001. Ennå er ikke alle skjemaene lest og behandlet, men vi har laget foreløpige tall ut fra et landsomfattende utvalg på 15 782 besvarte skjema. Disse tallene kan avvike fra de endelige tallene basert på alle besvarte skjema.

Husholdningene er laget både med utgangspunkt i folkeregisteret og informasjonen personene har gitt gjennom skjema. Vi har derfor flere samboere enn i registerstatistikken. I foreløpige tall holder vi oss til formell, folkeregistrert adresse. Vi får derfor ikke med samboere som ikke har overholdt kravet om å melde fra om flytting til folkeregisteret. Det vil senere bli publisert husholdninger etter faktisk adresse for studenter og personer på alders- og sykehjem. I foreløpige tall gis fordelinger etter hvor en person var registrert bosatt 3. november 2001 (formelt bosted). Det betyr at alle ugifte studenter som er registrert bosatte hos foreldrene, er telt opp i foreldrenes husholdning. I endelige tall vil det gis tall for studenter etter hvor de faktisk bor. Da vil det totale antallet husholdninger og boliger trolig øke. Tallene vi presenterer nå er sammenlignbare med tidligere folke- og boligtellinger.

Tabell 1. Privathusholdninger og personer i privathusholdninger, etter husholdningsstørrelse. 3. november 2001. Absolutte tall og prosent

	Absolutte tall		Prosent	
	Personer	Privathusholdninger	Personer	Privathusholdninger
I alt	4 485 000	1 955 000	100	100
Husholdningsstørrelse				
1 person	717 000	717 000	16,0	36,7
2 personer	1 094 000	547 000	24,4	28,0
3 personer	822 000	274 000	18,3	14,0
4 personer	1 085 000	271 000	24,2	13,9
5 personer eller flere	767 000	145 000	17,1	7,4

Kilde: Folke- og boligtellingsen 2001, foreløpige tall.

Figur 3. Antall boliger. 1920-2001. Millioner

Kilde: Folke- og boligtellingsene.

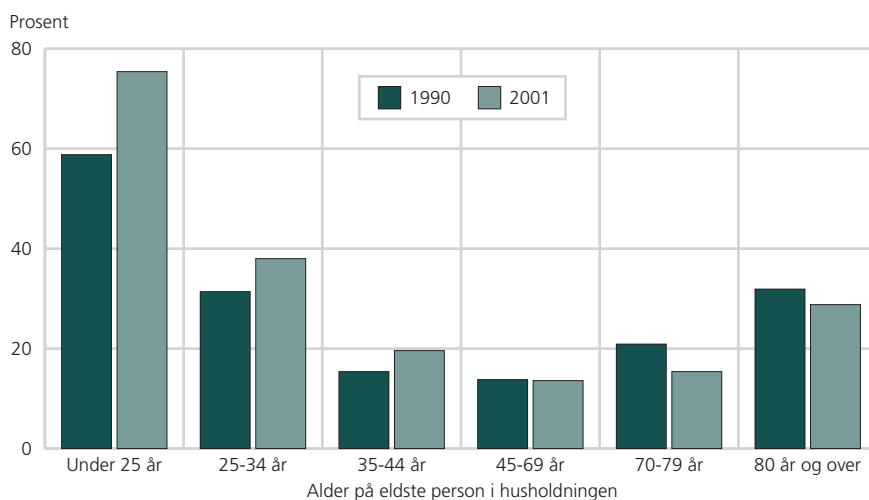
Av og til alene

Bor du alene, kan du altså trøste deg med at du ikke er alene om å gjøre det! Selv om det av og til kan virke som samfunnet er bygd opp rundt at vi helst bør være minst to, spesielt når regningene kommer. Det ser ut som tendensen er at stadig flere bor alene i ulike faser av livet. Og av dem som blir par, velger en stadig større andel å være samboere. En ny rapport om samboerstatistikk (Noack, Byberg og Foss 2001) viser at den statistiske sannsynligheten for at et samboerforhold skal gå i oppløsning, er større enn for at et ektepar skal gå fra hverandre. Også i Danmark og Finland er det slik at bruddhyppigheten er høyere i samboerskap enn i ekteskap. Enda er det slik at nesten 50 prosent av ekteskapene som inngås, forventes å ende i skilsmisse. Statistikken kan virke skremmende, men uansett flytter svært mange sammen for kortere eller lengre perioder. Og det er flere enn Norges kommende dronning som starter på nytt, og det blir stadig vanligere å ha med bagasje i form av særkullsbarn inn i nye forhold.

Ved å se nærmere på veksten i antall aleneboende, viser det seg at antall aleneboende har økt mye mer for menn enn kvinner fra 1990 til 2001. I aldersgruppen 30 til 49 år økte antallet for aleneboende menn langt kraftigere enn for kvinner. Dette kan blant annet skyldes at kvinner i stor grad tar med seg barna ved et samlivsbrudd, mens det er far som blir boende alene, inntil de eventuelt våger å starte på nytt igjen med ny partner. Noen er mer "våghals" enn andre. I aldersgruppen over 60 år har andelen aleneboende menn økt langt sterkere enn andelen kvinner fra 1990 til 2001. Likevel er andelen aleneboende menn fortsatt langt lavere enn for kvinner. I de eldre aldersgruppene spiller det faktisk inn at kvinnene i et parforhold ofte lever lenger enn mannen. I tillegg er kvinnen svært ofte den yngste i parforholdet.

To av tre bor i enebolig

Nesten to av tre nordmenn bor i enebolig. Av de 1 955 000 bebodde boligene i Norge per 3. november 2001 er 56 prosent av boligene eneboliger, mens 18 prosent er blokk, leiegård eller lignende. I 2001 er det vel 200 000 flere bebodde boliger enn i 1990, og 430 000 flere enn i 1980.

Figur 4. Andel leie, etter alder. 1990-2001. Prosent

Kilde: Folke- og boligtellingsene.

64 prosent av de bosatte i privathusholdninger bor i enebolig, mens 13 prosent bor i blokk, leiegård eller lignende. Andelen blokkbeboere er størst blant de unge voksne (20-29 år) og de eldste (80 år og over) og lavest blant personer under 20 år.

Flere som leier i Oslo

78 prosent av husholdningene eier den boligen de bor i. Av dem som bor i enebolig er det 84 prosent som eier boligen selv. Andelen selveiere er minst blant aleneboende, og størst blant husholdninger som består av par med store barn (yngste barn mellom 6 og 17 år). Husholdninger som eier boligen sin, er gjennomgående

større enn de husholdningene som leier boligen sin. I husholdninger som selv eier boligen, bor det gjennomsnittlig 2,5 personer, mens i husholdninger som leier boligen er det i gjennomsnitt 1,7 personer.

Andelen boliger som eies av dem som bor der, har på landsnivå holdt seg stabil fra 1990. I Oslo derimot, bodde en av fire husholdninger i 1990 i leid bolig, mens i 2001 leier en av tre husholdninger bolig. Det ser ut som om gruppen som må leie bolig, vokser etter hvert som det blir dyrere å kjøpe bolig. I Oslo er det ikke bare de unge som må leie bolig.

Stadig flere yngre må leie

Tre av fire husholdninger hvor den eldste personen er 24 år eller yngre leier boligen de bor i. Ser vi på andel leie etter alder på eldste person i husholdningen, er det i aldersgruppene opp til og med 44 år vi har hatt økning i andelen som leier bolig fra 1990. Mens i de andre aldersgruppene ser andelen ut til å ha blitt lavere. Det er dermed de "unge" som i stadig større grad må leie boligen de bor i, mens de eldste i stadig større grad eier boligen sin. Det er lenge siden de som konfirmerte seg ble regnet som voksne. Ungdomstida varer stadig lenger blant annet på grunn av økt utdanning, og ikke minst på grunn av høye inngangspriser for førstegangsetablere. Og vi etablerer oss stadig senere. Holder denne tendensen seg, kan det føre til økt klasseskilte etter alder når det gjelder å kunne eie sin egen bolig. Analyser viser at det spesielt er andelen unge enslige som bor i eid bolig som er redusert (Skrede 2002). Selv om det kan se ut som det å eie sin egen enebolig er det store idealet i Norge, kan det være veldig langt opp og fram dit for mange unge. For noen unge kan det også være et uttrykk for at bolig ikke er så høyt prioritert som frihet til å gjøre andre ting de har lyst til.

Andersen (2001) peker på at å eie bolig er høyt prioritert i Norge. Til sammenligning eide i gjennomsnitt 60 prosent av husholdningene i EU-landene i 1996 sin egen bolig (Eurostat 1998), mot altså 78 prosent i Norge. I Danmark var det i 1996 bare 53 prosent som eide boligene sine,

Tabell 2. Personer per privathusholdning, etter fylke. 1960, 1970, 1980, 1990 og 2001

	Personer per privathusholdning				
	1960	1970	1980	1990	2001
I alt	3,3	2,9	2,7	2,4	2,3
Østfold	3,1	2,9	2,6	2,4	2,2
Akershus	3,2	3,1	2,8	2,5	2,4
Oslo	2,7	2,4	2,0	1,9	1,9
Hedmark	3,4	3,0	2,7	2,4	2,3
Oppland	3,4	3,0	2,7	2,5	2,3
Buskerud	3,0	2,8	2,6	2,4	2,3
Vestfold	3,1	2,9	2,6	2,4	2,3
Telemark	3,1	2,9	2,6	2,4	2,3
Aust-Agder	3,3	3,0	2,8	2,6	2,4
Vest-Agder	3,3	3,0	2,8	2,5	2,4
Rogaland	3,4	3,1	2,9	2,6	2,5
Hordaland	3,4	3,0	2,8	2,5	2,4
Sogn og Fjordane	3,9	3,3	3,0	2,7	2,5
Møre og Romsdal	3,6	3,2	2,9	2,6	2,4
Sør-Trøndelag	3,4	3,0	2,7	2,4	2,3
Nord-Trøndelag	3,6	3,2	2,9	2,6	2,4
Nordland	3,7	3,2	2,8	2,5	2,3
Troms	3,9	3,4	2,9	2,5	2,3
Finnmark	4,0	3,4	2,9	2,5	2,3

Kilde: Folke- og boligtellingsen.

Du kan også se flere tabeller samt lese om statistikken på disse nettsidene: <http://www.ssb.no/fob/>

Tabell 3. Boliger, etter antall rom og antall bosatte. 3. november 2001. Absolutte tall og prosent

	I alt	Med 1-2 rom	Med 3 rom	Med 4 rom	Med 5 rom	Med 6 rom eller flere
	Absolutte tall					
Antall bosatte i alt	1 955 000	393 000	384 000	424 000	378 000	376 000
1	717 000	273 000	189 000	122 000	82 000	50 000
2	547 000	72 000	118 000	147 000	117 000	93 000
3	274 000	23 000	42 000	67 000	71 000	72 000
4	271 000	16 000	25 000	59 000	77 000	95 000
5 eller flere	145 000	9 000	10 000	29 000	32 000	65 000
	Prosent					
Antall bosatte i alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1	36,7	69,5	49,2	28,8	21,8	13,4
2	28,0	18,4	30,6	34,7	30,9	24,8
3	14,0	5,8	10,9	15,8	18,7	19,1
4	13,9	4,0	6,6	13,9	20,3	25,2
5 eller flere	7,4	2,3	2,7	6,8	8,4	17,4

Kilde: Folke- og boligtellingsen 2001, foreløpige tall.

og i Sverige 58 prosent. Husholdningene i Norge eier boligene i langt større grad enn husholdningene i Danmark og Sverige.

Flere rom

Boligene har i dag flere rom enn i noen folketelling tidligere: I snitt er det nå over fire rom per bolig. Antall rom inkluderer beboelsesrom på 6 kvadratmeter eller mer som kan brukes året rundt. Kjøkken, bad, wc, vaske-rom, gang og lignende regnes ikke med, og heller ikke rom som bare blir brukt til næringsvirksomhet. Fra 1990 til 2001 har det blitt flere boliger på fem rom og mer. 13 prosent av befolkningen bor i boliger med ett eller to rom, og 49 prosent bor i boliger med 5 rom eller mer. Oslo har størst andel 1-2 roms boliger (37 prosent). Sogn og Fjordane har størst andel boliger med 6 rom eller flere (36 prosent). I alle andre fylker er det andelen boliger med 4 rom som er størst. Gjennomsnittlig antall rom per bolig har gått opp fra 3,6 i 1980 til 4,1 i 2001. 13 prosent av boligene i Oslo og Akershus har et bruksareal på under 50 kvadratmeter, gjennomsnittet for landet ligger på 8 prosent.

Lite tilgjengelig for rullestolbrukere

83 prosent av de bosatte i Norge bor i bolig hvor en rullestolbruker ikke kan komme inn ved egen hjelp. Best tilgjengelighet for rullestol er det i boligene hvor de bosatte er 80 år eller eldre, men også her står det dårlig til; i 78 prosent av disse boligene kan ikke rullestolbrukeren komme inn ved egen hjelp.

93 prosent bruker elektrisitet

93 prosent av boligene bruker elektrisitet som energikilde til å varme opp boligen, 60 prosent bruker fast brensel, og 21 prosent flytende brensel. Oslo skiller seg ut fra gjennomsnittet ved at det er færre som bruker fast brensel og flere som oppgir andre energikilder.

Det kommer mer

Når alle skjema er lest og de endelige tallene kommer, blir det gode muligheter til å se nærmere på Norge anno 3. november 2001. Da kan vi også gi regionale fordelinger, og du kan etter hvert se på fordelinger for din egen kommune. Takk for hjelpen til alle som har vært med å skrive historie ved å fylle ut folke- og boligtellingskjemaet!

Litteratur

Andersen, Arne (2001): Boforhold i Norge og Europa: Eget hus og hage, artikkel i SSB-magasinet 2001-05-11, http://www.ssb.no/magasinet/norge_verden/ med tittel Boforhold i Norge og Europa.

Eurostat (1998): Social portrait of Europe.

FN (2000): FNs prognoser for forventet gjennomsnittlig levealder. 2000-2005. Population Division and Statistics of the United Nation Secretariat.

Noack, Turid, Ingvild Hauge Byberg og Aslaug Hurlen Foss (2001): Gjete kongens harer. Rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken, Rapport, 2001/40.

Skrede, Kari (2002): Utvikling i boforhold 1987-1997. Rapport som inngår i Boligutvalgets innstilling NOU 2002:2.

Solheim, Leiv (2002): Foreløpige tall i FoB2001: Hva forteller tallene - særlig om endringer fra 1990 (notat under utgivelse).

Barnefamilier ivrigst på Internett

Familier med små og større barn var de som oftest leverte skjemaene til Folke- og boligtellingsen 2001 (FoB2001) på Internett. Menn var ivrigere enn kvinner. Men Internett-brukere skiller seg ikke ut med spesielt høy eller lav boligstandard.

Folke- og boligtellingsen 2001 er den første store statistiske undersøkelsen i Norge som hadde et tilbud om rapportering over Internett. Nesten hvert tiende skjema som ble sendt inn, ble levert over Internett. For de som fikk tilsendt skjema var det ikke noe å tjene på å levere skjema til FoB2001 på Internett. Det i motsetning til for eksempel levering av selvangivelsen over Internett eller bruken av nettbankene, hvor Internett kan føre til raskere saksbehandling. Det gjør det aktuelt å spørre om de som leverte skjema til FoB2001 over Internett, skiller seg fra resten av befolkningen. Det kan hende at de er spesielt glade i ny teknologi eller oppfatter seg som ganske moderne. Artikkelen gir et innblikk i hvilke grupper som har brukt det nye mediet for å svare på FoB2001 og hvordan de bor.

Coen Hendriks

Unge menn topper

Ikke uventet er unge menn overrepresentert blant samtlige som leverte over Internett. Hele 22 prosent av menn i alderen 20-29 år leverte ved hjelp av elektronikken (figur 1).

Figuren viser også at menn generelt var ivrigere etter å bruke Internett. 12 prosent av skjemaene som ble levert av menn, kom inn over nettet. Den tilsvarende andelen for kvinner var 7 prosent. Figur 1 viser at andelen Internett-skjema avtar med alderen, med unntak av den eldste gruppen på 80 år og over. Her ser vi en liten økning i forhold til aldersgruppen 67-79. Antakelig skyldes økningen at personer i den eldste gruppen har fått hjelp av sine barn eller barnebarn til å fylle ut skjemaet over Internett. For øvrig var det flest kvinner blant pensjonistene som leverte eller fikk levert skjema over Internett.

Også den fylkesvise fordelingen viser relativt store forskjeller (figur 2) i forhold til gjennomsnittet for landet. Oslo, Akershus, Rogaland, Hordaland og Sør-Trøndelag ligger over landsgjennomsnittet. Helt på bunn ligger innlandsfylkene Oppland og Hedmark, samt Telemark og Aust-Agder. I sistnevnte fylker ligger andelen skjema som ble levert over Internett, under 8 prosent.

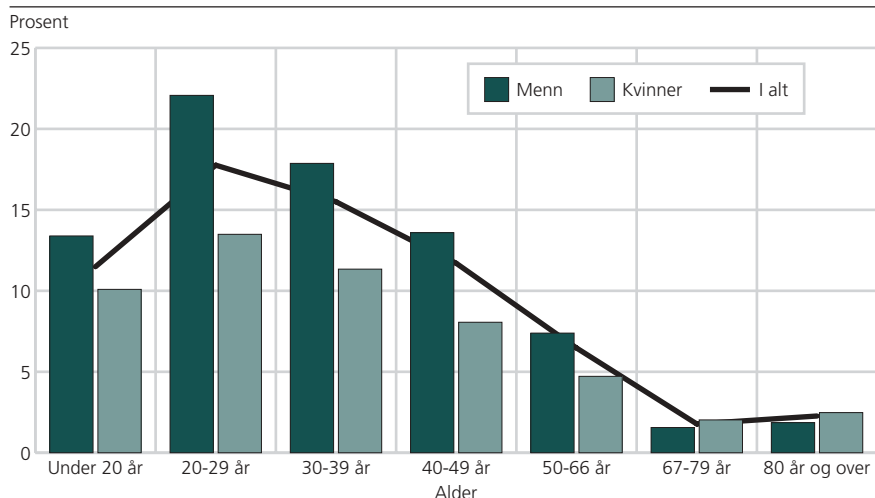
Barnefamilier flittigste brukere

I det videre har vi utnyttet utvalget som ligger til grunn for publisering av foreløpige tall fra FoB2001 for å finne fellestrekk ved de som leverte skjema over Internett. Det medfører at studenter, som fikk tilsendt egne skjema og som oftest bor borte fra foreldrene, er holdt utenfor. Materialet viser noen fellestrekk for hvordan folk som har svart over Internett, bor i forhold til de som har svart på andre måter.

Par med barn er overrepresentert blant husholdninger som har sendt skjema over Internett. Det gjelder både for par med små barn og for par med store barn (tabell 1). 18 prosent av husholdninger bestående av par med

Coen Hendriks er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for folke- og boligtellingsen (coen.hendriks@ssb.no).

Figur 1. Andel skjema som ble levert over Internett, i prosent av samtlige skjema som ble levert, etter alder og kjønn

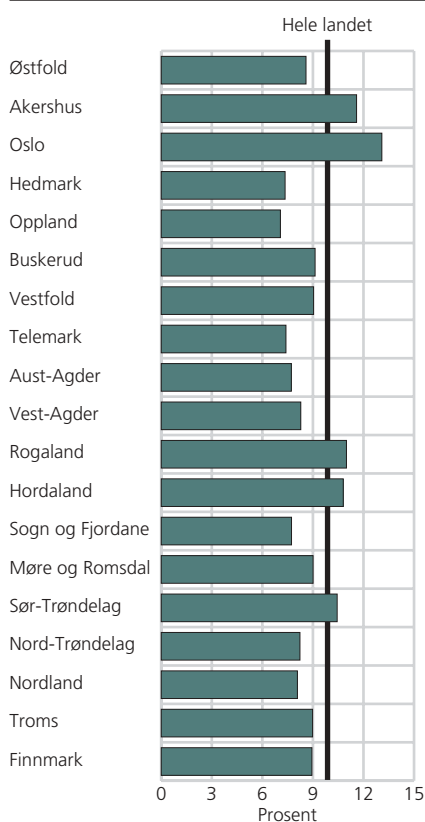

Kilde: Folke- og bolig tellingen 2001.

små barn, hvor det yngste barnet er opp til fem år gammelt, har svart over Internett. Blant par med store barn, hvor det yngste barnet er mellom seks og 17 år gammelt, har 14 prosent svart over Internett. Her er kontrasten forholdsvis stor i forhold til husholdninger som består av én forelder med barn. I sistnevnte gruppe har 7,5 prosent svart via Internett. Også husholdninger som består av en familie med voksne barn, det vil si at det yngste barnet er 18 år eller over, har mer enn de fleste foretrukket andre medier enn Internett. 8,5 prosent av de som bor alene har sendt inn skjema over Internett, men som nevnt, er studenter holdt utenfor materialet.

Når vi ser på antall personer i husholdninger som har svart elektronisk, så går det et skille ved to personer i husholdningen. Blant små husholdninger, det vil si med opp til to medlemmer, har 8 prosent benyttet seg av Internett, mens blant større husholdninger har 13 prosent brukt elektronikken.

Figur 2. Andel skjema som ble levert over Internett, i prosent av samtlige skjema som ble levert, etter fylke

Kilde: Folke- og bolig tellingen 2001.

Vi har sammenlignet gruppen som har fylt ut over Internett med de øvrige som har svart, med hensyn til boligens størrelse, om de eier eller leier boligen sin, og bygningstype. Materialet viser noen mindre forskjeller mellom begge gruppene, men siden vi bygger på et utvalg, kan forskjellene skyldes tilfeldigheter. Norsk mediebarometer 2001 (Vaage 2002) viser at bruken av Internett er størst blant folk med høyere utdanning, størst inntekt og høyere yrker. Det skulle tilsi at de som har svart over Internett bor staselig. Materialet viser at gruppen som har svart over Internett, bor noe romsligere, men forskjellen er liten. Det er ikke forskjell når det gjelder eie- eller leieforhold til boligen. Det er en signifikant forskjell når det gjelder bygningstype. Vi fikk en større andel skjema over Internett fra folk som bor i blokk, leiegård eller lignende, enn fra folk som bor i enebolig, henholdsvis 12,8 og 8,8 prosent. Det kan tyde på at unge familier som bruker Internett ennå ikke har klart å skaffe seg eneboligen. Det kan ha sammenheng med boligmarkedet i sentrale strøk hvor unge familier er overrepresentert.

Barn som alibi?

Bortsett fra tydelige forskjeller når det gjelder alder, kjønn, geografi, husholdningstype og bygningstype, viser materialet små forskjeller. Dels skyldes det at forskjellene er såpass små at det kan skyldes tilfeldigheter i utvalget, men det kan tyde på en egenskap ved selve mediet. Internett synes å være et medium som har funnet innpass i de fleste grupper i samfunnet, uansett om man bor enkelt eller staselig, eier eller leier, eller om man bor trangt eller romslig.

FoB2001 gir foreløpig ingen forklaring på mønsteret som er beskrevet, men noen konklusjoner synes å være nærliggende. Unge familier, med barn i skolealderen, har skaffet seg Internett og bruker det. Man skulle tro at barnas behov for å kunne bruke Internett, hvor reelt det nå er, er brukt som

alibi da foreldrene gikk til anskaffelse av Internett. Slike unge barnefamilier er det flest av i sentrale strøk på Østlandet og i fylkene hvor de øvrige store byene finnes. Samtidig har barn som vokser opp med én av foreldrene i mindre grad tilgang til det nye mediet.

Litteratur

Vaage, Odd Frank (2002): Norsk mediebarometer 2001. Statistiske analyser 53. Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Andel skjema som ble levert over Internett, i prosent av samtlige skjema som ble levert, etter husholdningstype	
Husholdningstype	Andel skjema som ble levert over Internett, i prosent av samtlige skjema
I alt	9,8
Enfamiliehusholdninger	9,9
. Aleneboende	8,5
. Par uten barn	8,0
. Par med små barn	
. (yngste barn 0-5 år)	17,6
. Par med store barn	
. (yngste barn 6-17 år)	13,6
. Mor/far med barn	7,5
. Enfamiliehusholdninger	
. med voksne barn (yngste	
. barn 18 år og over)	7,0
Flerfamiliehusholdninger	
med eller uten barn	13,8
Kilde: Folke- og boligtellingsen 2001.	

Forløpsdatabasen-Trygd

Forløpsdatabasen-Trygd (FD-Trygd) skal samle statistiske data på individnivå til velferdsforskningen. Trygdesystemet har en sentral plass i vårt velferdssystem og opplysninger om personers trygdestatus og trygdeforhold utgjør en stor del av dataene i basen. Videre finnes opplysninger om sysselsetting, arbeidssøking, økonomisk sosialhjelp, utdanning med videre, noe som gjør FD-Trygd til en unik kilde.

En kilde for velferdsforskning

Opplysningene i FD-Trygd er fra og med 1992 og bygger på administrative data hentet inn fra Rikstrygdeverket, Aetat og Statistisk sentralbyrå. Opplysningene omfatter hele befolkningen. Temaområdene eller ordningene som det er opplysninger for i basen, kan grovt inndeles slik:

- forskjellige typer folketrygdpensjon (alders-, uføre- og etterlattepensjon)
- avtalefestet pensjon
- pensjon og medlemskap i Statens Pensjonskasse
- foreløpig uførestønad
- avslag på uførepensjon
- enslig-forsørger-stønader
- grunn- og hjelpestønad
- medisinsk rehabilitering
- yrkesmessig attføring
- fødsels- og sykepenges
- arbeidssøking
- utdanning
- sysselsetting
- økonomisk sosialhjelp
- demografi (blant annet opplysninger om sivilstand, bosted, landbakgrunn og flytting)
- inntekt og formue.

For mange av disse temaområdene er dataene ferdigstilt til og med årgangene 1999/2000, mens det for andre områder ikke finnes data for senere år enn 1997/1998. Arbeidet med å ajourholde og legge inn data i FD-Trygd skjer fortløpende.

Dataene i basen er organisert på en måte som gjør det mulig å anvende forskjellige forskningsdesign ved analyser som gjennomføres på grunnlag av data fra basen. Det er tatt spesielt hensyn til at de statistiske opplysningene i basen skal kunne nyttes til forløpsanalyser, det vil si til analyser av for eksempel hvor lenge en person befinner seg i en bestemt trygdestatus før overgang til en ny og endret status, og hvilke faktorer som påvirker at personen går fra en status til en annen. Slike studier forutsetter data på individnivå, samt opplysninger over tidsperioder for hver person (forløpsdata eller hendelsesorienterte data).

Datadesign

For statistiske data på individnivå er de tre mest vanlige datadesign skissert i figur 1.

Grete Dahl

Grete Dahl er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk (grete.dahl@ssb.no).

Disse datadesignene er henholdsvis tverrsnittsdata, paneldata og forløpsdata. For å se forskjellen mellom disse datadesignene, er det vist i figuren hvordan en persons sivilstand blir registrert ved en statistisk undersøkelse avhengig av type datadesign som nyttes ved datainnsamlingen. Variabelen sivilstand er tilfeldig valgt.

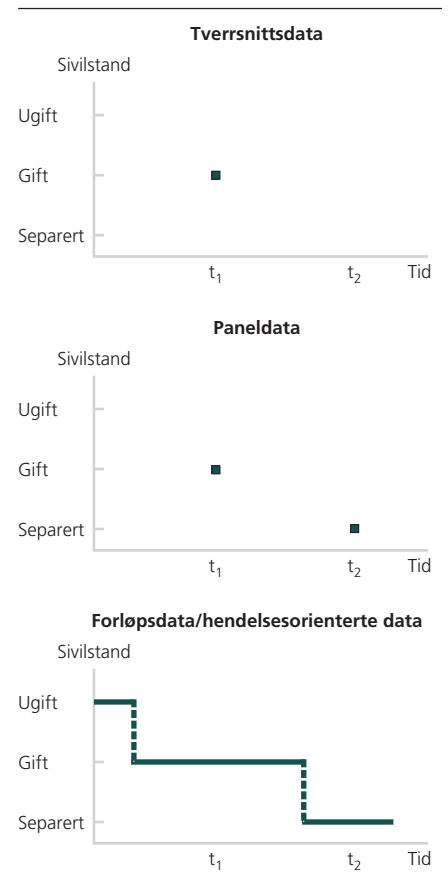
I figur 1 (øverst) er det avmerket at den personen som det er innhentet sivilstandsopplysninger for, er registrert som *gift* i tidspunkt t_1 . t_1 kan for eksempel være 1. oktober 1994. Men dette gir ingen informasjon om personens sivilstand før 1. oktober 1994 og heller ikke om, og eventuelt når, personen får endret sin sivilstand etter denne dato. Ved statistiske undersøkelser blir det innhentet opplysninger ikke bare for én person. Det er vanlig å innhente data for et utvalg av personer eller for en hel populasjon, og dersom undersøkelsen er gjennomført slik at den gir sivilstandsopplysninger for et sett av personer pr. 1. oktober 1994, er dette *tverrsnittsdata* som kan nyttes til å gi statistisk informasjon om personenes sivilstand, for eksempel om fordelingen av personene på tilstandene *ugift*, *gift* eller *separert* på dette tidspunktet, (jf. den lodrette akse i figuren som angir mulige tilstander for en persons sivilstand). *Paneldata* impliserer at det er registrert opplysninger for de samme personene på to eller flere forskjellige tidspunkter, og midt i figuren vises slike registreringer for en person. Denne personen er registrert som *gift* i tidspunkt t_1 , og som *separert* i tidspunkt t_2 , t_2 kan for eksempel være 15. mars 1998, og paneldataene gir ikke informasjon om personens sivilstand på andre tidspunkter enn 1. oktober 1994 og 15. mars 1998. Bare *forløpsdata* eller hendelsesorienterte data gir opplysninger om personenes sivilstand mer eller mindre kontinuerlig over tid. For den personen som det er avmerket opplysninger for nederst i figuren, inneholder forløpsdataene opplysninger om hvilke tidspunkter personen har skiftet sivilstand fra henholdsvis *ugift* til *gift* og fra *gift* til *separert*, samt informasjon om varigheten av giftermålet. Som det framgår av figuren, har personen vært *gift* en tid både før og etter tidspunktet t_1 , og også *separert* en tid før tidspunktet t_2 . (Når separasjonen eventuelt tar slutt, vises ikke i figuren.)

De aller fleste opplysningene i FD-Trygd er registrert som forløpsdata eller hendelsesorienterte data. Opplysningene består av registreringer av tilstandsendringer eller hendelser i den enkelte persons livsløp, og av målinger av varigheten mellom suksessive eller påfølgende hendelser. En hendelse for en person kan for eksempel være at en persons trygdestatus endres, (jf. figur 1 hvor vi ved et eksempel har valgt å se på endringer i en persons sivilstand). Både tidligere trygdestatus, det vil si den status som personen skifter fra, og personens nye trygdestatus er da registrert, samt den tiden personen var i sin tidligere trygdestatus før overgang til ny status. I FD-Trygd er det også registrert hendelsesorienterte data som kan nyttes dersom målet for en analyse er å fokusere på hvilke faktorer som synes å forklare varigheten i hver tilstand, eller som er bestemmende for de tilstandsendringene som skjer.

Eksempler på bruk av dataene til forskning

Dataene i FD-Trygd byr på et mangfold av analysemuligheter. (Vi viser også til en artikkel om *Uførepensjon* i dette nummer av Samfunnspeilet. Artikke-

Figur 1. Typer datadesign

FD-Trygd

FD-Trygd er en stor forløpsdatabase som i vel tre år har vært en vesentlig datakilde for velferdsforskningen i Norge.

FD-Trygd er utviklet i Statistisk sentralbyrå, og basen inneholder statistiske data fra og med 1992 – blant annet om personers trygdeforhold, sysselsetting, arbeidssøking, utdanning, inntekt med videre. Basen ble åpnet for drift 1. februar 1999, og til nå er det levert data fra basen både til forskningsformål og til offentlig utredningsarbeid.

Web-adressen er <http://www.ssb.no/emner/03/fd-trygd/>

len er basert på data fra FD-Trygd). Her skal vi bare gi noen få eksempler på de mulighetene som finnes:

- kartlegge og studere ulikheter i trygdekarrierer for grupper av personer
- belyse overganger fra trygd til arbeid, eller vice versa, for grupper av personer
- framskaffe forskningsbasert kunnskap om hvordan velferdssystemet fungerer for karakteristiske grupper som for eksempel innvandrere, vanskeligstilte ungdomsgrupper eller marginaliserte grupper
- identifisere persongrupper som på samme tid eller i samme tidsperiode er brukere av to eller flere velferdsordninger
- beskrive persongrupper som går ut i tidligpensjonering
- påvise hvilke persongrupper som kombinerer arbeid og trygd eller utdanning og trygd
- evaluere effektene av regelverksendringer eller strategiltak knyttet til velferdsordningene og studere om regelverksendringene eller tiltakene har hatt tilsiktet virkning.

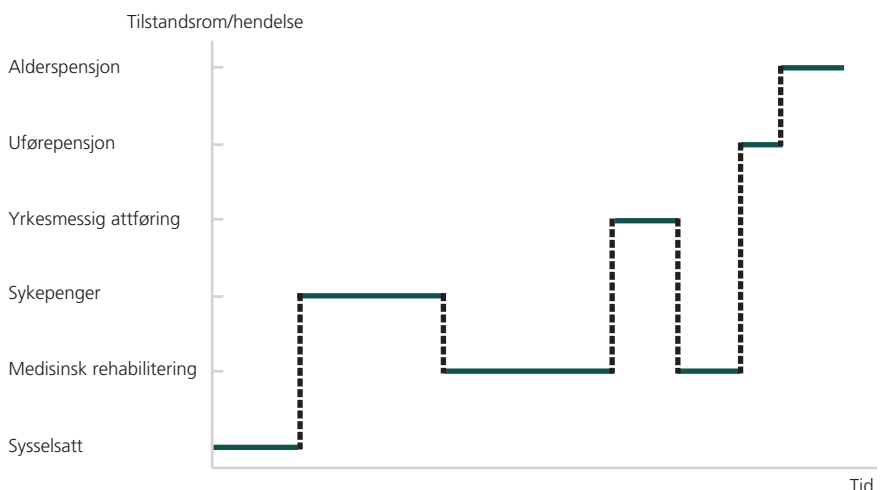
Dataorganisering og datering av tilstandsendringer

Opplysningene i FD-Trygd er organisert som "tabeller" i en database. Det er en tabell for hvert temaområde eller hver ordning; for eksempel en tabell for uførepensjon, en for igangværende utdanning, en for overgangsstønad til enslig forsørger, etc. Opplysningene i hver tabell gir informasjon om når en person kommer inn i ordningen (tilgang), og når en person går ut av ordningen (avgang). I tillegg er det i hver tabell innført en del variabler som måler om det skjer endringer i personens forhold til ordningen og eventuelt når slike endringer skjer. Innen ordningen uførepensjon kan for eksempel en endring for en person bestå i en økning i uføregraden fra 50 prosent til 100 prosent. Dette registreres ved å endre verdien for variabelen uføregrad fra 50 til 100 for denne personen og med angivelse av når endringen skjer.

Forløpsanalyse går ut på å analysere tidsintervall mellom suksessive tilstandsendringer eller hendelser med tiden som stokastisk variabel, det vil si som en størrelse som kan anta sine mulige verdier med en viss sannsynlighet. Både tilgang til ordninger, avgang fra ordninger og endringer i personenes forhold til ordningene kan ses på som tilstandsendringer for persone-

ne. I FD-Trygd er disse tilstandsendringene registrert ved hjelp av datovariabler. Datovariablene reflekterer hvor hyppig tilstandsendringene er målt. For en stor del av tilstandsendringene inneholder datovariablen verdien *år*, *måned*, *dag*, det vil si at tilstandsendringene er målt med *dag* som fineste måleenhet for tid. Eksempler på dette er tilstandsendringer knyttet til sykepenger, fødselspenger, medisinsk rehabilitering, arbeidssøking og sysselsetting. For andre tilstandsendringer har datovariablen verdien *år*, *måned*, det vil si at *måned* er fineste måleenhet. Dette gjelder eksempelvis for sosialhjelp, utdanning og pensjoner i folketryg-

Figur 2. Eksempel på individuelt forløp

den. Forholdsvis få tilstandsendringer i FD-Trygd er målt sjeldnere enn måned. Figur 2 viser eksempel på et individuelt forløp, hvor en person over tid er forutsatt å "oppleve" forskjellige typer tilstandsendringer eller hendelser.

En videreutvikling av Kirut

FD-Trygd kan ses på som en videreutvikling av prosjektet Kirut (Klientstrømmer inn, rundt, ut av trygdesystemet), som på 1990-tallet har vært en viktig datakilde for trygde- og sosialpolitisk forskning. Kirut inneholder opplysninger for årene 1989-1996, og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i Bergen står for utlevering av data fra Kirut. Kirut har vært en vesentlig inspirasjonskilde i arbeidet med utviklingen av FD-Trygd, og det er i hovedsak de samme typer data som inngår i FD-Trygd som i Kirut. De faglig sett mange likhetspunktene mellom FD-Trygd og Kirut gjør det videre mulig å "etterbruke" Kirut-dataene sammen med opplysninger fra FD-Trygd. For å muliggjøre dette er det foretatt merking av recordene i FD-Trygd for de personene som har deltatt i Kirut.

Til tross for mange likhetspunkter mellom FD-Trygd og Kirut, er det flere forhold som skiller disse to prosjektene. Kirut omfatter bare 10 prosent av befolkningen mellom 16-67 år, mens FD-Trygd omfatter hele befolkningen. Til sammenligning med Kirut er også dataene i FD-Trygd organisert på en måte som sikrer en mer dynamisk datastruktur. Dette gjelder spesielt for opplysninger som er knyttet til demografiske forhold, utdanning og sosialhjelp hvor opplysningene i FD-Trygd fanger opp de fortløpende hendelsene, mens tilsvarende informasjon i Kirut bare er registrert en gang pr. år.

Brukertjenesten

Forløpsdatabasen er plassert i Statistisk sentralbyrå, og databasen er ikke fysisk tilgjengelig for andre etater. Dette medfører at alle datauttakene fra FD-Trygd må foretas i og av Statistisk sentralbyrå.

Utover dette konkrete arbeidet med datauttakene hører flere viktige oppaver til brukertjenestens arbeidsområde. Eksempler på dette er kontakt med brukere, orientering og forklaring overfor brukere om hvilke data som finnes i FD-Trygd, tilrettelegging og anonymisering av datafiler etc. For å utføre disse arbeidsoppgavene er det lagt opp til et samarbeid mellom Statistisk sentralbyrå og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, slik at Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste har kontakt med forskere og studenter, mens Statistisk sentralbyrå har kontakt med offentlig forvaltning og andre brukere.

FD-Trygd ble åpnet for utlevering av data i februar 1999, og det er allerede levert mye data til forskjellige typer forskningsformål og offentlig utredningsarbeid.

Varighet på pensjonen og tilgang til ordningen sist på 1990-tallet

Uførepensjonsordningen har vært mye omdiskutert i senere tid, og det er spesielt uttrykt bekymring over den sterke økningen i tallet på uførepensjonister. Denne artikkelen gir noen eksempler på hvordan SSBs forløpsdatabase – FD-Trygd – kan bidra til det statistikkunderlaget som er nødvendig for å vurdere hva som er skjedd innenfor uførepensjonsordningen de senere årene.

Med utgangspunkt i en beregning av pensjonslengden for de pensjonistene som mottok uførepensjon ved inngangen til det nye årtusen, ser vi spesielt på de pensjonistene som har mottatt pensjon i bare få år, det vil si til de personene som utgjør den store tilveksten til uførepensjonen på slutten av 1990-tallet. Økningen i tallet på uførepensjonister er spesielt stor i årene 1998-1999, og i første halvår 1998 skjer det for første gang siden 1980-årene et betydelig hopp i tallet på uførepensjonister.

Grete Dahl

I den avsluttende delen av artikkelen er det fokusert på de personene som ble uførepensjonister i 1. halvår 1998. Noen av disse personene kom til uførepensjonsordningen fra andre sykdomsrelaterte ordninger, og noen fra andre typer ordninger eller tilstander. Det er store forskjeller i økonomisk situasjon mellom disse forskjellige pensjonistgruppene, både før og etter at de ble uførepensjonister.

En tredel har hatt uførepensjon i 9 år eller mer

Av de nesten 280 000 personene som mottok uførepensjon fra folketrygden ved utgangen av 2000, hadde vel en tredel, eller om lag 100 000 personer, mottatt uførepensjon i 9 år eller mer. Andelen med så langvarig pensjon er høyere for kvinner enn for menn, se figur 1. Omtrent 60 prosent av alle uførepensjonistene er kvinner og 40 prosent er menn.

For de uførepensjonistene som i 2000 hadde mottatt pensjon i 9 år eller mer, ble uførepensjonen tilstått senest i januar 1992. En del av disse pensjonistene kan ha mottatt uførepensjon i flere år før 1992, siden uførepensjonen er en ikke-tidsavgrenset ytelse som etter bestemte kriterier kan tilstås både yngre, middelaldrende og unge eldre. Vi har ikke statistiske data som viser hvor langt bakover i tid disse personene har mottatt pensjon, men ifølge regelverket ytes uførepensjon til personer mellom 18-67 år som på grunn av sykdom, skade eller lyte har fått sin arbeidsevne varig nedsatt med minst 50 prosent. Øvre aldersgrense er første måned etter at personen er fylt 67 år. Før 1998 var nedre aldersgrense 16 år. Det er meget sjelden at en person som er tilstått uførepensjon, slutter å motta denne ytelsen. Det vanlige er at uførepensjonister mottar uførepensjon fram til alderspensjon tilstås (67 år), dersom de ikke dør før pensjonsalder.

Pensjonister med kortvarig pensjon er også godt representert blant uførepensjonistene. Vel 30 prosent av uførepensjonistene ved utgangen av 2000 hadde mottatt pensjon kortere enn 3 år. For disse er pensjonen tilstått i

Grete Dahl er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (grete.dahl@ssb.no).

perioden februar 1998 til desember 2000. Andelen av pensjonister som har hatt pensjonen i henholdsvis 3-5 år og 6-8 år er vesentlig lavere, se figur 1.

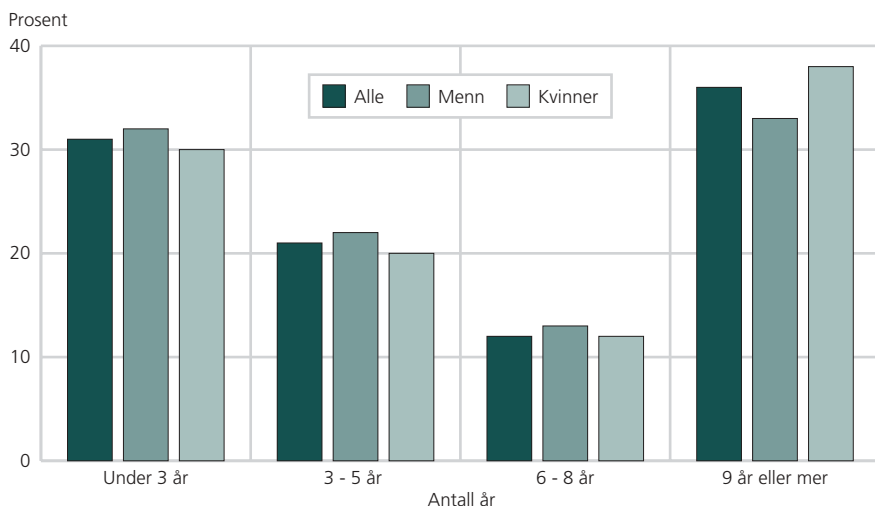
Stor tilgang til uførepensjon på slutten av 1990-tallet

Tilgangen til og avgangen fra en pensjonsordning bestemmer både tallet på pensjonister på ethvert tidspunkt, og fordelingen av pensjonister etter antall år pensjon er mottatt. Den relativt høye andelen pensjonister som ved utgangen av 2000 har mottatt pensjon kortere enn 3 år, er først og fremst forklart ved en stor tilgang til uførepensjonen i slutten av 1990-årene. Tilgangen var spesielt stor i årene 1998-1999, og vesentlig større enn tidligere på 1990-tallet. Avgangen fra uførepensjonsordningen har derimot endret seg lite, eller gått ned enkelte år i denne perioden, figur 2. Med tilgang menes her bruttotilgang, eller det antall personer som over en kortere eller lengre tidsperiode *blir* uførepensjonister, uten å trekke fra avgangen av pensjonister, det vil si de pensjonistene som *går ut* av ordningen innenfor samme tidsintervall.

Det er mange faktorer som har bidratt til å forklare endringene i tilgangen til uførepensjonen i denne tiårsperioden. I 1991-1992 ble det innført flere innstramminger i lovverket, og dette har trolig betydd mye for den forholdsvis beskjedne tilgangen til uførepensjonen tidlig på 1990-tallet. I enkelte av disse årene var tilgangen lavere enn avgangen. Dette var for eksempel tilfelle i 1993, jf. figur 2, og tallet på uførepensjonister gikk ned både i 1992 og 1993.

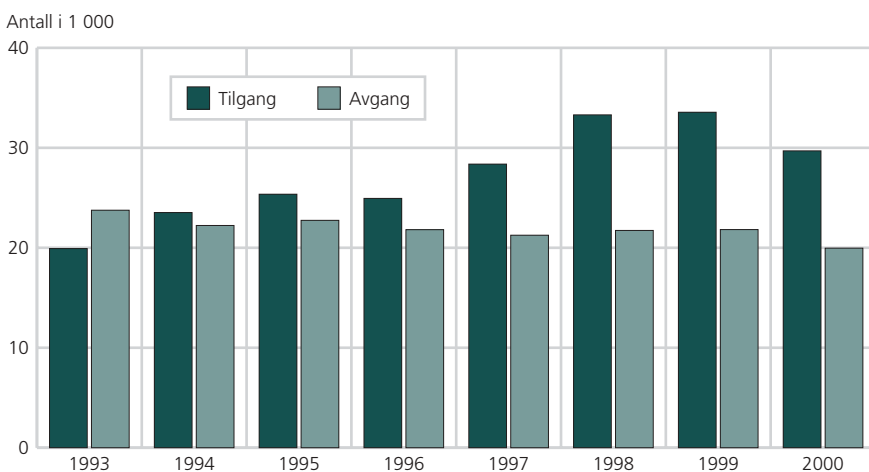
Fra og med 1994 har tilgangen økt, og hvert år har tilgangen vært større enn avgangen. Dette har ført til en stadig økning i tallet på uførepensjonister. Fra 1996 til 2000 ble det 40 000 flere uførepensjonister, og økningen ser ut til å fortsette, om ikke så sterkt som tidligere. Den store økningen i tilgangen til uførepensjon i siste halvdel og spesielt på slutten av 1990-tallet, har sammenheng med flere forhold. En årsak er at befolkningen har økt i aldersgruppene fra 50 år og over hvor uføretillbøyeligheten er stigende. I denne perioden ser det også ut til å være flere enn før som kommer fra andre sykdomsrelaterte ytelser som for eksempel sykepenger og medisinsk

Figur 1. Uførepensjonister pr. 31. desember 2000, etter antall år med uførepensjon. Prosent

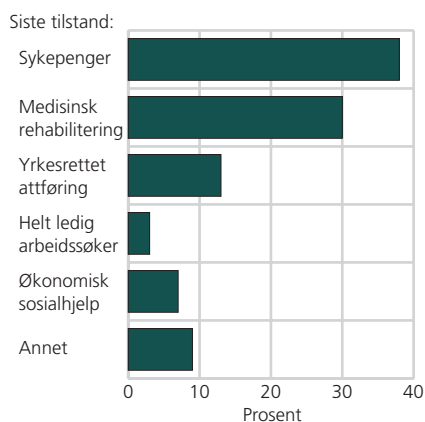
Kilde: FD-Trygd.

Figur 2. Tilgang og avgang på uførepensjonister i perioden 1993-2000

Kilde: FD-Trygd.

Figur 3. Personer, etter siste tilstand før overgang til uførepensjon i 1. halvår 1998. Prosent

Kilde: FD-Trygd.

rehabilitering. Som en mulig forklaringsfaktor skal videre nevnes det fokus trygdeetaten har hatt på å redusere saksbehandlingstiden, noe som har ført til at det i deler av denne perioden er blitt behandlet svært mange uførepensjonssaker.

To av tre til uførepensjon fra andre sykdomsrelaterte trygdeytelser

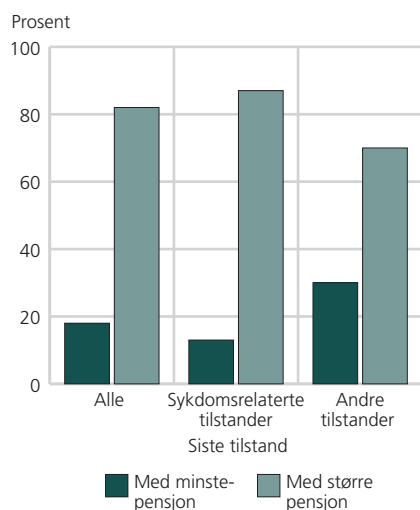
Av de vel 17 000 personene som ble uførepensjonister i 1. halvår 1998, hadde 38 prosent sykepenger og 30 prosent rehabiliteringspenger som siste tilstand før overgang til uførepensjon, se figur 3. Bare 13 prosent kom fra yrkesrettet attføring. Yrkesrettet attføring ser ut til å være uforholdsmessig lite anvendt, til tross for at det er et vilkår i folketrygdloven at hensiktsmessig attføringstiltak skal være forsøkt, gjennomført eller vurdert før uførepensjon tilstås.

Tilstanden som helt ledig arbeidssøker er en sjeldent forekommende siste tilstand før overgang til uførepensjon, mens økonomisk sosialhjelp forekommer noe oftere. Kategorien Annet, jf. figur 3, omfatter i hovedsak andre typer pensjoner og stønader, og privat forsørgelse.

Rekrutterte fra sykdomsrelaterte tilstander bedre ut økonomisk

Av de uførepensjonistene som ble pensjonert i 1. halvår 1998, hadde 18 prosent minstepensjon, se figur 4. Av de som var i en sykdomsrelatert tilstand før overgang til uførepensjon, var det bare 13 prosent som fikk minstepensjon, mens andelen var 30 prosent for de som kom fra andre tilstander. Som sykdomsrelatert tilstand er regnet sykepenger eller medisinsk rehabilitering. Andre tilstander omfatter yrkesrettet attføring, helt ledig arbeidssøker, økonomisk sosialhjelp og gruppen Annet, jf. figur 3. Mange vil regne yrkesrettet attføring som en sykdomsrelatert tilstand. Det er ikke gjort her. Begrunnelsen er at personer under yrkesmessig attføring er vurdert friske nok for attføring med sikte på helt eller delvis å kunne delta i yrkesaktivt arbeid. Med hensyn til sykkelighet eller helsetilstand har derfor disse personene kanskje flere likhetstrekk med helt ledige, sosialhjelpsmottakere etc. enn med de som mottar for eksempel rehabiliteringspenger. Gruppen Andre tilstander vil likevel i mange henseende være en lite homogen gruppe. Andelen minstepensjonister i denne gruppen varierer fra 17 prosent for de som har hatt yrkesmessig attføring som siste tilstand før overgang til uførepensjon, til 48 prosent for de som kommer fra gruppen Annet, hvor som tidligere nevnt, et ikke ubetydelig antall personer må antas å ha vært privat forsørgert.

Figur 4. Personer, etter type pensjon for forskjellige tilstandsgrupper før pensjonering. Nye pensjonister 1. halvår 1998. Prosent

Kilde: FD-Trygd.

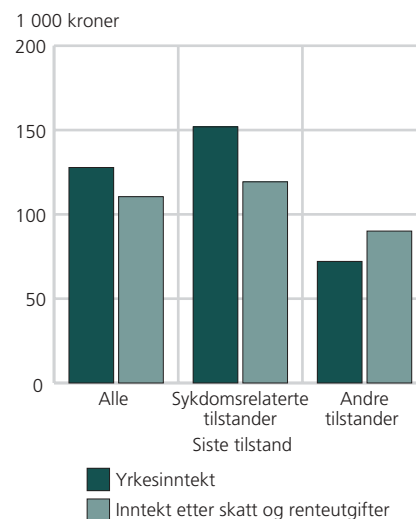
Det er svært store forskjeller i størrelsen på pensjonen for menn og kvinner. Blant de kvinnene som ble uførepensjonister i 1. halvår 1998, har hele 28 prosent minstepensjon, mens andelen var 7 prosent blant mennene. Disse markante kjønnsforskjellene finnes i begge undergruppene, men andelen minstepensjonister er spesielt stor blant kvinnelige uførepensjonister som kommer fra gruppen andre tilstander før overgang til uførepensjon. Blant disse har 40 prosent minstepensjon, mens tilsvarende andel er 17 prosent blant mannlige uførepensjonister.

Pensjonsforskjellene mellom de uførepensjonistene som kommer fra henholdsvis sykdomsrelaterte tilstander og andre tilstander, gjenspeiler uførepensjonistenes tidligere inntekter. Gjennomsnittlig yrkesinntekt, som måler inntekt fra yrkesaktivt arbeid, var i 1993 over dobbelt så høy for uførepensjonister som kommer fra andre tilstander.

sjonistene som kommer fra sykdomsrelaterte tilstander, som for de med overgang fra andre tilstander, se figur 5. Året 1993 er for så vidt tilfeldig valgt, men vi har valgt å måle inntekten for et år så langt tilbake i tid at en eventuell "sykehistorie" trolig enda ikke er startet opp for de som blir uførepensjonister i 1998. Forskjellene i gjennomsnittlig yrkesinntekt for disse to gruppene indikerer ikke bare forskjeller i yrkesdeltaking, men også til en viss grad forskjeller i pensjonsgivende inntekt, og dermed den framtidige pensjonsstørrelsen.

Gjennomsnittlig inntekt etter skatt og renteutgifter er også betydelig høyere for uførepensjonister som kommer fra sykdomsrelaterte tilstander enn for de som har overgang fra andre tilstander. Inntekt etter skatt og renteutgifter kan i noen grad betraktes som en indikator på økonomisk velferd, selv om det er mye usikkerhet knyttet til dette målet, spesielt når inntekten er registrert på personnivå. Men i den utstrekning denne indikatoren holder mål, ser vi at de uførepensjonistene som kommer fra en sykdomsrelatert tilstand før pensjoneringen, og da med et relativt høyere velferdsnivå enn andre uførepensjonister, synes å opprettholde denne forskjellen i velferdsnivå i pensjonisttilværelsen, jf. figur 4.

Figur 5. Gjennomsnittlig inntekt i 1993 for forskjellige tilstandsgrupper. Nye pensjonister 1. halvår 1998. Kroner

Kilde: FD-Trygd.

1990-tallet:

Store forandringer for SSB

I løpet av 1990-tallet fornyet Statistisk sentralbyrå (SSB) seg enormt. Det mener historikeren Einar Lie. Økt bruk av registre og en sterk internasjonalisering har ført til store forandringer for byrået.

Hilde B. Jenssen

Einar Lie har finstudert statistikkens historie i Norge. De siste tre årene har han jobbet med "Faktisk talt", boka om statistikkens historie i Norge som kom ut like før jul. Han trekker frem 1990-tallet som en svært viktig periode med fornyelse og effektivisering for SSB. – 1980-årene var tunge for SSB. Byrået ble kritisert for å publisere uaktuell og gammeldags statistikk. Mange var også misfornøyde med at publikasjoner av statistikkene kom sent. I tillegg oppfattet mange brukere statistikken over oljevirkomheten og tjenesteytende næringer som mangelfull, forteller Einar Lie. – SSB var nødt til gjøre noe, og byrået ble modernisert på en rekke områder.

Registre til nytte og besvær

En av de største forandringene i SSB er, ifølge Einar Lie, den voldsomme veksten i bruk av registre i statistikkproduksjonen utover 1990-tallet. Utviklingen innenfor datateknologien gjorde dette mulig i en helt annen skala enn tidligere. Bruken av registre i produksjonen er både billig og effektiv, og gir store muligheter til å koble data. Men med mulighetene kommer også farene: – Vi må huske at registre stort sett er knyttet til den offentlige administrasjonen og de behovene den har, påpeker Einar Lie. – Derfor er det også det offentlige som har valgt ut og kategorisert den informasjonen som ligger der. Det er ikke nødvendigvis sann at denne informasjonen er den som er best egnet til å gi et riktig bilde av samfunnet. Kanskje er det viktige faktorer og spørsmål som aldri blir stilt når en henter informasjon på denne måten.

Men Einar Lie fremhever at SSB ser ut til å være klar over problemet. – I undersøkelser som arbeidskraftsundersøkelsen, levekårsundersøkelsene og tidsbruksundersøkelsen henter en inn informasjon fra andre kilder. Dette blir viktige tillegg til statistikk hentet fra register fordi en her på en helt annen måte selv kan bestemme hvilken informasjon en vil spørre om.

Vel overstått 125-årsjubileum

I fjor feiret SSB sitt 125-årsjubileum. Et høydepunkt i vår markering var at vi kunne utgi boka "Faktisk talt", om byråets og statistikkens historie. Her presenterer vi intervjuer med de to forfatterne av boka, historikerne Einar Lie og Hege Roll-Hansen.

For full fart mot Europa

Helt siden slutten av det 19. århundret har en samarbeidet med andre land om å lage sammenlignbar statistikk. Men dette har vært svært beskjedent i forhold til det som har skjedd på 1990-tallet: Gjennom Eurostat har en jobbet frem detaljerte standarder på en rekke områder. Statistikken blir samkjørt i et voldsomt tempo. – Selvfølgelig ligger det mange gevinster i denne samkjøringen. Alle trenger ikke gjøre den samme jobben, forklarer historikeren, og fortsetter: – Samtidig finner vi de samme problemene her som for registerbruk: SSB får i mindre grad være med å styre hva og hvordan statistikken i Norge skal lages. Ethvert land har sitt språk, sine problemer, sin egen dagsorden. Eurostats hovedoppgave er å lage tall til administrativ og politisk bruk i Europa. Dette samsvarer ikke nødvendigvis med de behovene vi har i Norge, påpeker Lie.

Hilde B. Jenssen har vikariert som journalist i SSB, Seksjon for informasjon og publisering.

Et mer uavhengig byrå

Bruken av administrative registre og internasjonaliseringsprosene har innskrenket byråets handlefrihet, men på den andre siden har SSB gjennom 1990-tallet opparbeidet seg en større uavhengighet fra myndighetene.

– Den formelle uavhengigheten fra Staten har blitt mye større. Det har tidligere vært tette bånd mellom Finansdepartementet og SSB. Lojaliteten fra sjefene i byrået mot embetsverket og sittende regjering var tidligere stor.

– *Har det vært noen personer som i særskilt grad har påvirket denne løsrivelsen fra embetsverket?*

– Både Svein Longva, Ådne Cappelen og Olav Bjerkholt har en annen holdning til embetsverk og styrende politikere, som ikke er preget av den form for lojalitet og fellesskapsfølelse som kjenner seg Petter Jakob Bjerve, Odd Aukrust og andre statstilknyttede sosialøkonomer av deres generasjon. Byråets praksis med å lage egne fremskrivninger og prognoser, i konkurranse med Finansdepartementets, var et klart uttrykk for denne løsrivelsen fra embetsverket. Slike prognoser er laget siden slutten av 1980-årene. Tidlig på 1990-tallet ble også enkelte særordninger fjernet, der departementene fikk overlevert tallmateriale før de ble publisert for allmenheten.

SSB på nett

Internett var på full fremmarsj på midten av 1990-tallet. SSB var en av de første statlige etatene som startet sin egen webtjeneste i 1995. For brukerne av SSBs statistikk har 1990-tallet vært en revolusjon når det gjelder tilgjengelighet:

– Byrået skjønnte at det måtte bli flinkere til å kommunisere med omverdenen, sier Einar Lie,

– SSB fikk et helt nytt ansikt utad da det kom på nettet med egen helhetlig grafisk profil.

Ikke bare spy ut tall

Einar Lie trekker frem en gammel bok fra hyllen sin: *"Landbrukstellinga, 1929"*. – Her skal du se. Før i tiden skrev en statistikken. En forklarte det en hadde funnet ut på en god og lettfattelig måte. Forfatteren her trakk linjer helt tilbake til svartedauden for å vise de dramatiske endringene som var i ferd med å skje i jordbruket under gjeldskrisen på 1920-tallet. – Som du ser inneholder boka nesten bare tekst og noen få tabeller, forklarer Einar Lie.

– Utfordringen i dag ligger kanskje ikke mest i det å skaffe tall. Dem har vi mange av. Utfordringen ligger i å forklare tallene. Lære allmennheten hva de betyr. Dette krever at de som jobber med statistikken må ha en dobbelkompetanse. De må være flinke til å behandle tall, men de må også være gode formidlere og ha evne til å se sammenhenger både bakover og i bredden. Mitt inntrykk er at SSB har blitt flinke til å skaffe tall fort og publisere dem raskt, men på veien dit har en mistet noe av arven fra fortiden da en i større grad skrev og forklarte, mener Einar Lie.

Historiker Einar Lie

Drømmejobben over

Hege Roll-Hansen er den andre forfatteren av "Faktisk talt". – En utrolig morsom og spennende oppgave, sier Hege Roll-Hansen. Hun tror det blir vanskelig å finne noe like interessant å gjøre med det første.

Tiden i Statistisk sentralbyrå (SSB) er snart over for Hege Roll-Hansen. Hun har vært tilknyttet gruppe for historisk statistikk. Den viktigste oppgaven hennes har vært arbeidet med "Faktisk talt". Nå er oppdraget utført. Varen levert. Nå skal hun snart rydde kontoret og forlate byrået.

– Etter hovedfaget mitt i historie har jeg jobbet med en del andre jubileumsskriv, men aldri noe som har vært så omfattende og spennende, men også vanskelig, som dette, forteller Hege Roll-Hansen.

I fire år, medregnet noen permisjoner, har Hege vært lønnet i SSB, hatt kontor i SSB, for å skrive historien om SSB, noe som må kunne kalles en nær tilknytning til det en skal skrive om. Hvordan tror hun det kan ha påvirket det ferdige resultatet?

– Jeg synes ikke boka bærer preg av å være en "jubileumsbok". Einar og jeg har hatt stor frihet. Det har ligget i forutsetningene for boka helt fra starten av at forfatterne skulle ha full faglig frihet. I bokkomiteen har også personer utenfor SSB vært med. Dette har vært med på å styrke den faglige integriteten. Men stort sett har alt gått veldig greit, og det har ikke vært store uenigheter. Men det er klart jeg som historiker har et annet perspektiv enn det statistikerne har, sier Hege Roll-Hansen. – En annen årsak til at boka ikke er noen typisk jubileumsbok er at boka ikke først og fremst handler om institusjonen SSB, men om utviklingen av den offisielle statistikken som kunnskapsfelt.

Historiker som har blitt glad i tall

Hege Roll-Hansen har ingen utdanning i økonomi eller statistikk. Foruten historie har hun fransk og litteratur i fagkretsen sin. I arbeidet med boka har hun lest side opp og side ned med tall. Ikke rart hun synes det har vært vanskelig til tider.

– Jeg er blitt både mer skeptisk og mer begeistret for tall etter tiden i SSB. Jeg vet nå at det er mange hensyn og hensikter som ligger bak tallene, noe som også preger dem. Ingen tall er nøytrale. Samtidig er jeg blitt klar over hvilket vell av informasjon som ligger i tallene. Og det er også interessant å se hvordan de blir brukt i samfunnet, hvilken betydning statistikken har. Ingen politikere kommer noen vei i dag uten å belegge sine påstander med tall.

Byråprofilen

Samfunnsspeilet ønsker i denne serien å portrettere interessante personer som arbeider i Statistisk sentralbyrå. Personer som vi tror våre lesere vil vite mer om, og som de i noen tilfeller kjenner fra andre sammenhenger. Vi vil lage en slik profil i annethvert nummer og startet i nr. 1/98.

– Da er det interessant å se at statistikken slett ikke er noen gitt størrelse, sier Hege Roll-Hansen. – For eksempel var en før opptatt av å telle uekte barn og drukkenskap. Nå teller vi innvandrere. Statistikken er i stadig forandring, fastslår historikeren.

– Mer fargerikt enn jeg hadde trodd!

Mange mennesker har kanskje et litt uklart bilde av SSB som en stor regnemaskin der små grå menn smører hjulene. Hege måtte revurdere sin oppfatning av SSB etter å ha vært her en stund: – SSB er mye mer allsidig og spenningsfylt enn det jeg hadde trodd på forhånd. Det er slett ikke opplagt om hva eller hvordan statistikken skal lages. Her har folk forskjellige meninger og er med på å påvirke statistikkproduksjonen. SSB er ikke bare en gjeng med olk som henter inn tall, mener-

Hege og fortsetter: – Statistikkproduksjonen preges selvsagt av politikken og samfunnets krav, men også av interne prosesser i byrået. Dette har jeg blitt klar over på en helt ny måte etter å ha jobbet med boka.

SSB har en større produksjon enn det mange kanskje tenker over. Daglig frigis nye artikler om ny statistikk på SSBs nettsider. En mengde rapporter og hefter gis ut. SSB gir årlig ut Statistisk årbok, og annenhver måned kommer magasinet Samfunnsspeilet, for å nevne noe.

– Det virker som om folk har mulighet til å fordype seg i det de synes er interessant. Jeg tror mangfoldet som vi ser i SSBs produksjon gjenspeiler forskjellene hos alle de som jobber her, avslutter Hege Roll-Hansen.

4.6.2002

Utdanningsstatistikk. Elevar i grunnskolen. Endelege tal, 1. september 2001

Meir enn 100 morsmål

Hausten 2001 vart det registrert meir enn 40 000 elevar frå språklege minoritetar i norske grunnskolar. Nærare 18 600 av dei fekk opplæring i morsmålet sitt, eller fagundervisning på morsmål. Til saman vart det gitt morsmålsundervisning på meir enn 100 språk.

Elevar frå språklege minoritetar, det vil seie elevar som har eit anna morsmål enn norsk og samisk, utgjorde 6,8 prosent av elevmassen hausten 2001. Om ein ser bort frå dei elevane som vart registrerte på "anna" som morsmål, var 148 ulike morsmål representerte blant språklege minoritetar i grunnskolen.

Etter forskrift til opplæringslova har kommunane plikt til å gi elevar med eit anna morsmål enn norsk og samisk nødvendig morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring og særskild norskopplæring til dei har tilstrekkelege kunnskapar i norsk til å følgje vanleg undervisning. Ikke alle elevar frå språklege minoritetar treng slik opplæring. Hausten 2001 fekk nærare 18 600 elevar morsmålsopplæring og/eller fagopplæring på morsmålet sitt (tospråkleg fagopplæring). Det er 3,1 prosent av elevane i grunnskolen. Delen elevar som får slik undervisning har auka med 1 prosentpoeng frå 2,1 prosent skoleåret 1992/93, men har vore stabil dei siste fire åra.

Det vart registrert morsmålsundervisning og tospråkleg fagopplæring på 101 språk, i tillegg kjem dei som er registrert på "anna". Av dei som fekk slik opplæring, var urdu det største språket med nær 3 000 elevar. Fleire enn 1 000

elevar fekk opplæring i eller på vietnamesisk, arabisk, somalisk, albansk, kurdisk, bosnisk og tyrkisk.

38 900 elevar med særskild norskopplæring

Hausten 2001 fekk om lag 32 900 elevar, eller 81 prosent av alle elevane som vart registrerte som minoritetsspråklege, særskild norskopplæring. Det er 5,5 prosent av alle elevane i grunnskolen. 14,9 prosent har nynorsk som målform.

Skoleåret 2001/02 hadde om lag 89 200 elevar i grunnskolen nynorsk som målform, 509 900 hadde bokmål, mens i overkant av 1 000 elevar hadde samisk. Fordelinga er om lag den same som det førre skoleåret.

I tillegg til dei som hadde samisk som førstespråk, hadde meir enn 750 elevar samisk som andrespråk. Meir enn 700 elevar fekk òg undervisning i faget "Samisk språk og kultur".

Ikkje det same som innvandrarar

Elevar frå språklege minoritetar kan ikkje utan vidare samanliknas med personar i innvandrarbefolkninga i alderen 6-15 år. Elevar frå språklege minoritetar vert i grunnskolestatistikken definert som elevar som snakkar eit anna morsmål enn norsk og samisk i heimen. Om ein ser bort frå dei elevane som får særskild norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring, må ein rekne med at registreringa av elevar frå språklege minoritetar kan vere noko basert på skjønn. Innvandrarbefolkninga omfattar derimot førstegenerasjonsinnvandrarar utan norsk bakgrunn og personar fødd i Noreg av to utanlandsfødte foreldre (sjå "Om statistikken" under www.ssb.no/innvbf/).

30.05.2002

Arbeidskraftundersøkelsen. Sesongjusterte månedstall, mars 2002

Stabilt arbeidsmarked

Totalt antall arbeidsledige var uendret, mens antall sysselsatte kun viste en mindre økning fra tremånedersperioden november-januar til februar-april i år, ifølge nye sesongjusterte tall fra arbeidskraftundersøkelsene (AKU).

Totalt antall sysselsatte økte med 11 000 personer fra tremånedersperioden november-januar til februar-april i år ifølge nye sesongjusterte tall. Sysselsettingsveksten er imidlertid innenfor feilmarginen til de sesongjusterte endringstallene i AKU.

Nye sesongjusterte AKU-tall viser uendret arbeidsledighet siste tremånedersperiode. Totalt antall registrerte ledige ved arbeidskontorene, justert for normale sesongvariasjoner, viser imidlertid en liten økning de siste månedene. Arbeidsledige ifølge AKU og registrerte ledige ved arbeidskontorene er ulike ledighetsbegreper. Aetat får kun med seg personene som melder seg arbeidsledig ved arbeidskontorene.

Nivåttall fra AKU som ikke er rensset for normale sesongsvingninger, viser at 97 000 var arbeidsledige og 2 276 000 personer var sysselsatt 1. kvartal 2002.

Ledigheten i EU og OECD: 7,6 og 6,7 prosent

Den sesongjusterte arbeidsledigheten i Norge var uendret på 3,7 prosent fra desember 2001 til mars 2002. I EU-landene var ledigheten også uendret i samme tidsrom, men på 7,6 prosent. OECD-landene samlet hadde en ledighet på 6,7 prosent i mars i år, mot 6,9 i desember i fjor. I USA var ledigheten på

5,7 prosent i mars i år, mot 5,8 prosent i desember 2001. I Sverige var ledigheten uendret på 5,2 prosent, mens ledigheten i Danmark sank til 4,1 prosent. Det viser tall fra OECD og Eurostat.

Utførte ukeverk (av 37,5 timer) gikk opp med 23 000 fra tremånedersperioden fra november-januar til februar-april i år. På grunn av korreksjoner vi må gjøre for bevegelige helligdager, er disse tallene ekstra usikre.

I forkant av sesongjusteringen korrigerer vi for at enkelte fridager i ulik grad faller innenfor bestemte måneder de enkelte år. Andre påskedag var i april i 2002. Utførte ukeverk er derfor korrigert opp 111 000 før vi justerte for sesongvariasjon. Prekorreksjonen er foretatt slik at relativ endring i gjennomsnittlig arbeidstid fra november 2001 til april i år er som ett år tidligere. I april 2001 ble ukeverkene tilsvarende prekorrigert opp med 144 000.

Formålet med å justere for sesongvariasjon, er å beskrive utviklingen gjennom året og gi endringstall for den siste tremånedersperioden, som er rensset for normale sesongsvingninger. For å redusere utvalgsusikkerheten, er de publiserte AKU-tallene tremåneders glidende gjennomsnitt av de sesongjusterte tallene. For eksempel er tallet for mars gjennomsnittet av anslagene for februar, mars og april.

30.5.2002

Befolkningsstatistikk. Fødte 2001

42 prosent fødte av samboerforeldre

56 700 barn ble født i 2001, noe som er 2 500 færre enn året før. Det er første gang siden 1987 at fødselstallet lå under 57 000. 42 prosent av disse barna hadde samboerforeldre, nær 50 hadde gifte foreldre og vel 8 prosent hadde enslig mor.

I årene fra 1989 til 2000, bortsett fra 1998, har fødselstallene vært stabile og ligget rundt 60 000. I 2001 ble det bare født 56 700 barn. Samlet fruktbarhetstall, som forteller hvor mange barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde, har

varierte mellom 1,85 og 1,93 i perioden. I 2001 var det samlede fruktbarhetstallet 1,78, en nedgang fra 1,85 året før.

Det har vært en nedgang både i første-fødsler, andrefødsler og senere fødsler, og nedgangen har vært størst blant tredje- og fjerdefødslene.

Men norske kvinner føder fortsatt flere barn enn kvinnene i Sverige og Danmark. Der er det samlede fruktbarhetstallet henholdsvis 1,57 (2001) og 1,77 (2000). Sverige har hatt den laveste fruktbarheten med under 1,60 siden 1997, og Danmark har i samme tidsrom ligget rundt 1,72-1,75.

42 prosent født av samboerforeldre
42 prosent av barna som ble født i 2001 hadde samboerforeldre, nær 50 hadde gifte foreldre og vel 8 prosent hadde enslig mor. Tilsvarende tall for 2000 var henholdsvis 41, 49 og 10. I alle fylkene fra Sør-Trøndelag og nordover, pluss Hedmark, var over halvparten av alle som fikk barn samboere. Færrest fødte med samboerforeldre var det i Vest-Agder, 25 prosent, mens 66 prosent av de nyfødte vest-egdene hadde gifte foreldre.

65 prosent av de førstefødte ble født av mødre som var samboere eller alene. Når barn nummer to kommer, er foreldrene oftere gift, og fra tredje barn og oppover er det langt mindre vanlig å være samboer eller enslig mor.

Samboerforeldrenes gjennomsnittsalder var 28,9 år for mor og 31,7 år for far, mens gjennomsnittsalderen til gifte foreldre var noe høyere, 31,0 år for mor og 34,0 år for far.

Alderen til førstegangsfødende stabiliserer seg

Det har vært en nedgang i fruktbarheten i de fleste aldersgrupper. For kvinner i de yngste (15-19 år) og i de eldste (over 35 år) aldersgruppene har det vært ubetydelige endringer i fruktbarhetsratene fra 2000 til 2001. For kvinner i 20-årene er nedgangen en fortsettelse av en lang-siktig trend (med unntak av 25-29-åringene i 1998). For kvinner i aldersgruppen 30-34 år er det derimot nedgang etter en generell økning de siste 20 årene.

Morens gjennomsnittsalder ved første fødsel var 27,5 år i 2001. Gjennomsnittsalderen ved første fødsel er fortsatt stigende, men ikke i samme tempo som tidlig på 1990-tallet. Fra 1991 til 1996 steg den med 1 år, mens det fra 1997 til 2001 steg den med 0,5 år.

Høyest fruktbarhet i vest, størst nedgang i nord

Fruktbarheten var høyest i kystfylkene fra Rogaland til Møre og Romsdal og i Nord-Trøndelag, med samlet fruktbarhetstall som varierte fra 1,90 til 1,99. Lavest var fruktbarheten i Oslo og Hedmark, med samlet fruktbarhetstall på henholdsvis 1,64 og 1,67.

Alle fylkene hadde nedgang i fruktbarheten fra 2000 til 2001, men det er store variasjoner i hvor stor nedgangen er. Nedgangen er størst i de fylker hvor samlet fruktbarhetstall har vært høyest. Størst nedgang var det i Finnmark med en nedgang i samlet fruktbarhetstall fra 2,08 til 1,85. Deretter fulgte fylkene Troms og Aust-Agder.

Stadig flere flerfødsler

Det ble registrert 1 035 flerfødsler i fjor, av dette var 1 016 tvillingfødsler, 19 trillingfødsler og en firlingfødsel. Flerfødslene sto for 18,5 av 1 000 fødsler. Andelen flerfødsler har steget jevnt gjennom hele 1990-tallet. Til sammenligning var det i 1982 og 1992, henholdsvis 10,4 og 13,6 flerfødsler per 1 000 fødsler.

"Ny" samlivsform er innarbeidet i statistikken fra og med statistikkåret 2001

For første gang kommer det fram i statistikken hvor mange som er født i samboerskap. Tidligere har statistikken bare omfattet de offisielle sivilstandskodene, det vil si om man er født i eller utenfor ekteskap. Under punktet Om statistikken har vi beskrevet forutsetninger og betingelser som er lagt til grunn for å innarbeide fødte av samboerforeldre i statistikken.

30.5.2002

Ferieundersøkelsen, 2001

Pensjonistene ferierer flittigere

Til tross for økt antall feriedager hos de yrkesaktive i 2001 var de største endringene i ferievanene å spore blant pensjonistene. Terrorangrepene i USA 11. september ser ikke ut til å ha påvirket nordmenns ferievaner.

Antall overnattinger på ferie gikk svakt opp med 1,5 prosent i ferieåret 2001 – det vil si fra november 2000 til oktober 2001, sammenliknet med forrige periode. Totalt var nordmenn i alderen 16-79 år borte på ferie vel 52,5 millioner netter. Det blir i gjennomsnitt 15,7 netter per person.

Til tross for de to ekstra feriedagene som ble innført for de fleste yrkesaktive i 2001, gikk lengden på årets ferieturer med minimum 4 overnattinger ned for de mellom 25 og 66 år. Det er i denne gruppen de fleste som ble berørt av endringen i antall feriedager, er å finne. Mest markant er nedgangen for de mellom 25 og 44 år. Der gikk gjennomsnittlig antall netter på ferie totalt i ferieåret ned med 1,6 netter. Relativt sett er dette nærmere 8 prosent mindre enn året før.

Pensjonistene var tre og en halv uke på ferie

I aldersgruppen 67-79 år gikk derimot det gjennomsnittlige antallet netter på ferie totalt i ferieåret opp fra 21,5 netter i 2000 til 25,7 netter i 2001. Denne aldersgruppen er fremdeles den hvor vi finner flest uten ferietur, men her har vi sett en kraftig endring på få år. I 1998 hadde hele 48 prosent mellom 67 og 79 år ingen ferieturer i løpet av året, mens andelen i 2001 er 38 prosent, altså 10 prosentpoeng lavere.

Flere på ferie enn på mange år

Andelen personer med 1 eller flere ferieturer økte med 2 prosentpoeng til 77 prosent fra 2000 til 2001. Dette gir den høyeste andelen som reiste på ferietur siden midten av 1980-tallet. Videre økte antallet ferierende med om lag 1,7 prosent til knappe 2,6 millioner personer.

Gjennomsnittlig antall ferieturer både blant hele befolkningen og blant de ferierende forble i 2001 som i 2000 på henholdsvis 1,5 og 2,0 turer. Dette skyldes at selv om flere reiste på ferie, var det færre som reiste på flere ferieturer enn året før.

Spania bra, hjemme best

Antall ferieturer totalt gikk ned med 1,1 prosent til vel 5 millioner turer, og antall ferieturer til utlandet gikk ned med 2 prosent. I motsetning til trenden de siste årene er nedgangen i antall ferieturer i Norge nesten ikke til å merke fra 2000 til 2001. Antallet personer med ferieturer kun i Norge, gikk riktignok ned med knappe 4 prosent til i underkant av 900 000 personer. På den annen side økte antall personer med ferieturer både hjemme og til utlandet.

Nordmenn brukte knappe 33,4 milliarder kroner på sine ferieturer, noe som er en nedgang på drøye 3 prosent fra året før. Det blir nesten 10 000 kroner i gjennomsnitt for hver nordmann. Igjen var nedgangen størst for utenlandsferiene hvor forbruket ble redusert med nærmere 4,5 prosent til 23,9 milliarder kroner.

Fremdeles er ferieturer til utlandet populært. Hele 487 000 ferieturer hadde Spania som viktigste reisemål i ferieåret 2001. I Norden er Danmark det mest populære reisemålet om man ser bort fra Norge.

Ingen markant 11. september-effekt

Andelen personer på høstferie gikk ned med 2 prosentpoeng til 21 prosent fra 2000 til 2001. Dette er allikevel den nest høyeste andelen av personer på høstferie i ferieundersøkelsens historie. Ferieåret 2000 hadde den høyeste andelen av personer på høstferie.

Antall utenlandsferieturer i september og oktober 2001 gikk ned med 13 prosent mens antall ferieturer i Norge gikk ned med 15,5 prosent sammenliknet med samme periode i 2000. Over toårsperioden 1999-2001 er det fremdeles en økning i antall ferieturer til utlandet på vel 8 prosent for disse to månedene.

29.5.2002

Registrert arbeidsløse blant innvandrere, 1. kvartal 2002

Auke i arbeidsløsa blant innvandrere

For innvandrere totalt har det vore auke i den registrerte arbeidsløsa frå 7,3 til 7,9 prosent frå februar 2001 til februar 2002. For heile befolkninga steig ho frå 2,8 til 3,0 prosent, alt rekna som del av arbeidsstyrken.

Trass i ein auke i dei siste tala for arbeidstakarar i 4. kvartal 2001, stig òg den registrerte arbeidsløsa blant første-generasjonsinnvandrere. Dette kan verke som eit paradoks, men desse tala er i røynda uttrykk for ein auka aktivitet på arbeidsmarknaden i denne gruppa ved at fleire kjem i jobb samstundes med at fleire enn tidlegare registrerer seg på arbeidskontora.

Størst auke blant folk frå Afrika

Innvandrere frå Afrika hadde den største auken med 1,3 prosentpoeng, og dei ligg òg høgast når det gjeld arbeidsløse med 14,6 prosent. Dette er eit nivå som nesten er fem gonger høgare enn arbeidsløsa for heile landet. Elles finn vi ei arbeidsløse på 10,6 og 9,8 prosent for innvandrere frå respektive Asia og Aust-Europa. Innvandrere frå Norden og Vest-Europa elles hadde ei arbeidsløse berre nokre desimalar høgare enn den vi finn for heile landet med respektive 3,1 og 3,8 prosent. Desse skilnadene mellom innvandrargruppene syner seg som eit stabilt mønster når det gjeld registrert arbeidsløse.

Færre ledige frå Sør-Amerika og Mellom-Amerika

I nesten alle innvandrargrupper har det vore meir eller mindre auke i arbeidsløsa frå 1. kvartal 2001 til 1. kvartal 2002. Det einaste unntaket er innvandrere frå Sør-Amerika og Mellom-Amerika som hadde ein liten nedgang på 0,3 prosentpoeng. Dette er òg den ikkje-vestlege innvandrargruppa med lågast registrert arbeidsløse, nemleg 8,2 prosent. Arbeidsløse blant innvandrere er i det heile eit fenomen som gjer seg mest gjeldande blant dei med ikkje-vestleg bakgrunn. Av dei 11 670 registrerte ar-

beidslause førstegenerasjonsinnvandranerane i 1. kvartal 2002, kjem 9 686 frå ikkje-vestlege land, noko som utgjer 83 prosent.

Noko meir auke blant kvinner

Innvandrarkvinner totalt hadde litt høgare auke i arbeidsløysa enn menn. Frå 1. kvartal 2001 til 1. kvartal 2002 var auken i desse gruppene på respektive 0,9 og 0,5 prosentpoeng, men framleis ligg nivået på arbeidsløysa for innvandrarmennene ein del høgare enn for kvinnene. Det vil seie 8,8 prosent kontra kvinnene sine 6,9 prosent.

I befolkninga totalt låg arbeidsløysesprosenten på 3,3 for menn og 2,7 for kvinner. Kvinnene hadde også her litt høgare auke enn mennene, nemleg 0,3 kontra 0,2 prosentpoeng.

Størst auke for dei med butid under fire år

Det er blant dei med kortast butid at vi finn størst auke i arbeidsløysa. Ho gjekk opp frå 4,4 prosent i februar 2001 til 5,2 prosent i februar 2002 (i prosent av personar i alt 16-74 år), ein auke på 0,8 prosentpoeng. Det er likevel ikkje denne gruppa som har høgast arbeidsløysa. Det er dei med butid på mellom fire og seks år som ligg høgast med 6,0 prosent. Den lågare arbeidsløysa blant dei med kortast butid heng naturleg nok saman med at det for mange innvandrarar må til ei viss integrering i det norske samfunnet før ein er klar for å la seg registrere på arbeidskontoret.

Høgast arbeidsløysa i Nordland

Nordland hadde den høgaste registrerte arbeidsløysa blant innvandraranerane med 6,6 prosent målt i forhold til befolkninga 16-74 år. (NB! Sidan vi her nyttar befolkninga som nemnar, vert prosentdelane noko lågare enn dei som byggjer på arbeidsstyrken.) Av andre fylke med høg arbeidsløysa i denne gruppa kan nemnast Østfold, Nord-Trøndelag og Finnmark som alle hadde 6,3 prosent. Den lågaste arbeidsløysa finn vi i Akershus og Troms med respektive 3,0 og 3,7 prosent.

Målt i prosent av befolkninga var den registrerte arbeidsløysa på 2,2 prosent for alle busette og 5,1 prosent for alle førstegenerasjonsinnvandrarar.

Ser vi på endringane frå februar 2001 til februar 2002, er det naturleg nok auke å spore i dei fleste fylke. Høgast auke ser vi i Aust-Agder der arbeidsløysa blant innvandraranerane steig med 1,3 prosentpoeng. Oslo hadde ein auke på 1 prosentpoeng. Men det er likevel nokre fylke som kan vise til nedgang. Vest-Agder hadde til dømes ein reduksjon på 1,1 prosentpoeng og var såleis det mest avvikande fylket når det gjaldt utviklinga i registrert arbeidsløysa.

Færre på arbeidsmarknadstiltak

Nedgangen i talet på deltakarar på ordinære arbeidsmarknadstiltak held fram. Blant førstegenerasjonsinnvandraranerane gjekk dette talet ned frå 4 660 deltakarar i februar 2001 til 3 725 deltakarar i februar 2002. Dette er ein nedgang på 20 prosent. For heile befolkninga har den prosentvise nedgangen vore om lag den same. I absolutte tal gjekk talet ned frå 14 585 til 11 723 deltakarar i alt.

Målt i prosent av befolkninga frå 16-74 år, gjekk delen deltakarar blant førstegenerasjonsinnvandraranerane ned frå 2,1 til 1,6 prosent i denne perioden. I alle grupper av førstegenerasjonsinnvandraranerane har det vore nedgang i denne prosentdelen, men framleis har innvandraranerane frå dei ikkje-vestlege landa dei desidert høgaste deltakardelane. I heile befolkninga gjekk deltakardelen ned frå 0,5 til 0,4 prosent.

Ser vi nærare på samansetjinga i den totale deltakargruppa, representerer førstegenerasjonsinnvandraranerane 32 prosent av alle deltakarar på ordinære arbeidsmarknadstiltak.

Av dei 3 725 deltakarane som er førstegenerasjonsinnvandraranerane, har heile 3 502 ikkje-vestleg bakgrunn. Dei vestlege innvandraranerane er heilt marginale grupper når det gjeld arbeidsmarknadstiltak.

Dei fylkesvise tala viser elles at Aust-Agder hadde den høgaste deltakarprosenten for førstegenerasjonsinnvandraranerane med 2,8. Elles hadde både Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag ein deltakarprosent på 2,7. Akershus hadde den lågaste deltakinga med 0,9 prosent.

29.05.2002

Arbeidstakere etter arbeidsstedskommune og utvalgte næringer, 4. kvartal 2000

Flest nye arbeidstakere i Oslo

Antall arbeidstakere med arbeidssted i Oslo økte med 3,7 prosent, eller 13 000 arbeidstakere, fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000. Størst nedgang fant vi i Rogaland, som i samme periode hadde en nedgang på 2,0 prosent, eller 3 300 arbeidstakere. For landet sett under ett økte tallet på arbeidstakere med 0,8 prosent.

Alle fylkene på Østlandet hadde en økning i tallet på arbeidstakere, og nest etter Oslo var økningen størst i Hedmark og Østfold, med henholdsvis 1,4 og 1,2 prosent.

Færre arbeidstakere i industrien

Alle fylkene, med unntak av Akershus, Sogn og Fjordane og Sør-Trøndelag, hadde en nedgang i tallet på arbeidstakere i industrien fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000. For landet sett under ett gikk tallet på arbeidstakere i industrien ned med 8 000, eller 2,7 prosent. Den prosentvise nedgangen var størst i Vest-Agder og Rogaland, som hadde en nedgang på henholdsvis 7,7 og 7,5 prosent.

Nedgangen i tallet på arbeidstakere i industrien var størst i Rogaland og Hordaland, og da spesielt innen transportmiddelindustrien.

For fylkene med økning i industrien var det kun mindre endringer.

Fleire arbeidstakere i bygge- og anleggsvirksomhet

Fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000 har det i bygge- og anleggsvirksomhet vært en økning i antall arbeidstakere på 4,7 prosent, eller 5 800 arbeidstakere, for landet sett under ett. Alle fylkene med unntak av Nordland har hatt en økning i denne næringen. Økningen var størst i Østlandsfylkene, hvor Oslo, Østfold og Oppland hadde en prosentvis økning på henholdsvis 9,2, 8,6 og 7,9 prosent. Nedgangen i Nordland var på 1,9 prosent.

28.05.2002

Nedgang i agentur- og engroshandel
 Sett under ett gikk tallet på arbeidstakere i varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet ned 0,4 prosent på landsbasis fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000. Rogaland hadde størst nedgang med 3,4 prosent, eller 1 000 arbeidstakere. Deretter følger Finnmark, Akershus og Sogn og Fjordane med en nedgang på henholdsvis 2,0, 1,9 og 1,8 prosent. Aust-Agder, Hordaland og Buskerud hadde størst økning med henholdsvis 2,6, 2,5 og 2,3 prosent.

Agentur- og engroshandel hadde en nedgang på 4,1 prosent fra 1999 til 2000 for landet sett under ett. Det var en nedgang innen hotell- og restaurantvirksomhet på 1,5 prosent. Samtidig hadde detaljhandel en økning på 2,5 prosent.

Svak nedgang i transport og kommunikasjon

For landet sett under ett var det mellom 4. kvartal 1999 og 4. kvartal 2000 en nedgang i antall arbeidstakere i transport og kommunikasjon på 200, eller 0,1 prosent. På fylkesnivå varierer den prosentvise endringen fra en nedgang i Sogn og Fjordane på 8,3 prosent til en økning på 4,8 prosent i Vest-Agder. Telemark, Buskerud og Nordland hadde alle en nedgang på over 4,0 prosent. Oslo fikk flest nye arbeidstakere i transport og kommunikasjon med en økning på 1 300 arbeidstakere, eller 3,8 prosent.

I transport- og kommunikasjonsnæringene har det vært til dels store interne endringer, med en nedgang innen landtransport på 8,1 prosent og en økning på 15,0 prosent i næringer tilknyttet transport. Dette skyldes i stor grad at bedrifter har endret næringsplassering fra 1999 til 2000. Slike næringsendringer kan skyldes oppsplitting av foretak og omorganisering.

Både for sjøtransport og lufttransport var det kun små endringer. Post og telekommunikasjon hadde en økning på 2,5 prosent for landet sett under ett.

Færre arbeidstakere innen forsikring

Fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000 var det for landet sett under ett en nedgang på 1 000 arbeidstakere, eller 2,2

prosent, i finansiell tjenesteyting og forsikring. Den prosentvise nedgangen var størst i Oslo og Troms med 7,0 prosent. Akershus hadde en økning på 20,3 prosent, etterfulgt av Rogaland som hadde en økning på 3,9 prosent.

Innen forsikring var det en nedgang på 14,7 prosent, eller 1 700 arbeidstakere. Nesten hele denne nedgangen kom i Oslo. Finansiell tjenesteyting inkludert hjelpevirksomhet hadde en økning på 700 arbeidstakere for landet sett under ett.

Fortsatt stor økning innenfor forretningsmessig tjenesteyting og eienomsdrift

For hele landet sett under ett var det fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000 en økning i antall arbeidstakere i forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift på 14 400 arbeidstakere, eller 7,9 prosent. Alle fylkene, med unntak av Vest-Agder og Buskerud, hadde økning i denne næringen. Den prosentvise økningen var størst i Oslo med 14,4 prosent, men også Østfold, Vestfold og Hedmark hadde en økning på 10,0 prosent eller mer. Nedgangen i Vest-Agder og Buskerud var på henholdsvis 2,9 og 0,4 prosent.

Økningen kom hovedsakelig innen databehandling og annen forretningsmessig tjenesteyting.

Flere arbeidstakere i offentlig administrasjon, undervisning og helse

I offentlig administrasjon, undervisning og helse var det for landet sett under ett en økning i antall arbeidstakere på 8 500 arbeidstakere, eller 1,2 prosent, fra 4. kvartal 1999 til 4. kvartal 2000. Det var økning i alle fylkene bortsett fra Vestfold, Sør- og Nord-Trøndelag og Finnmark. Størst prosentvis økning i tallet på arbeidstakere hadde Oslo med 2,9 prosent, mens Vest-Agder og Telemark hadde en økning på henholdsvis 2,6 og 2,1 prosent.

Arbeidstakerstatistikk for innvandrere,
4. kvartal 2001

Flere innvandrere i jobb enn på 15 år

Andelen arbeidstakere blant førstegenerasjonsinnvandrere økte fra 50,9 til 51,3 prosent fra november 2000 til november 2001. For hele befolkningen gikk tilsvarende andel ned fra 61,1 til 60,8 prosent i samme periode. Andelen førstegenerasjonsinnvandrere i jobb er den høyeste siden 1986.

Fra november 2000 til november 2001 var det de fra Øst-Europa som hadde høyest økning med 2 prosentpoeng. I de øvrige innvandrergroppene var det bare mindre endringer. Det kan nevnes at innvandrerne fra Nord-Amerika og Oseania og Asia hadde en økning på rundt 1 prosentpoeng, mens innvandrerne fra Afrika gikk tilsvarende ned i arbeidstakerandel. En svak nedgang var det også blant de nordiske innvandrerne med 0,7 prosentpoeng.

Høyeste andeler blant vesteuropeere og skandinaver

Innvandrere fra Norden og Vest-Europa har de høyeste arbeidstakerandelene på henholdsvis 61,7 og 57,4 prosent, mens de fra Afrika og Nord-Amerika og Oseania har de laveste andelen med respektive 40,9 og 45,4 prosent. Innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania har imidlertid også en relativt lav registrert ledighet i motsetning til innvandrere fra Afrika, som har høyest ledighet. Det bør også tilføyes at innvandrere fra USA, som utgjør den største gruppen i regionen Nord-Amerika og Oseania, har den høyeste andelen over 60 år, noe som bidrar til å forklare den relativt lave arbeidstakerandelen vi finner i denne vestlige innvandrergroppen. Av de ikke-vestlige innvandrergroppene var det de fra Sør- og Mellom-Amerika som hadde høyest andel arbeidstakere med 54,8 prosent. Innvandrere fra Øst-Europa og Asia hadde for øvrig arbeidstakerandeler på respektive 50,7 og 46,2 prosent.

Til tross for vesentlig lavere sysselsettingsstall blant innvandrere fra de ikke-

vestlige verdensregionene, finner vi likevel innvandrere fra enkeltasjoner med en sysselsetting på nivå med hele befolkningen. For eksempel hadde innvandrere fra Sri Lanka og Chile arbeidstakerandeler på rundt 61 prosent. Det kan også nevnes at innvandrere fra Filippinene og India hadde en sysselsetting på et høyt "vestlig" nivå med respektive 59,4 og 56,4 prosent.

Lengre tid for de ikke-vestlige å etablere seg

Den tiden man har vært bosatt i Norge har naturlig nok innvirkning på arbeidstakerprosenten. Betrakter man innvandrergruppen under ett, ser det ut til å gå et markant skille ved om lag fire års botid. De med botid under fire år hadde en andel på 43 prosent, mens de som har vært bosatt fra fire til seks år har en andel som ligger 11 prosentpoeng høyere, det vil si 54 prosent. Noen økning hos de med botid fra syv år og utover kan imidlertid ikke registreres. Derimot er det fortsatt økning i arbeidstakerandelene innad i de ikke-vestlige innvandrergruppene blant de med lengst botid. Det er med andre ord ved en botid på syv år og utover at disse innvandrergruppene når sitt høyeste sysselsettingsnivå. Følgelig tar det lengre tid for de ikke-vestlige å etablere seg i arbeidslivet. I de vestlige innvandrergruppene ser vi imidlertid en nedgang i arbeidstakerandelen blant de med botid fra syv år og utover. Dette henger trolig sammen med at vestlige innvandrere med lengst botid har en større andel alderspensjonister enn de ikke-vestlige.

Størst kjønnsforskjeller blant vestlige innvandrere utenom Norden

I 4. kvartal 2001 hadde menn i befolkningen totalt en arbeidstakerandel på 63,1 prosent mens den tilsvarende andelen for kvinner lå på 59,0 prosent, en differanse på 4,1 prosentpoeng. Blant førstegenerasjonsinnvandrerne i alt var disse tallene henholdsvis 55,3 og 47,2 prosent, en differanse på 8,1 prosentpoeng. Den registrerte arbeidsledigheten var på den annen side også lavere for innvandrerkvinner.

Kjønnsforskjellen i yrkesdeltakelse varierer en del innad i de ulike innvandrergruppene. Kanskje noe uventet finner vi den største kjønnsforskjellen blant inn-

vandrere fra to av de vestlige verdensregionene, nemlig Vest-Europa (utenom Norden) og Nord-Amerika og Oseania, der arbeidstakerandelen for menn var henholdsvis 13 og 12 prosentpoeng høyere enn for kvinner. Minst kjønnsforskjeller er det blant innvandrere fra de nordiske land, der kvinners arbeidstakerandel bare ligger 0,3 prosentpoeng lavere enn menns. I de ikke-vestlige innvandrergruppene med unntak av Øst-Europa finner vi en differanse på mellom 10 og 11 prosentpoeng i menns favør.

Det faktum at det er størst kjønnsforskjeller i yrkedeltakelse blant vesteuropeiske innvandrere går muligens på tvers av en gjengs oppfatning av at det er i "den tredje verden" vi finner minst likestilling mellom kjønnene. Tallene for 4. kvartal 2001 viser imidlertid at kvinner fra Vest-Europa (utenom Norden) hadde en sysselsetting på om lag 50 prosent, som er på nivå med arbeidstakerandelen for kvinner fra Sør- og Mellom-Amerika. Den relativt lave yrkesdeltakelsen kan ha sammenheng med at de vesteuropeiske mennene ofte er høyt-lønnede, og at man dermed ikke er avhengig av to inntekter som i mange andre innvandrerefamilier.

Ikke-vestlige innvandrere overrepresentert i rengjøring og hotell- og restaurantnæringen

I mange næringsgrupper er det en noenlunde lik fordeling av arbeidstakere innad i de enkelte innvandrergupper som i hele yrkesbefolkningen. Men enkelte næringer gir et noe avvikende fordelingsmønster for innvandrere i forhold til yrkesbefolkningen totalt, da det fremkommer en tydelig overrepresentasjon av førstegenerasjonsinnvandrere i næringsgruppene "Hotell- og restaurantvirksomhet" og "Rengjøringsvirksomhet". Dette er arbeidsintensive næringer som i større grad enn andre næringer sysselsetter ufaglært arbeidskraft. Her er det primært de ikke-vestlige innvandrerne som bidrar til de høye andelen arbeids-takere. Innenfor "Hotell- og restaurantvirksomhet" finner vi andeler i de ikke-vestlige innvandrerguppene som ligger tre-fire ganger høyere enn i yrkesbefolkningen totalt. Når det gjelder "Rengjøringsvirksomhet", er andelen ikke-vestlige innvandrere enda mer avvikende.

Mens yrkesbefolkningen totalt har 0,9 prosent av arbeidstakerne innenfor denne næringen, har arbeidstakerne fra Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Asia tilsvarende andeler på henholdsvis 11, 9 og 7 prosent.

Enkelte andre næringsgrupper har også noe avvikende andel arbeidstakere blant sysselsatte innvandrere i forhold til hele yrkesbefolkningen, om enn i noe mindre grad. Innenfor "Nærings- og nytelsesmiddelindustri" har for eksempel arbeidstakere fra Asia og Øst-Europa andeler på henholdsvis 6,8 og 5,0 prosent mens denne andelen lå på 2,7 prosent for arbeidstakere totalt. "Utvinning av råolje og naturgass" har på den annen side høyere andel blant de vestlige arbeidstakerne enn i yrkesbefolkningen totalt. Her er andelen for arbeidstakere fra Nord-Amerika og Oseania og Vest-Europa henholdsvis 6,0 og 4,3 prosent mot 1,4 prosent blant yrkesaktive totalt. Også næringsgruppen "Databehandlingsvirksomhet" og til en viss grad "Forskning og utviklingsarbeid" har noe høyere andeler arbeidstakere blant vestlige innvandrere i forhold til arbeidstakere totalt. I disse tilfellene dreier det seg i alt vesentlig om næringer med spesialisert og til dels høyt kvalifisert arbeidskraft.

"Helse og sosialtjenester" er også en næringsgruppe med en noe høyere andel arbeidstakere blant innvandrere enn i hele yrkesbefolkningen. Her finner vi imidlertid relativt høye andeler både innenfor vestlige og ikke-vestlige arbeidstakergrupper. Arbeidstakere fra de nordiske landene hadde en andel på 25 prosent, mens også de fra Afrika og Sør- og Mellom-Amerika hadde høye andeler, begge med 24 prosent. Av hele yrkesbefolkningen var 18 prosent sysselsatt i denne næringsgruppen.

Flest innvandrere i arbeid i Akershus og Finnmark

Akershus og Finnmark hadde de høyeste arbeidstakerandelene for innvandrere, begge med 59,2 prosent. Sistnevnte fylke hadde imidlertid også den høyeste registrerte ledigheten i 4. kvartal 2001. De laveste andelen finner vi i Nord-Trøndelag og Aust-Agder med henholdsvis 45,2 og 45,8 prosent.

Selvstendig næringsdrivende ikke inkludert

Arbeidstakerstatistikken gir tall for alle som er sysselsatt som *arbeidstakere* (ansatte), unntatt vernepliktige. Disse tallene er hentet fra arbeidstakerregisteret. Tall for selvstendig næringsdrivende og familiearbeidere mangler for at statistikken skal dekke alle sysselsatte.

23.5.2002

Folkemengde 1. april 2002 og endringene 1. kvartal 2002

Fortsatt vekst i folketallet

Folketallet økte med 6 300 personer 1. kvartal i år, og 2/3 av veksten skyldes nettoinnvandring fra utlandet. Vi føder stadig færre barn, sammenlignet med 1. kvartal i fjor har tallet på fødte sunket med 500. Ikke siden slutten av 1980-årene har fødselstallene vært så lave.

Folketallet 1. april var 4 530 400 personer.

Om lag 9 100 personer flyttet til Norge i 1. kvartal 2002, mens 4 700 flyttet ut av landet. Dette gir en nettoinnvandring på 4 400 personer, nesten tre ganger så mange som samme kvartal i fjor. Nettoinnvandringen var størst av personer med irakisk, russisk og iransk statsborgerskap. Tall for ett enkelt kvartal kan preges av betydelige tilfeldige variasjoner (for eksempel behandlingstiden i UDI), og kan ikke alene brukes som grunnlag for beslutninger.

Laveste fødselstall på over ti år

Fødselsoverskuddet sank med 900 sammenlignet med samme periode i fjor. Dette skyldes en kombinasjon av færre fødte (500) og flere døde (400). Tallet på fødte og døde i 1. kvartal var henholdsvis 13 800 og 11 800. Vi må tilbake til slutten av 1980-tallet for å finne tilsvarende lave fødselstall. Fødselsoverskuddet var størst i Akershus, Rogaland, Oslo og Hordaland. I Hedmark, Oppland, Telemark, Buskerud, Vestfold og Østfold var det flere døde enn fødte. Dette er flere fylker enn de som vanligvis har flere døde enn fødte.

... men svenskene går med under-skudd

Etter flere år med synkende fødselstall har tallet på fødte økt i Sverige, men svenskene har likevel fødselsunderskudd, i 1. kvartal 2002 på 1 400 personer. Sverige har lavere fødselstall per kvinne enn det Norge har, og noe flere døde fordi det er en større andel gamle der enn i Norge. Vi hadde også høyere befolkningsvekst enn Sverige, i 1. kvartal var befolkningsveksten der på 5 200 personer, vel 1 100 lavere enn i Norge. Det viser tall fra Statistiska centralbyrån i Sverige.

Halve veksten i Oslo og Akershus

Som i fjor kom over halvparten av folketilveksten i Oslo og Akershus. Også Rogaland, Hordaland, og Sør-Trøndelag hadde tilvekst klart over gjennomsnittet. Grunnet høy tilflytting hadde Østfold, Vestfold og Buskerud vekst i folketallet i 1. kvartal, til tross for fødselsunderskudd. 7 av 19 fylker har nedgang i folketallet. Nordland hadde den største nedgangen i folketallet med et tap på nesten 300 personer.

Asker og Skien over 50 000

I løpet av 1. kvartal 2002 passerte Asker og Skien 50 000 innbyggere. I alt er det nå 12 kommuner i landet som har mer enn 50 000 innbyggere.

15.5.2002

Arbeidskonflikter, 2001

Få tapte arbeidsdagar

Berre 600 arbeidsdagar gjekk tapt i arbeidskonflikter i 2001. Ved førre mellomoppgjer i 1999 gjekk det tapt 7 148 arbeidsdagar. Til samanlikning var det heile 497 000 tapte arbeidsdagar i 2000, eit år med hovudoppgjer ved lønnsforhandlingane.

Det blei registrert tre arbeidskonflikter med til saman 29 involverte arbeidstakarar. Flest tapte arbeidsdagar finn ein i hotell- og restaurantverksemder med 519 dagar eller heile 83 prosent av alle tapte arbeidsdagar dette året. Til samanlikning var det 15 ulike arbeidskonflikter i 1999, der 651 arbeidstakarar blei råka av konfliktane.

I år med mellomoppgjer, slik som i 2001, er det som regel færre arbeidskonflikter enn i år med hovudoppgjer, og vi må heilt attende til 1964 for å finna eit år med så få arbeidskonflikter. Det er hovudoppgjeret annakvart år, noko som for dei fleste tariffområda vil seie at det blir inngått toårige tariffavtalar. I år med mellomoppgjer skjer det ein revisjon av dei avtalane som er inngått i hovudoppgjeret. Dette forklarar ein del av dei store endringane i statistikken frå år til år.

14.5.2002

Inntekts- og formuesstatistikk for hushald, 2000

Auka hushaldsinntekt – større forskjellar

Norske hushald hadde i 2000 ei gjennomsnittleg inntekt etter skatt på 301 900 kroner. Dette var om lag 6 prosent høgere enn året før. Hushalda med dei høgaste inntektene hadde best utvikling mellom 1999 og 2000. Dette førte til at skilnadene vart større mellom hushalda.

Mest alle hushaldstypar hadde realvekst i inntekt etter skatt frå 1999 til 2000. Blant dei gruppene som hadde den beste inntektsutviklinga, finn ein par utan barn, der eldste person var i alderen 45 til 64 år, og par med barn.

Også i eit lengre perspektiv er det desse hushaldstypene som har hatt den beste utviklinga. I perioden 1986 til 2000 hadde til dømes par utan barn, der eldste person var mellom 45 og 64 år, ein realvekst i inntekt etter skatt på heile 46 prosent. Tilsvarende auke for par med småbarn (0 til 6 år) var 41 prosent, medan pensjonistektepar hadde ein auke i gjennomsnittsinntektene på 34 prosent.

Blant dei hushaldstypene som har hatt den svakaste inntektsutviklinga i perioden, finn ein einslege og einslege forsørgjarar. Likevel har også desse hushalda hatt ei positiv utvikling dei siste åra.

Skeivare inntektsfordeling ...

Dersom ein deler befolkninga inn i 10 like store inntektsklassar (desilgrupper),

og sorterer dei etter storleiken på hushaldsinntekt per forbrukseining, får ein eit bilete på korleis hushaldsinntektene er fordelte innanfor befolkninga. Desil 1 vil da være den tidelen personar med lågast hushaldsinntekt, medan desil 10 er tidelen med høgast inntekt.

Inntektsstatistikken viser at inntektsfordelinga vart meir ujamn i 2000. Medan tidelen med høgast inntekt (desil 10) disponerte 21,8 prosent av all inntekt i 1999, auka denne delen til 23,8 prosent i 2000. Samstundes fekk alle dei andre inntektsklassane redusert sin del av totalinntekta. Mellom anna fekk tidelen med lågast inntekt (desil 1) redusert sin del av all inntekt frå 3,9 prosent i 1999 til 3,7 prosent i 2000. Inntektene til den tidelen med høgast inntekt sett i forhold til den tidelen med lågast inntekt auka dermed frå å vere 5,6 gonger større i 1999, til 6,4 gonger større i 2000.

Mykje av forklaringa på dei auka inntektskilnadene er å finne i den kraftige auken i kapitalinntektene i 2000. Mellom anna auka utbetalt aksjeutbytte med meir enn 50 prosent frå 1999 til 2000, medan aksjevinster i same periode auka med heile 85 prosent, sjå [Sjølvmeldingsstatistikk, 2000](#). Det er først og fremst hushalda i toppen av inntektsfordelinga som har slike kapitalinntekter.

I eit lengre perspektiv er også større lønsskilnader med på å forklare kvifor hushaldsinntektene har vorte meir ujamnt fordelt. Dette er nærmare omtalt i [Økonomiske analyser 1/2002](#), side 90.

... og formuesfordeling

I gjennomsnitt hadde norske hushald ein bruttofinanskapital, dvs. summen av bankinnskot, aksjar og andre verdipapir, på 353 000 kroner i 2000. Fordelinga av finansformuen er meir ujamn enn fordelinga av inntekt. I 2000 hadde til dømes den tidelen av hushalda med størst finansformue heile 67 prosent av all finansformue. Til samanlikning hadde halvparten av alle hushalda med lågast finansformue berre 4 prosent. Gjennomsnittleg bruttofinanskapital for tidelen av hushalda med høgast finanskapital var på 2,4 millionar kroner i 2000. Dette var 482 000 kroner meir enn det tilsvarende gruppe hadde i 1998. Merk likevel

at desse tala er basert på likningsverdiar som i nokon grad undervurderer den reelle verdien på nokre finansobjekt. Dette gjeld til dømes verdien på ikkje-børsnoterte aksjar.

Fordelinga av finansformuen har gradvis blitt meir ujamn dei siste ti åra. I 1990 disponerte til dømes den tidelen av hushalda med høgast finansformue 53 prosent av all finansformue.

Storleiken på finansformuen aukar med alderen fram til og med aldersgruppa 55-66 år. Desse hushalda hadde i gjennomsnitt 716 000 kroner i finansformue i 2000. Lågast finansformue har dei unge under 25 år. For desse hushalda var gjennomsnittleg finansformue 52 000 kroner.

Meir gjeld

Norske hushald fekk meir gjeld i 2000. I gjennomsnitt hadde alle hushald 415 000 kroner i gjeld i 2000. Dette var vel 30 000 kroner meir enn året før. Det er barnefamiljar som har mest gjeld. Par med barn, der yngste barn var under 7 år, hadde til dømes 857 000 kroner i gjeld i 2000, medan par med noko eldre barn (7-17 år) hadde 807 000 kroner.

Dei fleste hushalda har likevel ei gjeld som står i forhold til inntekta. Heile 6 av 10 hushald hadde til dømes ei gjeld som var mindre eller lik samla hushaldsinntekt, medan berre 6 prosent hadde ei gjeld som var større enn tre gonger samla inntekt. Talet på hushald med mykje gjeld i forhold til inntekt har endra seg lite dei siste ti åra.

Blant dei hushalda med mykje gjeld i forhold til inntekt er einslege forsørgjarar og einslege under 45 år overrepresenterte. Mellom anna hadde 12 prosent av alle einslege under 45 år ei gjeld som var større enn tre gonger samla inntekt. Tilsvarande tal for einslege forsørgjarar var 10 prosent.

13.5.2002

Tidsbruk 1971-2000

Til alle døgnets tider

Mer tid til fritidsaktiviteter

Vi bruker betydelig mindre tid til husholdsarbeid og mer tid til fritidsaktivite-

ter nå enn tidligere. Den gjennomsnittlige tiden vi bruker til personlige behov, slik som nattesøvn og måltider, har også sunket noe de siste 30 årene. Tiden til inntektsgivende arbeid og utdanning har derimot endret seg lite.

Kvinner bruker mindre tid til husarbeid

Det har vært en betydelig nedgang i kvinners tid til husarbeid de siste tretti åra. Det er kvinner i aldersgrupper som ofte har ansvar for barn som har redusert husarbeidet mest, og nedgangen har vært mer markert blant ikke yrkesaktive enn blant yrkesaktive. Det er blitt mindre kjønnsforskjeller i tiden til ulønnet arbeid. Dette skyldes mer en nedskjæring i kvinners innsats enn en økning blant menn.

Mer alene, mindre på besøk

Vi går mindre på besøk hos hverandre enn tidligere. Nå er vi en time mer alene per dag enn vi var i 1990. Samtidig er vi også mindre hjemme enn i 1980, og vi bruker i stedet mer tid på reise og på offentlige steder.

Klare kjønnsroller for småbarnsforeldrene

De siste tiåra har mødre redusert husholdsarbeidet betydelig og økt tiden til yrkesarbeid, mens fedre har gått i motsatt retning. Likevel er det i småbarnsfasen at kjønnsrollene er mest markerte: Kvinner bruker mer tid på husarbeid enn menn, og småbarnsfedrene bruker i gjennomsnitt omtrent dobbelt så mye tid på jobb som småbarnsmødrene.

Høyt utdannede har oftest vaskehjelp

Til tross for at kvinner har økt sin yrkesdeltakelse det siste tiåret og redusert tiden til husarbeid, ser det ikke ut til å ha blitt mer vanlig å kjøpe hjelp til rengjøringsarbeidet. Andelen med slike tjenester er 4 prosent, omtrent det samme som på begynnelsen av 1990-tallet. Blant mødre er det de med høy inntekt og lang utdanning som oftest har rengjøringshjelp.

8.5.2002

Arbeidstakere etter bosted og utdanning,
4. kvartal 2001

Nedgang i antall arbeidstakere i 12 fylker

Telemark hadde med en nedgang på 1,5 prosent størst prosentvis nedgang i antall arbeidstakere fra 4. kvartal 2000 til 4. kvartal 2001. Størst økning hadde Vestfold med 0,9 prosent. For hele landet under ett gikk antall arbeidstakere ned med 0,2 prosent i samme periode.

Telemark, Troms, Nordland, Finnmark og Oppland hadde alle en nedgang på over 1,0 prosent.

For hele landet under ett var det en nedgang på 0,3 prosent for menn og 0,1 prosent for kvinner. Telemark hadde størst prosentvis nedgang både blant mannlige og kvinnelige arbeidstakere, med henholdsvis 1,7 og 1,4 prosent.

Størst økning i mannlige arbeidstakere fant vi i Vestfold med 0,9 prosent. Sør-Trøndelag hadde størst økning i kvinnelige arbeidstakere med 1,1 prosent, etterfulgt av Hedmark og Vestfold som begge hadde en økning på 1,0 prosent.

I perioden 1995 til 2001 har antall arbeidstakere økt med 9,3 prosent for landet sett under ett. Østfold har hatt den største økningen med 13,9 prosent. Deretter følger Oslo med 13,4 prosent og Vestfold med 12,8. Finnmark er eneste fylke med nedgang i antall arbeidstakere i denne perioden, og det med 4,9 prosent.

Fortsatt økning i antall arbeidstakere over 55 år

For hele landet under ett har det for alle aldersgrupper, med unntak av 55-66 år, vært en nedgang i antall arbeidstakere det siste året.

Nord-Trøndelag var eneste fylket med økning i antall arbeidstakere under 25 år, og Oslo var eneste fylket med økning i arbeidstakere 25-39 år. Blant arbeidstakere i alderen 40-54 år var det kun Rogaland og Sogn og Fjordane som hadde en økning, mens alle fylkene

hadde en økning i antall arbeidstakere over 55 år.

Flest kvinner med heltidsarbeid i Oslo og Finnmark

I 2001 arbeidet 88,8 prosent av de mannlige arbeidstakerne heltid, det vil si 30 timer eller mer per uke, mens tilsvarende tall for kvinner var 59,4 prosent. Høyest andel menn som arbeidet heltid i 2001 fant vi i Møre og Romsdal med 90,4 prosent, mens Nord-Trøndelag hadde lavest andel med 86,4 prosent. Oslo har høyest andel kvinner som arbeidet heltid, med 76,9 prosent i 2001, og Nord-Trøndelag lavest andel med 46,1 prosent.

For landet sett under ett har andelen menn som arbeider heltid vært uendret fra 1995 til 2001, mens tilsvarende andel for kvinner har økt med 3,6 prosentpoeng.

Flere med høyere utdanning

I 2001 viste tallene for hele landet under ett at 27,8 prosent av arbeidstakerne hadde utdanning på universitets- og høyskolenivå. Høyest andel fant vi i Oslo og Akershus med henholdsvis 41,6 og 31,7 prosent. Lavest andel hadde Østfold med 22,1 prosent. Alle fylkene hadde det siste året en økning i andelen arbeidstakere med utdanning på universitets- og høyskolenivå.

Hva viser andre undersøkelser?

Statistisk sentralbyrå har gjennom tall fra Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) allerede publisert landstall for sysselsettingen i 4. kvartal 2001. AKU viste en svak vekst i tallet på lønnstakere jamført med 4. kvartal 2000. Forskjellen mellom den svake veksten i AKU og den lille nedgangen i arbeidstakerstatistikken, er likevel ikke større enn at den ligger innenfor den statistiske usikkerheten som følger av at AKU er en utvalgsundersøkelse. Nivåforskjellen mellom de to statistikkene (7,6 prosent) er større enn den statistiske usikkerheten og skyldes i hovedsak at AKU fanger opp flere kortvarige og tilfeldige jobber. AKU har også publisert landstall for 1. kvartal 2002.